

Bamble
kommune

Folkehelseutfordringer

Bamble kommune

Oversikt over helsetilstand og
påvirkningsfaktorer i Bamble kommune
2016

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	6
1.1	HVORFOR FOLKEHELSEOVERSIKT?	6
1.2	ORGANISERING AV ARBEIDET	7
1.3	KILDER OG FORTOLKNING AV STATISTIKK	8
2	RESSURSER I FOLKEHELSEARBEIDET I BAMBLE	9
3	BEFOLKNINGSSAMMENSETNING	11
3.1	BEFOLKNINGSENDNINGER	11
3.2	BEFOLKNINGSFRAMSKRIVINGER	14
3.3	VURDERING AV ÅRSAKSFORHOLD OG KONSEKVENSER	16
4	OPPVEKST- OG LEVEKÅRSFORHOLD	19
4.1	UTDANNINGSNIVÅ	19
4.2	FRAFALL I VIDEREGÅENDE OPPLÆRING	20
4.3	BARN I LAVINNTEKTSFAMILIER OG MEDIANINNTÉKT	21
4.4	ARBEIDSLEDIGHET	22
4.5	SYKEFRAVÆR OG UFØRETRYGD	24
4.6	LÆRINGSMILJØ OG ELEVPRESTASJONER	26
4.7	HELSESTASJON OG SKOLEHELSETJENESTE	29
4.8	VURDERING AV ÅRSAKSFORHOLD OG KONSEKVENSER	30
5	FYSISK, BIOLOGISK, KJEMISK OG SOSIALT MILJØ	38
5.1	DRIKKEVANNSKVALITET	38
5.2	INNEKLIMA SKOLER OG BARNEHAGER	38
5.3	LEGIONELLA	39
5.4	RADON	40
5.5	VANNKVALITET FRILUFTSBAD	41
5.6	LUFTKVALITET UTE	42
5.7	STØY	43
5.8	FRILUFTSLIV	44
5.9	KRIMINALITET	44
5.10	KULTURTILBUD	45
5.11	VURDERING AV ÅRSAKSFORHOLD OG KONSEKVENSER	46

6	SKADER OG ULYKKER	50
6.1	PERSONSKADER BEHANDLET I SYKEHUS	50
6.2	TRAFIKKULYKKER	51
6.3	VURDERING AV ÅRSAKSFORHOLD OG KONSEKVENSER	52
7	HELSERELATERT ATFERD	54
7.1	HVERDAGSAKTIVITET	54
7.2	FYSISK AKTIVITET UNGDOM	54
7.3	KOSTHOLD	56
7.4	RØYKING OG SNUS	57
7.5	ALKOHOL OG ANDRE RUSMIDLER	58
7.6	VURDERING AV ÅRSAKSFORHOLD OG KONSEKVENSER	59
8	HELSETILSTAND	61
8.1	FORVENTET LEVEALDER OG DØDELIGHET	61
8.2	PSYKISKE LIDELSER	63
8.3	DEMENS	65
8.4	MUSKEL- OG SKJELETTSYKDOM	66
8.5	HJERTE- KAR OG LUNGESYKDOM	66
8.6	DIABETES	67
8.7	KREFT	68
8.8	TANNHELSE	69
8.9	VURDERING AV ÅRSAKSFORHOLD OG KONSEKVENSER	70
9	KOMMUNENS HOVEDUTFORDRINGER OG PRIORITERTE TILTAK	76

HOVEDUTFORDRINGER

SOSIAL ULIKHET I HELSE ER DEN OVERORDNEDE FOLKEHELSEUTFORDRINGEN I BAMBLE

Innbyggerne i Bamble har i all hovedsak god helse og sunne levevaner. Levealderen har aldri vært så høy, og mange lever sunne og aktive liv. Selv om alle grupper i samfunnet har fått bedre helse de siste årene, har helsegevinsten vært størst for personer med lang utdanning og høy inntekt. I Bamble lever personer med høy utdanning i snitt 4,7 år lenger enn personer med bare grunnskole. Levekårsundersøkelsen «Ungdata 2015» viser også at ungdommer fra familier med høy sosioøkonomisk status er mer fornøyd med helsa si og har sunnere helsevaner enn ungdommer fra familier med lavere sosioøkonomisk status. Et overordnet mål i folkehelsearbeidet er å redusere denne typen sosiale forskjeller i helse og helsevaner. Det er også viktig å forhindre reproduksjon av sosial ulikhet i helse fra en generasjon til den neste. Universelle strategier – altså tiltak som når alle – er mest effektive for å redusere sosial ulikhet i helse. Skole og barnehage er arenaer der man når nær sagt alle uavhengig av sosial og kulturell bakgrunn. Tidlig innsats rettet mot barn og unge er avgjørende i det helsefremmende og forebyggende arbeidet.

Som ellers i landet har mange av innbyggerne i Bamble utfordringer knyttet til psykisk helse. Bamble og Telemark er på landstoppen både når det gjelder bruk av helsetjenester og legemidler som følge av psykiske plager og lidelser. Ungdata 2015 viste også at mange ungdommer i Bamble i likhet med resten av landet har utfordringer knyttet til ensomhet, bekymringer, engstelse og depressive symptomer. Dette er fenomener som kan ha betydning for utvikling av psykiske helseplager, men som også kan komme som resultat av psykiske helseplager. For mange unge vil også blant annet mobbing, manglende sosial støtte, frafall fra utdanning og arbeidsliv, og manglende deltakelse, tilhørighet og mestring kunne bidra til utvikling av psykiske helseplager.

Når det gjelder fysisk helse har mange innbyggere i Bamble som ellers i landet også utfordringer knyttet til dette. For mange kan usunt kosthold, inaktivitet og rusproblematikk være årsak til sykdom. Gode levekår er viktige premisser for helse, trivsel og livskvalitet.

Bamble har typiske levekårsutfordringer, slik som lav befolkningsvekst, utdanningsnivå rett under landsgjennomsnittet, lav sysselsetting, høy arbeidsledighet blant unge, barnefattigdom, og mange (unge) uføre. Mange av levekårsutfordringene i Bamble er knyttet til den voksne befolkningen. Ungdata 2015 viser et noe bedre bilde for ungdom. Det viser at oppvekstvilkårene i Bamble generelt sett er gode. God kvalitet i barnehage og grunnskole, samt høy gjennomføring i videregående opplæring er avgjørende for å forebygge utenforskap, og forhindre reproduksjon av levekårsutfordringer fra en generasjon til den neste.

Til tross for at den overordnede folkehelseutfordringen i Bamble er sosial ulikhet i helse og at dette gjennomsyrrer de andre store utfordringene: psykisk og fysisk helse og levekårsproblemer, er bildet sammensatt.

1 Innledning

God oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer er nødvendig for å planlegge og gjennomføre effektive tiltak på folkehelseområdet. Dette kan gi et mer treffsikkert folkehelsearbeid.

1.1 Hvorfor folkehelseoversikt?

Det ble vedtatt ny folkehelselov 01.01.2012. Formålet med Folkehelseloven er å bidra til en samfunnsutvikling som fremmer folkehelse og utjevner sosiale helseforskjeller. I folkehelseloven er folkehelsearbeid definert som «samfunnets innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel, forebygger psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, eller som beskytter mot helsetrusler, samt arbeid for en jevnere fordeling av faktorer som direkte eller indirekte påvirker helsen».

Folkehelsearbeidet er sektorovergrepene, ettersom de faktorene som påvirker helsen omfatter mange samfunnsområder. Folkehelsearbeidet har også et langsiktig perspektiv, ettersom det kan være et langt tidsspenn mellom påvirkningsfaktorene, og konsekvensene de har for folks helse. Kommunen skal fremme folkehelse innen de oppgaver og med de virkemidler som kommunene er tillagt. Dette skal skje gjennom kommunens tjenesteområder, planer og strategier, og gjennom tiltak som kan møte Bambles folkehelseutfordringer.

For å sikre et langsiktig, systematisk og treffsikkert folkehelsearbeid, skal kommunen ha nødvendig oversikt over helsetilstanden i kommunen og de positive og negative faktorer som kan virke inn på denne. Oversikten skal blant annet baseres på opplysninger som statlige helsemyndigheter gjør tilgjengelig, samt relevant kunnskap fra egen kommune og fylkeskommunen. Kommunen skal ha løpende oversikt over folkehelsen som en del av ordinær virksomhet.

Hvert fjerde år skal det utarbeides et samlet oversiktsdokument som skal foreligge ved oppstart av arbeidet med kommunens planstrategi. Oversikten skal identifisere folkehelseutfordringene i kommunen og vurdere konsekvenser og årsaksforhold. Kommunen skal særlig være oppmerksom på trekk ved utviklingen som kan skape eller opprettholde sosiale eller helsemessige problemer eller sosiale helseforskjeller. Plikten til å ha denne oversikten er blant annet forankret i Folkehelseloven og Forskrift om oversikt over folkehelsen (folkehelseforskriften). Til hjelp i oversiktsarbeidet har Helsedirektoratet utarbeidet en veileder med tittelen God oversikt - en forutsetning for god folkehelse.

Oversikten over folkehelseutfordringene i kommunen skal inngå som grunnlag for arbeidet med kommunens planstrategi. En drøfting av disse utfordringene bør inngå i strategien. Evaluering og effekt av tiltakene er igjen utgangspunkt for en ny oversikt. Bamble kommunes oversiktsdokument over folkehelse er inndelt i de samme kapitler som forskriftens temaer og veilederens kapittelinndeling. I følge forskrift om oversikt over folkehelsen skal oversikten omfatte opplysninger om og vurderinger av følgende temaer.

Folkehelseloven:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29>

Forskrift om oversikt over folkehelsen

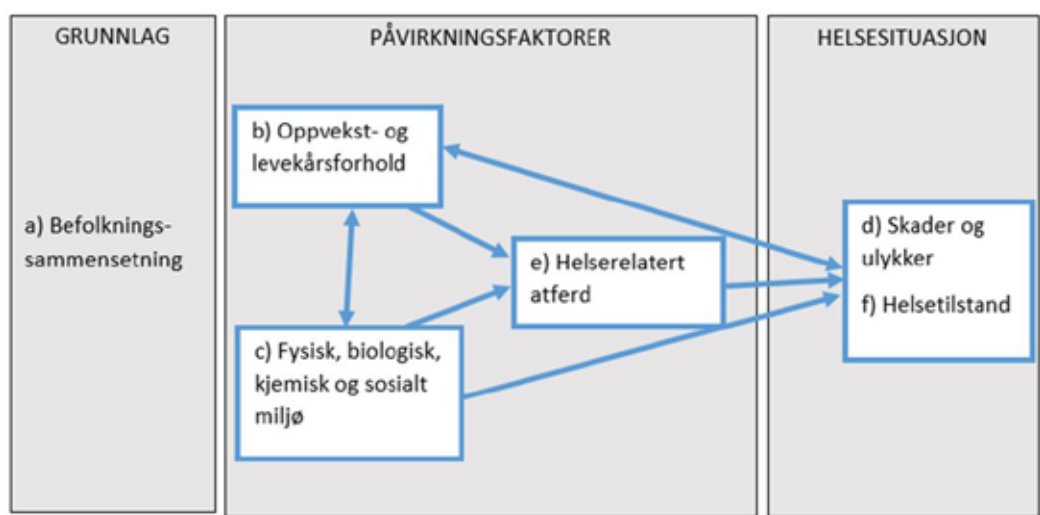
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2012-06-28-692>

- a) Befolknings sammensetning
- b) Oppvekst- og levekårsforhold
- c) Fysisk, biologisk, kjemisk og sosialt miljø
- d) Skader og ulykker
- e) Helserelatert atferd
- f) Helsetilstand

Figur 1.
Modell for sammenhengen mellom påvirkningsfaktorer og helsesituasjonen

Figur 1. viser en enkel modell for hvordan disse temaene kan henge sammen. Figuren skiller mellom helsesituasjonen på den ene siden (helsetilstand og skader og ulykker) og påvirkningsfaktorer på den andre siden (oppvekst- og levekårsforhold, fysisk, biologisk, kjemisk og sosialt miljø og helserelatert atferd). I tillegg kommer befolknings sammensetningen som utgjør grunnlaget for vurderingen av både påvirkningsfaktorene og helsesituasjonen.

1.2 Organisering av arbeidet

Ansvar for utarbeidelsen av oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer har vært lagt til enhet for kultur og oppvekst. Det ble opprettet en arbeidsgruppe med representanter fra ulike enheter i kommunen. Denne gruppen utarbeidet et utkast til oversiktsdokument, som deretter ble sendt ut til høring til alle kommunens enheter samt NAV. Arbeidsgruppa har bearbeidet dette dokumentet. Den videre fremdrift er å fremlegge folkehelseoversikten for Folkehelserådet 10.08.2016. Etter dette skal den til politisk utvalgsbehandling 24.08.2016 og videre oversendes kommunestyre for behandling 15.09.2016. Etter dette vil oversiktsarbeidet oppdateres årlig. Folkehelseoversikten må også sees i sammenheng med folkehelseplanen del 1. Også i folkehelseplanens del 1 vil tiltaksdelen oppdateres årlig.

I utarbeidelsen av oversiktsdokumentet har vi hentet inspirasjon fra Telemark fylkeskommune som har laget tilsvarende oversikt, samt brukt Helsedirektoratets veileder «God oversikt – en forutsetning. Vi vil spesielt takke Kjersti Norgård Aase fra Telemark fylkeskommune for god hjelp i utviklingen av dette dokumentet.

1.3 Kilder og fortolkning av statistikk

Statistikk og annen informasjon er hentet fra følgende kilder:

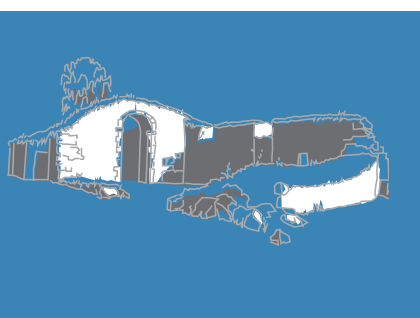
- Folkehelseinstituttet - Kommnehelsa <http://khs.fhi.no/webview/>
- Utdanningsdirektoratet - Skoleporten <https://skoleporten.udir.no/>
- NAV www.nav.no
- Statistisk sentralbyrå www.ssb.no
- Kommunen
- Ungdata www.ungdata.no
- Elevundersøkelsen https://skoleporten.udir.no
- Folkehelseprofil www.fhi.no

Kilden er angitt i de enkelte figurene/tabellene. Det er viktig å være oppmerksom på at tallverdien i mange av figurene ikke begynner på null.

Statistikk og helseoversikter kan ha stor nytteverdi i folkehelsearbeidet, men det er også knyttet store utfordringer til bruk av statistikk og fortolkningen av den.

Tallene gir ofte et grunnlag for undring og spørsmål - heller enn fasitsvar og løsninger. Et eksempel som viser utfordringene er tall som viser økende bruk av kolesterolsenkende medisiner. Dette kan tolkes på flere måter - det kan være flere personer som har høyt kolesterol enn tidligere, men det kan også være at flere med høyt kolesterol blir oppdaget, eller at terskelen for å sette i gang med behandling har blitt endret. Det kan også være en kombinasjon av alle disse faktorene. Statistikken som viser økt medisinbruk gir oss lite informasjon om årsakene til denne økningen. Konklusjoner om årsaker blir ofte tolkninger.

Små kommuner har større utfordringer enn store når det gjelder å utarbeide og fortolke statistikk, blant annet på grunn av for lite datagrunnlag. Tilfeldige variasjoner fra år til år kan gi store utslag og gjøre det vanskelig å se tydelige trender. Av den grunn brukes ofte et glidende gjennomsnitt - en middelvei av målinger over flere år. Da vil det være enklere å se trender - noe som oftest er viktigere enn å se på statistikk isolert for et enkelt år.

2 RESSURSER I FOLKEHELSE-ARBEIDET I BAMBLE

Et sentralt prinsipp i folkehelsearbeidet er at helsen i all hovedsak formes og fordeles utenfor helsesektoren. Befolkningens helse er blant annet et resultat av oppvekstmiljø, barnehage og skole, arbeidsliv og fritid. Folkehelsearbeidet skjer på tvers av sektorer og samfunnsnivåer. Bamble kommune skal fremme folkehelse innen egne virksomhetsområder, og samarbeider med en rekke aktører om folkehelsearbeidet i kommunen.

Helsefremmende skoler og barnehager

Utdanning er et av de viktigste folkehelse tiltakene vi har, og arbeidet med økt gjennomføring i videregående opplæring er derfor svært viktig i folkehelsearbeidet. Barnehagene og grunnskolene i Bamble arbeider systematisk med å øke elevenes ferdigheter og kunnskap. I tillegg arbeider barnehagene og skolene for fysisk økt aktivitet og et sunt kosthold, samt å bedre barn og unges psykiske helse.

Frivilligheten

Frivillige lag, organisasjoner og enkeltfrivillige er en av hjørnesteinene i folkehelsearbeidet. Bamble har mange ulike lag og organisasjoner for både barn, unge og voksne. Deltagelse i disse kan bidra til økt fysisk aktivitet, sosial kontakt samt bidra til å bedre deltagerens fysiske og psykiske helse.

Næringsutvikling

Det å ha arbeid er en av de viktigste påvirkningsfaktorene i folkehelsearbeidet. Kommunens rolle som lokal utviklingsaktører er viktig innen næringsutvikling og innovasjon.

Samferdsel

Statens vegvesen, kommunene i Telemark og Telemark fylkeskommune har ansvaret for gang- og sykkelveier, kollektivtilbud og trafiksikkerhet, med mål om å øke andelen gående og syklende. Slik tilrettelegges det for hverdagsaktivitet og universell utforming.

Bibliotek- og kulturtilbud

Bibliotekene formidler kunnskap og kultur, og fungerer også som en viktig og inkluderende møteplass. Hvert år deltar barn og unge i Bamble på en rekke kulturtilbud i regi av blant annet musikkskolen og frivillige lag og foreninger.

Stedsutvikling

Levende sentrumsområder med attraktive bomiljøer og møteplasser er viktig for å opprettholde og øke bosetting, for næringsutvikling og besøk. Det kan også bidra til at innbyggerne tar helsevennlige valg og deltar i lokalsamfunnet. Bamble kommune arbeider med stedsutviklingsarbeid gjennom planprosesser og ulike tiltak.

Idrett- og friluftsanlegg

Mange barn og voksne deltar aktivt i idrettsaktiviteter i regi av ulike idrettsforeninger. Bamble kommune legger til rette for slike aktiviteter gjennom gratis bruk av haller og gymsaler, tilskudd til drift, arrangementer og utstyr, og en egen ordning med kommunalt tilskudd til bygging og rehabilitering av idrettsanlegg. Kommunens idretts- og frivillighetskonsulent gir råd og veiledning til frivillige organisasjoner når det bl.a. gjelder muligheten for å søke tilskudd.

Friluftsliv

Tilrettelagt tilgang til rekreasjonsareal og naturterreng er viktig for et aktivt friluftsliv for alle aldersgrupper. Bamble har flotte varierte turområder med god tilgjengelighet til både vann, sjø og skog. Kyststien, lysløyper og skogsbilveier gir gode muligheter for turer og sykling. Kommunen har et mangfold av bade og fiskemuligheter.

Helsestasjon, skolehelsetjenesten og helsestasjon for ungdom

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten bidrar til å skape et godt oppvekstmiljø for barn og ungdom gjennom tiltak for å styrke foreldrenes mestring av foreldre-rollen, fremme barns og ungdoms lærings- og utviklingsmiljø og bidra til å legge til rette for godt psykososialt og fysisk arbeidsmiljø i skolen. Tjenesten bistår gravide som går til kontroll i tilknytning til helsestasjon under svangerskapet og i barseltiden. Dette er lavterskeltilbud som er gratis og lett tilgjengelig for barn, unge, gravide og foreldre i Bamble.

Helsestasjon for voksne

Helsestasjon for voksne er et lavterskeltilbud til voksne og eldre. Det tilbys blant annet helsesamtaler til alle personer i Bamble over 77 år. Helsestasjonen kan bistå med råd og veiledning rundt livskvalitet og helse, samt oppfølging og videre henvisning ved behov for dette. Personalet ved helsestasjonen består av Diabetes sykepleier, geriatrisk/KOLS sykepleier, ergoterapeut og spesialist i geriatrisk fysioterapi.

Helse- og omsorgstjenestene

Bamble gir helse- og omsorgstjenester til innbyggere som av ulike årsaker trenger slik hjelp. Dette er tjenester som gis både i private hjem og institusjon, og brukerne spenner over et vidt aldersspekter. Kommunen skal ved ytelse av helse- og omsorgstjenester fremme helse og søke å forebygge sykdom, skade og sosiale problemer. Dette skal blant annet skje ved opplysning, råd og veiledning.

Planarbeid

Både statlig, fylkeskommunalt, kommunalt og privat planarbeid legger premiser for all samfunnsutvikling. Slikt planarbeid har derfor stor innvirkning på den videre utviklingen av Bamble kommune og vil dermed også ha stor innvirkning på utviklingen av folkehelsen i Bamble.

Telemark fylkeskommune

Telemark fylkeskommune har ansvar for å fremme folkehelse innen fylkeskommunens egne ansvarsområder blant annet gjennom drift av videregående skoler. Telemark fylkeskommune har også i oppgave å være pådriver for og samordne folkehelsearbeidet i fylkets kommuner samt å formidle og stimulere til kunnskapsbaserte folkehelseiltak. Fylkeskommunen skal også utarbeide en fylkesvis oversikt og analyse av helsesituasjonen og påvirkningsfaktorer i fylket samt hjelpe kommunene i deres arbeid med dette.

Fylkesmannen i Telemark

Fylkesmannen i Telemark er en viktig aktør i folkehelsearbeidet, og har blant annet ansvar for veiledning og tilsyn i forhold til folkehelseoven. Fylkesmannen i Telemark samarbeider også tett med Telemark fylkeskommune i gjennomføringen av Regional strategi for folkehelse i Telemark 2012-2016.

3 BEFOLKNINGSSAMMENSETNING

Bamble er en kommune med lav befolkningsvekst. Innvandring gir en svak positiv vekst, til tross for flyttetap til andre kommuner. I 2014 var 7,7 prosent av innbyggerne i Bamble innvandrere. Andelen eldre vil øke mer i Bamble enn i resten av landet i årene framover, og i 2040 vil en av tre innbyggere i Bamble være over 60 år.

3.1 Befolkningsendringer

I perioden 1968 til 1988 hadde Bamble en kraftig økning i folke­mengde fra 8793 innbyggere i 1968 til 13661 innbyggere i 1988. Denne økningen på nesten 5000 innbyggere i løpet av en 20-årsperiode kom samtidig med stor utbygging av industri med behov for arbeidskraft og utvikling av nye boligfelt i Bamble.

Fra 1988 til 2016 har folke­mengden i Bamble kommune økt med 427 personer. Økningen var størst fram til 1993. I 1993 bodde det for første gang mer enn 14000 personer i Bamble. Etter dette har det kun vært små endringer i folke­mengden i Bamble. Siste år opplevde kommunen en liten nedgang i folketallet fra 14140 i 2015 til 14088 i 2016.

I perioden 1994 til 2011 har de fleste årene vært preget av ingen eller negativ nettinnflytting til Bamble. Fra 2011-2014 hadde Bamble noen flere innflyttinger enn utflyttinger, mens det siste år fra 2014 til 2015 viser en nettoutflytting fra Bamble på 48 personer.

Det fødes stadig færre barn i Bamble. I årene etter 1994 fødtes det omkring 180 barn årlig, mens dette nå er redusert til 107 fødsler i 2015. Den største nedgangen i fødselstallene har skjedd de siste 5 årene. Antallet døde har holdt seg forholdsvis stabilt den siste 20-års perioden frem til 2015. I 2012 døde det flere personer i Bamble enn det ble født barn.

Selv om husholdningenes gjennomsnittlige størrelse i Bamble gradvis er redusert fra 2,46 personer i 2005 til 2,27 personer i 2015, er de likevel større enn husholdningene i Telemark og landet. I Telemark bor det i gjennomsnitt 2,15 personer i hver husholdning, mens den gjennomsnittlige størrelsen på husholdningene i landet er 2,22 personer i 2015.

Andelen innvandrere og norskfødte med to innvandrerforeldre i befolkningen har økt fra 5 til 7,7 prosent de siste seks årene. Dette er lavere enn Telemark som har en andel innvandrere og norskfødte med to innvandrerforeldre i befolkningen på 11,2 prosent og landet som helhet på 14,9 prosent.

Tips for lesing av dokumentet

Dersom du ikke ønsker å lese hele kapittelet kan du kortfattet få viktig informasjon på denne måten:

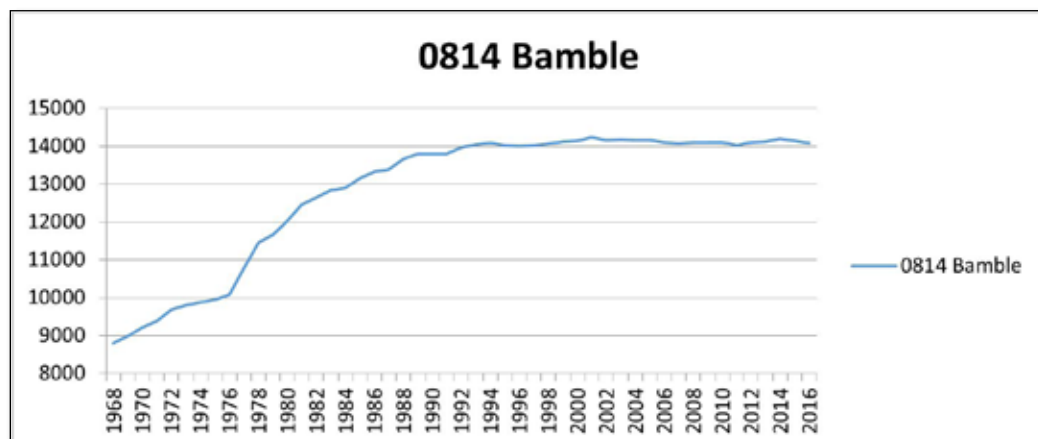
Grå bokser gir deg kortfattet oppsummering av status i Bamble knyttet til tabeller og grafer.

Grafer og tabeller bør leses dersom man ønsker å sette seg grundigere inn i tallgrunnlaget

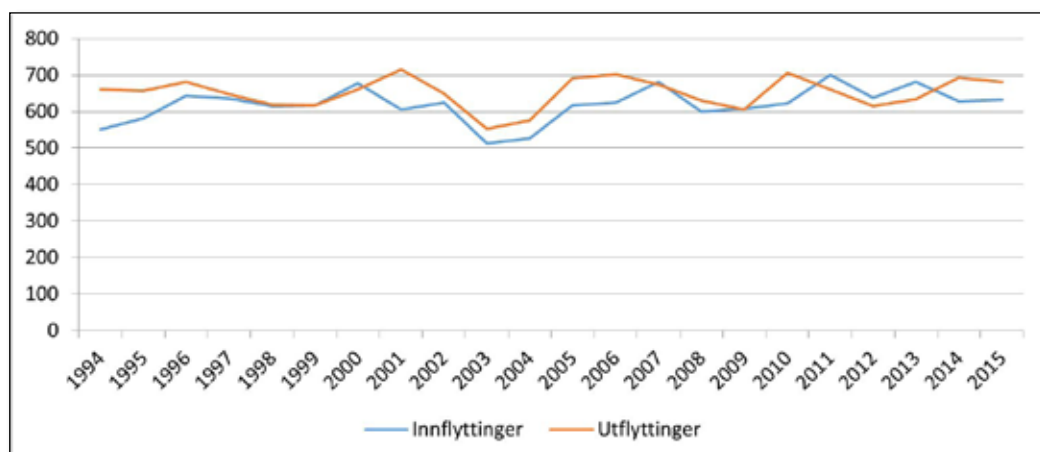
Gule bokser inneholder generell faktainformasjon og bakgrunnskunnskap om viktige temaer i kapittelet.

Kapittelet avsluttes med en tabell som kortfattet gir oversikt over status, mulige årsaker og konsekvenser.

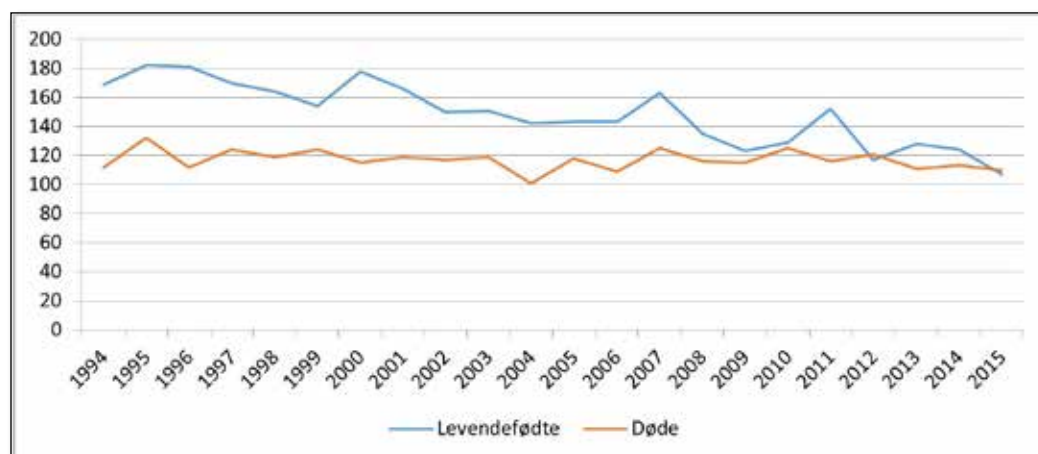
Figur 2.
Folkemengde i Bamble kommune 1968-2016. Kilde: SSB

Figur 3.
Inn- og utflytting i Bamble kommune. 1994-2015. Kilde: SSB

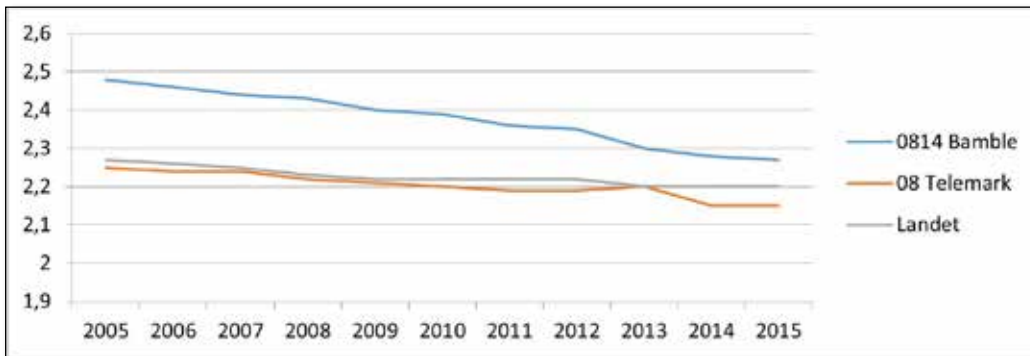
Figur 4.
Levendefødte og døde i Bamble kommune. 1994-2015. Kilde: SSB

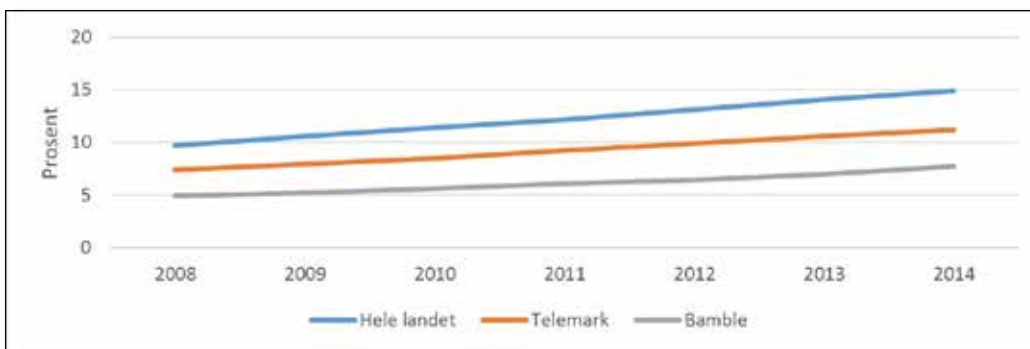

Figur 5.
Husholdningenes størrelse i antall personer i perioden 2005-2015 i Bamble, Telemark og landet. Kilde SSB

Figur 6.
Andelen innvandrere og norskfødte med to innvandrerforeldre. 2008-2014. Kilde: KommuneHelsa

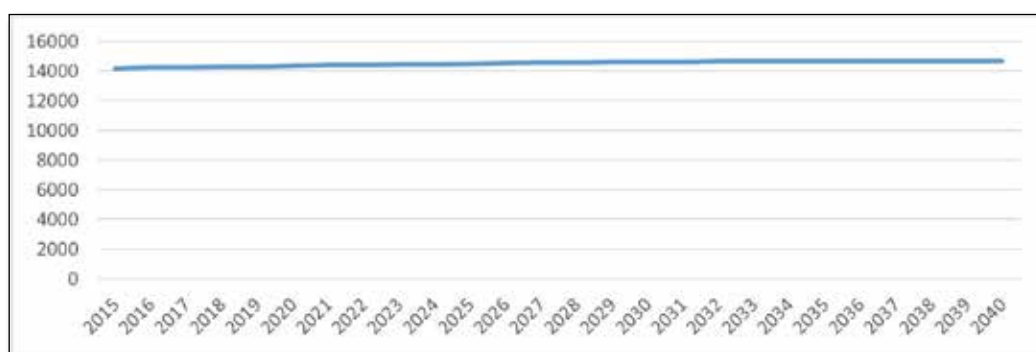

3.2 Befolkningsframskrivinger

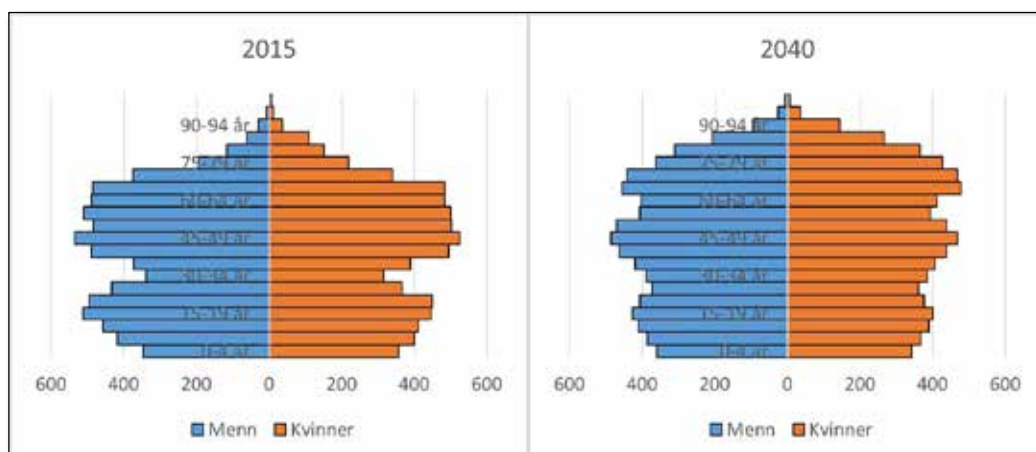
I følge mellomalternativet i SSBs befolkningsframskriving vil Bamble folketall øke fra 14 140 personer i 2015 til 14 670 personer i 2040. Økningen vil først og fremst finne sted fram til 2030.

Befolkningspyramidene viser at det forventes en nedgang i antall personer under 70 år fram mot 2040. Unntaket er i alderen 30-39 år, der vi vil se en liten økning. Antall over 70 år vil derimot øke betraktelig de neste 25 årene.

Figur 7.
Framskrevet folketall i Bamble 2015-2040. Alternativ MMMM. Kilde: SSB

Figur 8.
Folkemengde i Bamble etter alder og kjønn. Registrert 2015, framskrevet i alternativ MMMM i 2040. Kilde: SSB

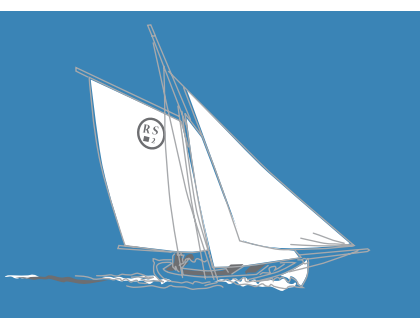

3.3 Vurdering av årsaksforhold og konsekvenser

(kap. 3 Befolknings sammensetning)

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Folkemengde	I perioden 1968 til 1988 økte innbyggertallet i Bamble kraftig med ca. 5000 personer. Etter dette har det kun vært små endringer i folkemengden i Bamble. Siste år opplevde kommunen en liten nedgang i folketallet fra 14140 i 2015 til 14088 i 2016.	Den tidligere økningen i folkemengde skyldes både store etterkrigskull og stor innflytting i perioden 1968-1988 på grunn av stor utbygging av industriarbeidsplasser og nye store boligfelt. Det er ulike grunner til at innbyggertallet i Bamble har sluttet å øke. De siste års nedleggelse av industriarbeidsplasser har ført til at det er færre arbeidsplasser i Bamble og Grenland. Dette bidrar til at folk flytter for å få arbeid. Det gir også mindre arbeidstilflytting til kommunen.	Mange av dem som flyttet til Bamble fra 1968 til 1988 begynner å nærme seg pensjonsalder samtidig som innflyttingen og fødselstallene er lave. Dette gjør at Bambles befolkning består av en stor andel eldre. Eldrebølgen vil bli kraftigere i Bamble enn i mange andre kommuner. Selv om mange eldre i Bamble er ressurssterke og lever lenge med god helse, vil mange eldre på sikt ha behov for kommunale helse- og omsorgstjenester. Dette vil føre til økte helse- og omsorgsutgifter i årene fremover som følge av behov for blant annet mer helsetjenester samt flere sykehjemsplasser og omsorgsboliger.
Inn- og utflytting	Flere flyttet ut enn inn i Bamble i 2014.	Mange unge som flytter ut av kommunen for å studere har vanskelig for å få jobb i Bamble eller ellers i Grenland. Dette kan føre til at de i mindre grad flytter tilbake til Bamble. Mange unge ønsker også å bo bynært for å kunne drive blant annet fritidsaktiviteter, benytte kulturtilbud og uteliv i nærheten av sitt hjemsted. Det er også lite tilgang til nye boliger for personer i etableringsfasen.	Som et resultat av lite tilgang på etableringsleiligheter flytter en del unge til nabokommuner med mindre og billigere leiligheter. Ved å legge til rette for god næringsutvikling, godt kulturtilbud, gode bomiljø og satsing på god kollektivtransport kan man stimulere til tilflytting til Bamble.

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Fødte og døde i Bamble	<p>Det fødes stadig færre barn i Bamble. I årene etter 1994 fødtes det omkring 180 barn årlig, mens dette nå er redusert til 107 fødsler i 2015. Den største nedgangen i fødselstallene har skjedd de siste 5 årene.</p> <p>Antallet døde har holdt seg forholdsvis stabilt den siste 20-års perioden frem til 2015. I 2012 døde det flere personer i Bamble enn det ble født barn.</p>	<p>Økt fokus på miljø kan også bidra til at flere velger å bo nærme sitt arbeidssted for å slippe å være avhengig av bil.</p> <p>På grunn av at en stor andel av Bambles befolkning består av eldre mennesker fødes det færre barn.</p>	<p>Når det fødes færre barn i Bamble vil dette på sikt føre til mindre ressurs-skapning i kommunen og svakere kommune-økonomi.</p> <p>En reduksjon i antall barn i Bamble vil også kunne føre til mindre etterspørsel etter kommunale tjenester rettet mot barn og unge som barnehager og skoler.</p>
Husholdningenes størrelse	Husholdningenes gjennomsnittlige størrelse i Bamble er redusert fra 2,46 personer i 2005 til 2,27 personer i 2015. Dette er de likevel større enn husholdningene i Telemark og landet som helhet.	Det er en stor andel eneboliger i Bamble, og mange eldre bor lenge i store hus. Etter hvert som barna flytter ut eller partnere faller fra bidrar dette til å forklare at utviklingen i Bamble går i retning av at det bor færre personer i hver husholdning.	<p>Når det bor færre mennesker i hver husholdning kan dette føre til at flere innbyggere i kommunen opplever økt ensomhet. Dette kan være en risikofaktor i forhold til utvikling av både fysisk og psykisk sykdom. I tillegg kan dette bidra til at den enkelte i mindre grad kan få hjelp av sine nærmeste dersom de selv får helseplager.</p> <p>Husholdninger med flere personer vil ofte også ha høyere samlet inntekt.</p>
Befolkningsframskrivning	<p>Prognosen fram til 2040 viser en samlet økning av innbyggertall på 530 personer (+35 pr. år)</p> <p>Sterk økning i antall over 70 år framover og blant de over 80 vil antallet være mere enn fordoblet i 2020. I de andre aldersgruppene går antallet ned.</p>	<p>En trend med mange utflyttinger fra Bamble, lave fødselstall og lite innflytting til kommunen kan føre til at innbyggertallet ikke øker mye de neste 25 årene.</p> <p>Innvandring kan bidra til å holde folketallet oppe i Bamble.</p>	<p>Konsekvensene av at kommunens innbyggertall øker lite mens befolkningen blir eldre er mange. Det vil bli mindre etterspørsel etter tjenester rettet mot barn og unge, mens tjenestebehovet for eldre vil øke. Færre yrkesaktive i kommunen reduserer også skatteinngangen.</p>

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Innvandrere og norskfødte med to innvandrerforeldre.	7,7 % av befolkningen i Bamble er innvandrere eller norskfødte med to innvandrerforeldre.	Det har vært økt innvandring til Bamble de siste årene. Det er likevel færre innvandrere i Bamble enn snittet i Telemark og landet for øvrig.	Innvandring kan bidra til å opprettholde folketallet i Bamble. Innvandring gir kommunen et større mangfold, men det stilles også krav til kommunens evne til å integrere dem på en god måte. Deltagelse i arbeidsliv vil kunne bidra til at innvandrere klarer seg selv økonomisk, lærer norsk språk og får økt innsikt i norsk kultur, tradisjoner og verdier. Mange av innvandrerne som kommer til Bamble har dårlig utdanning og sliter med å lære seg språket. I tillegg har også mange innvandrere fysiske og psykiske plager. I en del kulturer er det heller ikke vanlig at kvinner arbeider utenfor hjemmet. Alt dette kan forklare at innvandrere i mindre grad enn resten av befolkningen deltar i arbeidslivet. Dette kan føre til dårligere økonomi og mindre forståelse for norsk kultur. Sosial ulikhet øker risikoen for dårlig helse og kan også bidra til polarisering og utenforskap i det norske samfunnet.

4 OPPVEKST- OG LEVEKÅRSFORHOLD

Oppvekst og levekår er viktige premisser for helse, trivsel og livskvalitet. Bamble kommune har typiske oppvekst- og levekårsutfordringer som høyt frafall fra videregående skole, lav sysselsetting, høy arbeidsledighet blant unge, (mange unge) uføre og fattigdomsproblematikk. Lav sosioøkonomisk status øker igjen risikoen for usunne helsevaner, dårlig helse og lav levealder.

Tema: Sosial ulikhet i helse

Å redusere sosial ulikhet i helse er et overordnet mål i folkehelsearbeidet. Når man undersøker kjennetegn ved ulike grupper i samfunnet, ser man at det er betydelige forskjeller i helse. Jo høyere utdanning og inntekt en gruppe har, jo høyere andel i gruppen vil ha god helse og sunne levevaner. Dette kalles sosial ulikhet i helse. De sosiale helseforskjellene gjelder for nesten alle sykdommer, skader, plager, levevaner, og i alle aldersgrupper (Folkehelseinstituttet 2014).

Barnehage og skole er viktige arenaer for læring, for å etablere sosiale relasjoner og for utvikling av selvfølelse og selvtillit. Dette skaper igjen utgangspunkt for motivasjon, opplevelse av mestring og troen på egne evner. Barnehage og skole er derfor viktige arenaer i folkehelsearbeidet. Her når man nær sagt alle barn og unge uavhengig av sosioøkonomisk og kulturell bakgrunn. Folkehelsearbeidet på disse arenaene er derfor viktig for å redusere sosial ulikhet i helse og helsevaner, og hindre reproduksjon av dette fra en generasjon til den neste.

4.1 Utdanningsnivå

Tema: Utdanning og levealder

Personer med høy utdanning har i snitt bedre helse, lever sunnere, bruker mindre medisiner og lever lenger enn personer med lav utdanning. I Bamble lever personer med høy utdanning i snitt 4,7 år lenger enn personer med bare grunnskole. Det er særlig blant menn at forskjellene i levealder etter utdanning er store. Siden 1990 har forskjellene i levealder etter utdanning økt. Forskjellene har imidlertid økt mer i landet som helhet enn i Telemark. De økende forskjellene i levealder etter utdanning vi har sett de siste 25 årene skyldes at forskjellene øker blant kvinner. For menn ser det ut til at forskjellene mellom utdanningsgrupper har blitt mindre. Det at personer med lav utdanning i større grad røyker enn personer med høy utdanning, er en viktig grunn til forskjeller i levealder etter utdanning.

I alderen 30-39 år har 81 prosent av befolkningen i Bamble i 2014 fullført videregående eller høyere utdanning som høyeste fullførte utdanning. Dette har ligget stabilt de siste 7 årene. For landet som helhet gjelder dette 83 prosent.

Tips for lesing av dokumentet

Dersom du ikke ønsker å lese hele kapittelet kan du kortfattet få viktig informasjon på denne måten:

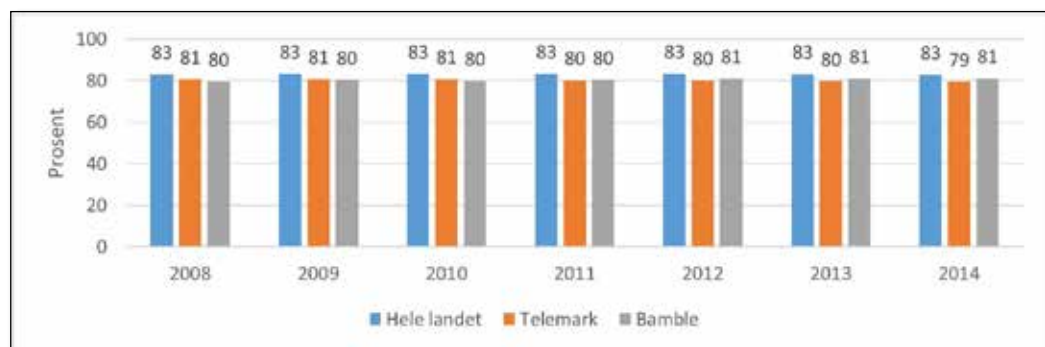
Grå bokser gir deg kortfattet oppsummering av status i Bamble knyttet til tabeller og grafer.

Grafer og tabeller bør leses dersom man ønsker å sette seg grundigere inn i tallgrunnlaget

Gule bokser inneholder generell faktainformasjon og bakgrunnskunnskap om viktige temaer i kapittelet.

Kapittelet avsluttes med en tabell som kortfattet gir oversikt over status, mulige årsaker og konsekvenser.

Figur 9.
Andel 30-39 år med videregående eller mer som høyeste oppnådde utdanningsnivå 2008-2014. Kilde: Kommunehelsa

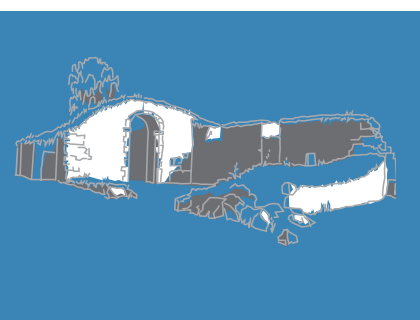

4.2 Frafall i videregående opplæring

Andelen elever bosatt i Bamble som har fullført og bestått videregående opplæring har økt fra 65,8 prosent blant dem som gikk ut grunnskolen i 2007-08 til 72 prosent i 2009-10. Bamble ligger det siste året 3,5 prosent over fylkesgjennomsnittet og 2,3 prosent over landsgjennomsnittet i andel elever som fullfører og består videregående opplæring.

Figur 10.
Frafall i videregående skole for bosatte i Bamble, Telemark og landet som helhet. Andelen som har oppnådd studie- eller yrkeskompetanse etter fem år. Gruppen elever som gikk ut av grunnskolen skoleårene 2007-08, 2008-09, 2009-10, Kilde: Enhet for skole og barnehage, Bamble kommune.

Andel elever, lærlinger eller lærekandidater som har	Bamble kommune (07-08)	Bamble kommune (08-09)	Bamble kommune (09-10)
fullført og bestått Vg1	80,7	78,4	89,9
fullført og bestått Vg2	76,1	75,8	82,6
fullført og bestått videregående opplæring (Vg3 eller fag-/svenneprøve)	65,8	63,9	72,0
Andel elever, lærlinger eller lærekandidater som har	Telemark (07-08)	Telemark (08-09)	Telemark (09-10)
fullført og bestått Vg1	84,8	83,6	85,8
fullført og bestått Vg2	79,1	79,2	79,9
fullført og bestått videregående opplæring (Vg3 eller fag-/svenneprøve)	71,1	69,4	68,5
Andel elever, lærlinger eller lærekandidater som har	Nasjonalt (07-08)	Nasjonalt (08-09)	Nasjonalt (09-10)
fullført og bestått Vg1	84,5	83,2	83,9
fullført og bestått Vg2	77,0	77,1	77,9
fullført og bestått videregående opplæring (Vg3 eller fag-/svenneprøve)	70,3	69,6	69,7

4.3 Barn i lavinntektsfamilier og medianinntekt

Tema : Økonomi og helse

Inntekt og økonomi er grunnleggende påvirkningsfaktorer for helse. Økt inntekt er statistisk sett knyttet til bedre helse, men den positive effekten avtar gradvis med økende inntekt. Store økonomiske forskjeller i samfunnet kan gi mindre samhold, lavere grad av tillitt og mer kriminalitet. Dette har betydning for folkehelsen (St. meld. Nr. 19 (2014-2015)).

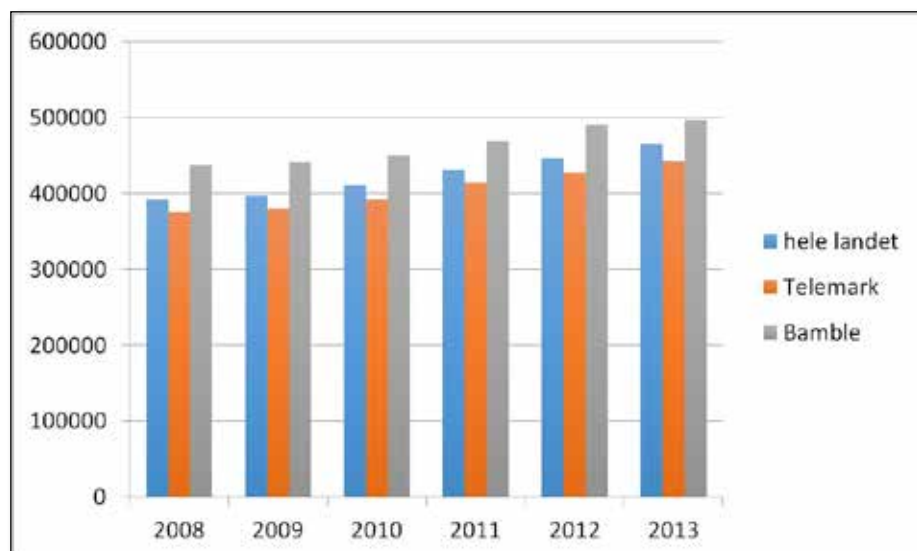
Medianinntekten er den midterste inntekten, ikke gjennomsnittsinntekten. Inntektene til alle husholdninger settes ved siden av hverandre i stigende rekkefølge. Deretter velger man ut den midterste, som altså er medianinntekten.

Husholdningenes medianinntekt i Bamble er 497 000 kr i 2013. Dette ligger 55 000 kr over medianinntekten for Telemark, og 35 000 kr over medianinntekten for hele landet samme år. Medianinntekten i Bamble har vært høyere enn medianinntekten for Telemark og for landet som helhet hele perioden fra 2008-2013.

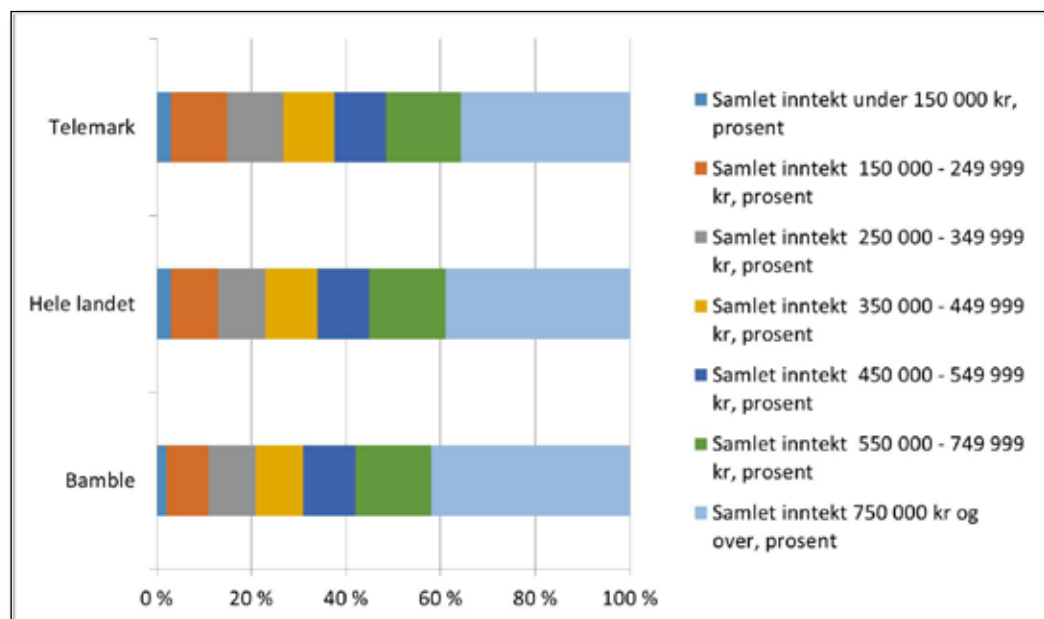
Samlet inntekt i husholdningene i Bamble er noe høyere enn i landet. Det er færre husholdninger med lav inntekt og flere husholdninger med høy inntekt i Bamble enn i landet. Denne forskjellen er enda større dersom man sammenligner seg med Telemark. 2 prosent av husholdningene har samlet inntekt under 150 000 kroner i Bamble, mens dette gjelder for 3 prosent i Telemark og landet. I de neste inntektsgruppene fra 150 000 til 349 900 i husholdningenes samlede inntekt finner man 19 prosent av husholdningene i Bamble. Dette gjelder for 24 prosent av husholdningene i Telemark og 20 prosent i landet. I Bamble har 42 prosent av husholdningene samlet inntekt over 750 000 kroner, mens dette gjelder for 39 prosent i landet og 36 prosent av husholdningene i Telemark.

Andelen barn under 17 år som bor i lavinntektsfamilier i Bamble ble redusert fra 10 prosent i 2005 til 7,3 prosent i 2010. I 2014 har andelen barn i lavinntektsfamilier økt til 12,6 prosent. I Telemark som helhet bor 14,7 prosent av barn under 17 år i lavinntektsfamilier i 2014, mens landsgjennomsnittet er 11,5 prosent. Forekomsten er økende i Bamble, Telemark og landet som helhet.

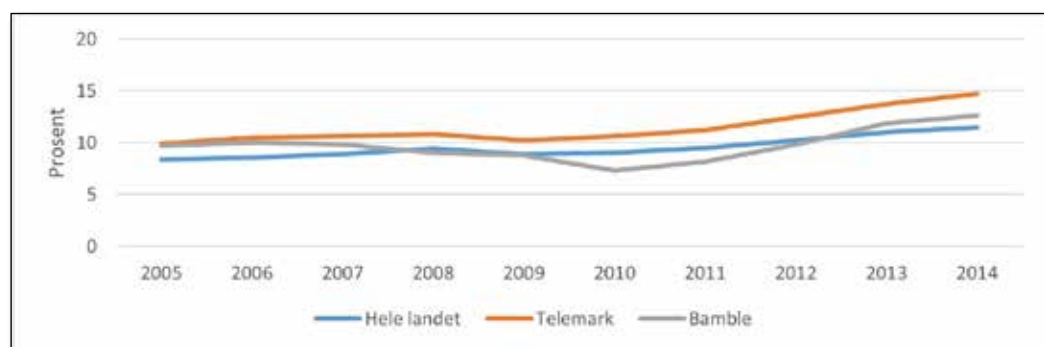
Figur 11. Husholdningenes medianinntekt i Bamble, Telemark og landet som helhet. 2008-2013. kilde: Kommunehelsa

Figur 12. Samlet inntekt i husholdningene i Bamble, Telemark og hele landet 2015. Prosent. Kilde SSB

Figur 13. Andelen barn (0-17 år) i lavinntektsfamilier i Bamble, Telemark og landet som helhet. Kilde: SSB

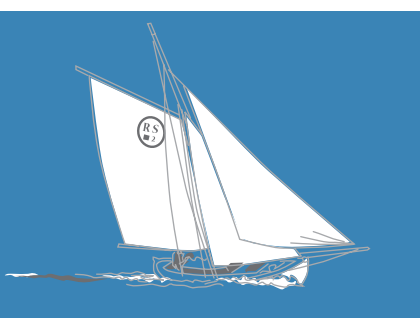

Barn og aleneforsørger:

Flere barn under 18 år lever med aleneforsørger i Bamble enn i resten av landet. 7,1 prosent av barn under 18 år bodde med aleneforsørger i Bamble i perioden 2012-2014. Dette er noe høyere enn resten av landet som ligger på 15 prosent (Kilde: Kommunehelset).

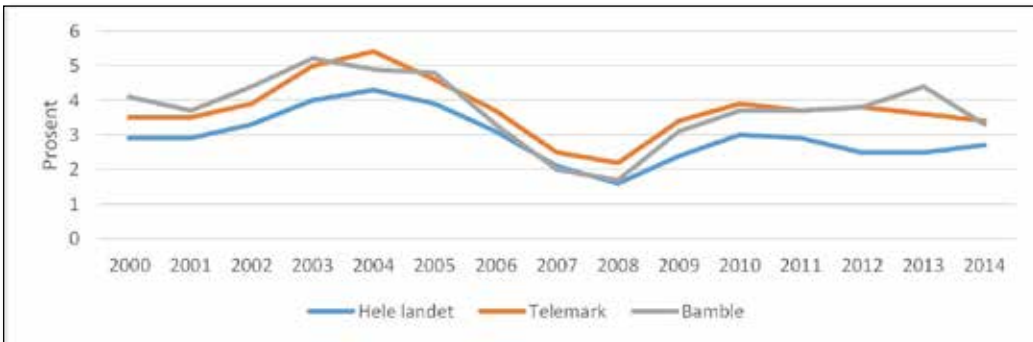
4.4 Arbeidsledighet

Arbeidsledigheten blant personer mellom 15-29 år var på 3,3 % i Bamble i 2014. Dette er en reduksjon fra 4,4% i 2013. Arbeidsledigheten i denne aldersgruppen har variert fra sitt høyeste nivå på 7 % i 1993 til sitt laveste nivå på ca 2% i 2008. Andelen arbeidsledige i Bamble mellom 15-29 år har ligget svært nær gjennomsnittet for Telemark fra 2000-2014, men over landsgjennomsnittet. I 2014 var arbeidsledigheten i denne aldersgruppen i Bamble ca. 0,6 % over landsgjennomsnittet. Andelen arbeidsledige i Bamble har stort sett variert i takt med svingninger i landet i denne perioden.

Figur 14.
Andelen arbeidsledige i alderen 15-29 år i Bamble, Telemark og landet som helhet. 2000-2014. Kilde: Kommunehelsa.

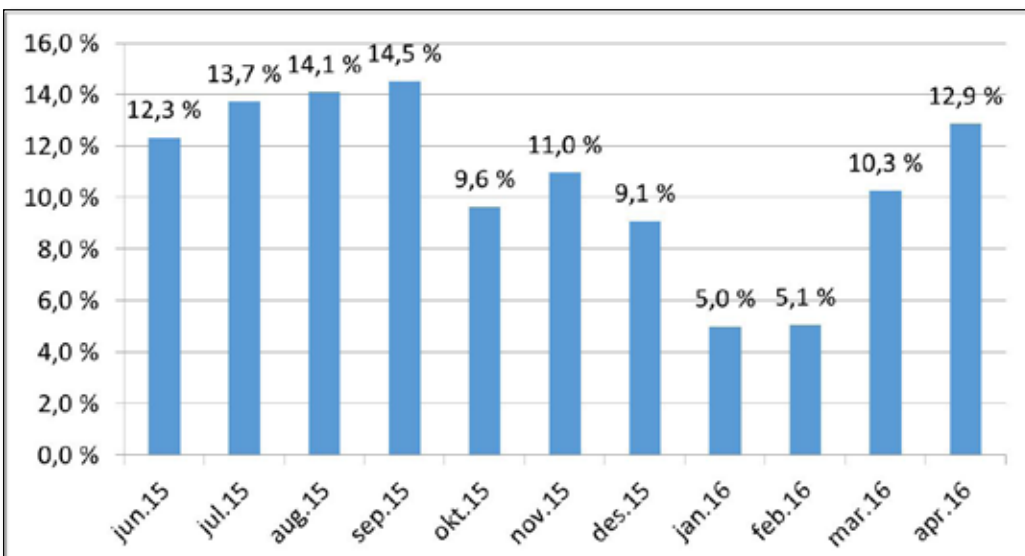

Det er en store svingninger gjennom året i andelen langtidsledige (helt ledig i 26 uker) av alle ledige i alderen 18- 30 år i Bamble fra en topp på 14,5 prosent i september 2015 til en bunn i januar- februar 2016 på 5 prosent. Ved utgangen av april 2016 var denne andelen 12,9%.

Når det gjelder antallet arbeidssøkende i Bamble under 30 år på tiltak varierer også dette sterkt med sesongene. I sommermånedene er antallet på tiltak nede i 16 personer, mens i vintermånedene februar -april 2016 har 32 personer vært på slike tiltak.

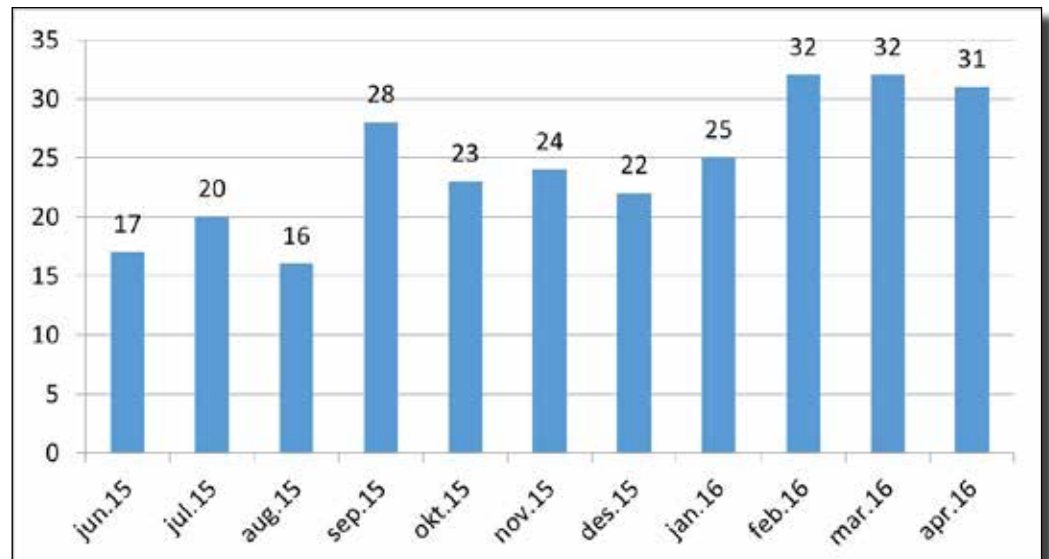
Det har vært en liten økning på 0,5 prosent i andel unge under 30 år på arbeidsavklaringspenger. Andelen i Bamble er nå 5,4 prosent. Dette ligger ca. 2 prosent over landsgjennomsnittet.

Figur 15.
Andel langtidsledige (helt ledig i 26 uker) av helt ledige 18- 30 år i Bamble 2015-2016. Kilde: NAV Bamble

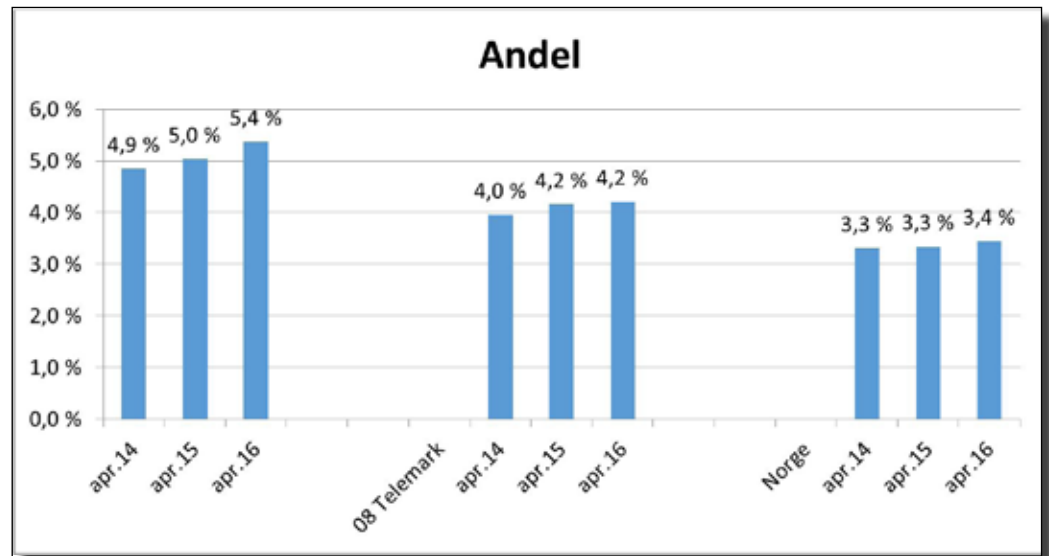

Figur 16.
Antall arbeidssøkende i Bamble 18-30 år på tiltak 2015-2016. Kilde: NAV Bamble

Figur 17.
Andel på arbeidsavklaringspenger av alle unge 18-30 år i Bamble, Telemark og landet 2014-2016.

4.5 Sykefravær og uføretrygd

Tema: Langtidssykefravær

Lengre sykefravær øker sannsynligheten for å havne utenfor arbeidslivet på permanent basis. Langtidssykemeldte personer med høy sosioøkonomisk status har større sannsynlighet for å komme tilbake til arbeid enn langtidssykemeldte med lav sosioøkonomisk status (Helsedirektoratet 2015).

Utviklingen av legemeldt sykefravær i Bamble viser en synkende tendens fra 7 % i 2008 til 5,5 % ved utgangen av 2013. Bamble har i store deler av denne perioden ligget noe under landsgjennomsnittet for legemeldt sykefravær. Det legemeldte sykefraværet for Telemark har ligget noe over landsgjennomsnittet i det meste av perioden. Legemeldt sykefravær er ved utgangen av mai 2016 5,2%.

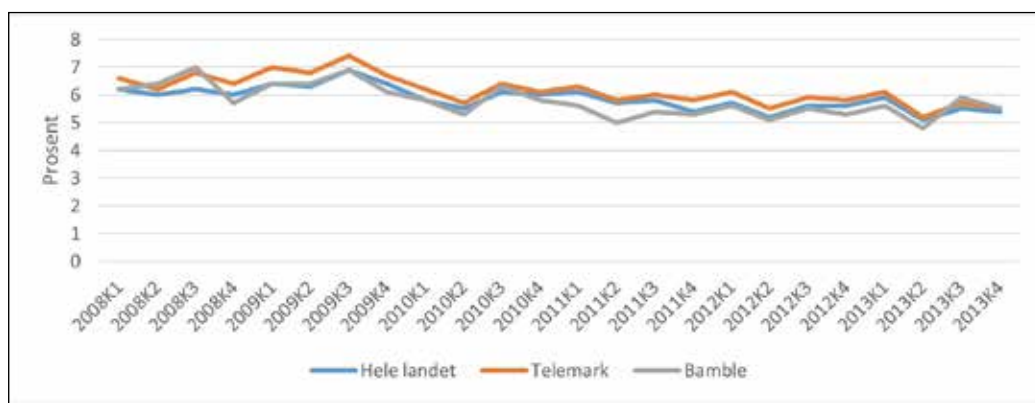

Andelen uføretrygdde mellom 18-44 år var i 2014 3,9%. Dette er en svak økning siden 2008. Bamble ligger 1,3 prosentpoeng høyere enn landet som helhet i andel uføretrygdde mellom 18-44 år, men noe under andelen for Telemark på 4,3 %.

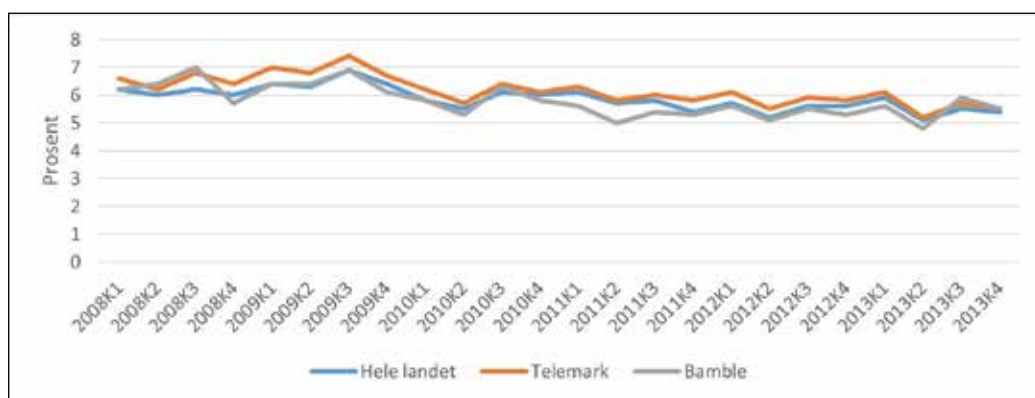
I 2014 var det legemeldte og egenmeldte sykefraværet for arbeidstakere i alderen 16-69 år i Telemark 6,7 prosent. Dette er omtrent som i landet som helhet der sykefraværet var 6,4 prosent.

Figur 18.
Legemeldt sykefravær for hvert kvartal 2008-2012 i Bamble, Telemark og landet som helhet. Kilde: SSB

Legemeldt sykefravær ved utgangen av mai 2016 er på 5,2 prosent (Kilde NAV Bamble).

Figur 19.
Andelen uføretrygdde, 18-44 år i Bamble, Telemark og landet som helhet 2000-2002 til 2012-2014. Tre års glidende gjennomsnitt. Prosent.
Kilde: Kommunehelsa

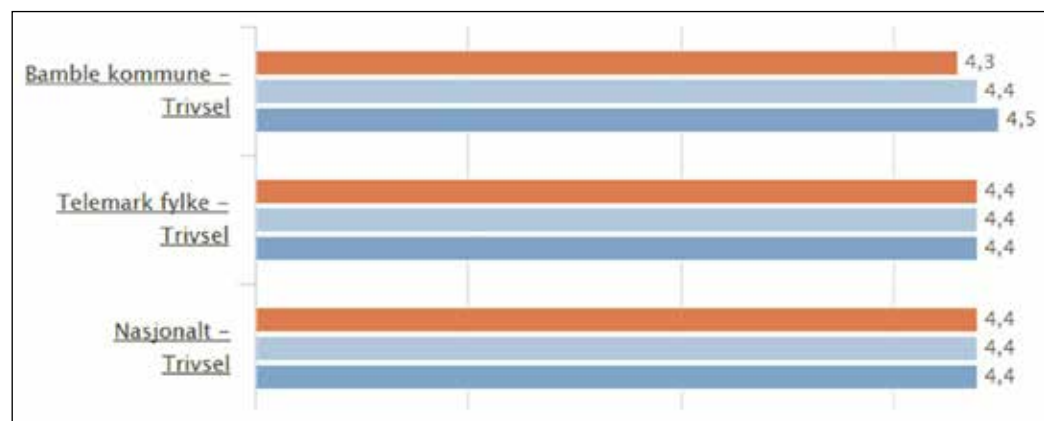
4.6 Læringsmiljø og elevprestasjoner

Trivsel 7. klasse: Det har vært en positiv utvikling i trivsel på skolen blant elever på 7. trinn i Bamble de siste tre skoleårene. På en skala for trivsel fra 1-5 scorer elever på 7. trinn 4,5 i skoleåret 2015-2016, dette er en økning på 0,2 fra skoleåret 2013-2014 . For fylket og landet har trivsel på 7. trinn scoret 4,4 hele denne perioden.

Trivsel 10. klasse: Det har også vært en positiv utvikling i trivsel på skolen blant elever på 10. trinn i Bamble de siste tre skoleårene. Trivselen i Bamble er også høyere enn i fylket og landet. På en skala for trivsel fra 1-5 scorer elever på 10. trinn 4,4 i skoleåret 2015-2016. Scoren har variert fra 4,3 i skoleårene 2013-2014 til 4,2 i skoleåret 2013-2014 før den økte til 4,4 i skoleåret 2015-2016. For Telemark og landet ligger scoren for trivsel på 10. trinn forholdsvis stabilt på 4,2.

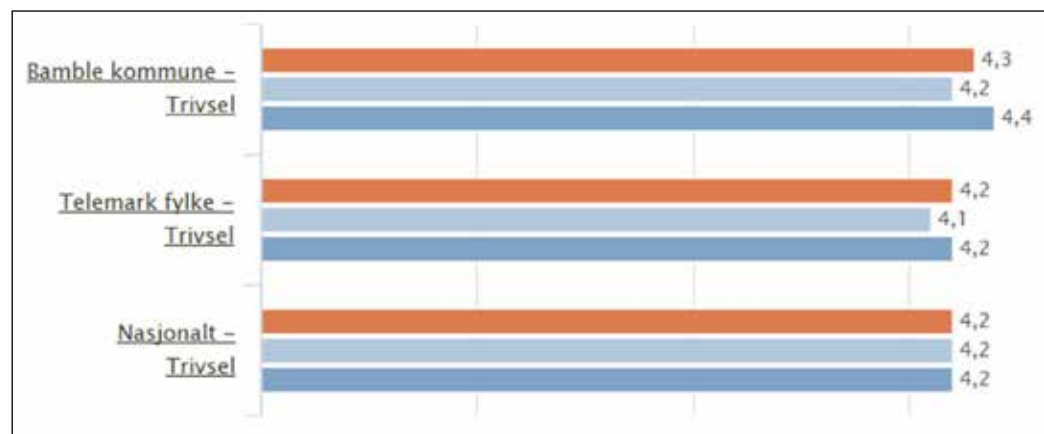
Figur 20.

Trivsel 7. trinn. Skoleårene 2013-2014, 2015-2015, 2015-2016. Bamble, Telemark, landet. Skala 1-5, 5 er best score. Kilde: Skoleporten

Figur 21.

Trivsel 10. trinn. Skoleårene 2013-2014, 2015-2015, 2015-2016. . Bamble, Telemark, landet. Skala 1-5, 5 er best score. Kilde: Skoleporten

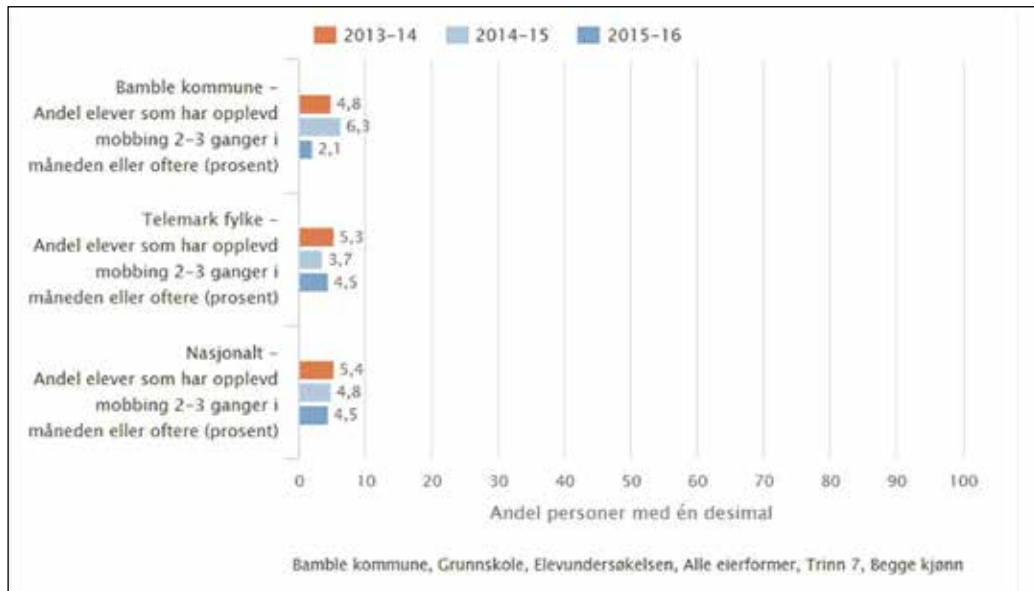

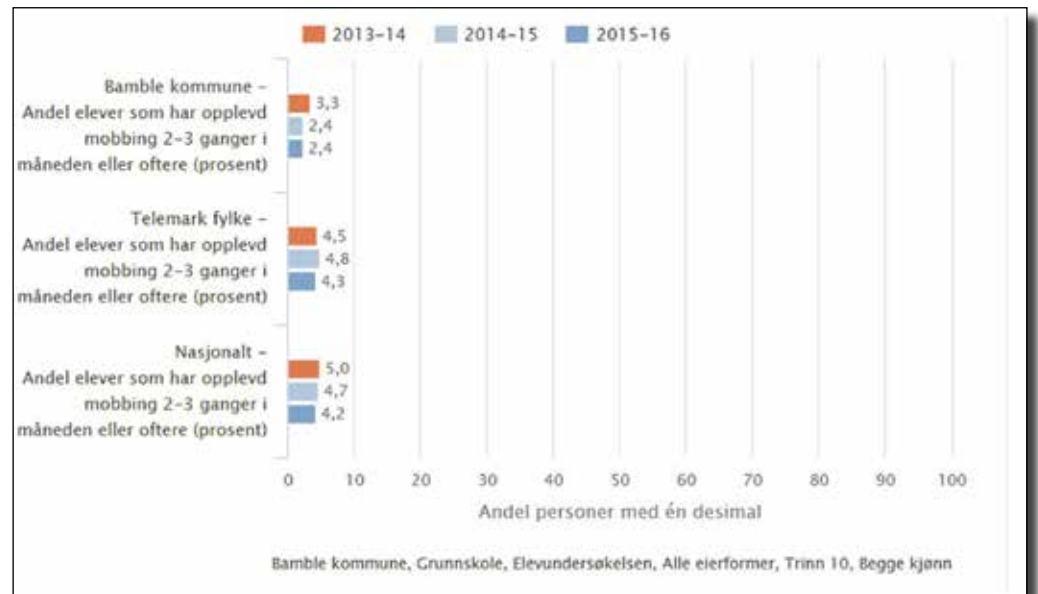
Mobbing 7. trinn: Andel elever på 7. trinn i Bamble som har opplevd mobbing 2-3 ganger eller oftere den siste måneden har sunket siste skoleår til 2,1 prosent. Andelen som opplever mobbing har variert en del de siste tre skoleårene med 6,8 prosent i skoleåret 2014-15 som det høyeste. Andelen som opplevde mobbing på 7. trinn siste skoleår var mer enn dobbelt så høyt i fylket og landet med andel på 4,5 prosent.

Mobbing 10. trinn: Det er en positiv utvikling i andelen elever på 10. trinn i Bamble som har opplevd mobbing 2-3 ganger eller oftere den siste måneden de siste tre skoleårene. Mens denne andelen i 2013-14 var 3,3 prosent, har den sunket til 2,4 prosent i skoleåret 2015-16. Andelen 10. klassinger som opplever mobbing i fylket og landet har ligget høyere enn Bamble i hele denne perioden. For siste skoleår var andelen som opplevde mobbing i fylket 4,3 prosent, mens denne andelen var 4,2 prosent i landet.

Figur 22.
Andel elever som opplever mobbing, 7. trinn. Skoleårene 2013-14 til 2015-16. Bamble, Telemark, landet. Kilde: Skoleporten.

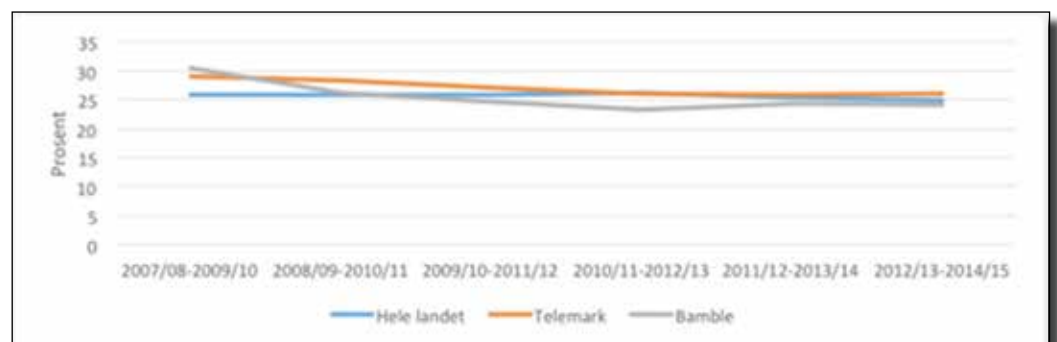
Figur 23. Andel elever som opplever mobbing, 10. trinn. Skoleårene 2013-14 til 2015-16 . Bamble, Telemark, landet. Kilde: Skoleporten

Andelen 5. klassinger i Bamble med leseferdigheter på laveste mestringsnivå er redusert fra 30 prosent i skoleårene 2007/08 -2008/09 til 24 % i skoleårene 2012/13-2014/15. I samme periode har andelen elever med laveste mestringsnivå i leseferdigheter i hele landet ligget omkring 26 prosent, mens andelen i Telemark har sunket fra 29 prosent til 25 prosent.

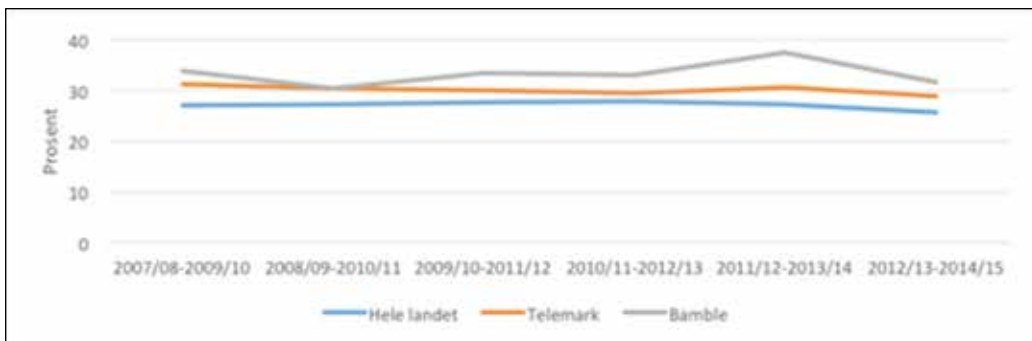
Andelen 5.klassinger i Bamble med regneferdigheter på laveste mestringsnivå økte fra 33 prosent i skoleårene 2007/08 -2008/09 til 37 prosent i skoleårene 2011/12-2013/14. Man ser nå en nedgang til 31,6 prosent for skoleårene 2012/13-2014/15. For dette skoleåret ser man at også at elever med laveste mestringsnivå i regning i Telemark har sunket med ca. 2 prosent til 28,7 prosent mens tallet for landet som helhet er 25,6 prosent.

Figur 24. Andelen 5.-klassinger med leseferdighet på laveste mestringsnivå. Tre års gjennomsnitt. Prosent. Kilde: Kommuneehelset

Figur 25.
Andelen 5. klassinger med regneferdighet på laveste mestringsnivå. Tre års glidende gjennomsnitt. Prosent. Kilde: KommuneHelsa

4.7 Helsestasjon og skolehelsetjeneste

Tema: Vaksinasjon

For mange potensielt farlige sykdommer er vaksinasjon det mest effektive forebyggende tiltaket man kjenner. Vaksinasjonsdekning kan være til hjelp i vurdering av smittevernet i befolkningen samt vaksinasjonsprogrammets effektivitet. Ved et effektivt vaksinasjonsprogram med høy vaksinasjonsdekning vil det sirkulere lite smitte i befolkningen, og vil føre til at de uvaksinerte indirekte blir beskyttet. Dette kalles flokkimmunitet.

Vaksinasjonsdekningen blant barn i barnevaksinasjonsprogrammet er god i Bamble. Dette vil si at tilstrekkelig antall barn i Bamble er fullvaksinert slik at flokkimmunitet kan opprettholdes.

Dette gjelder følgende vaksiner:

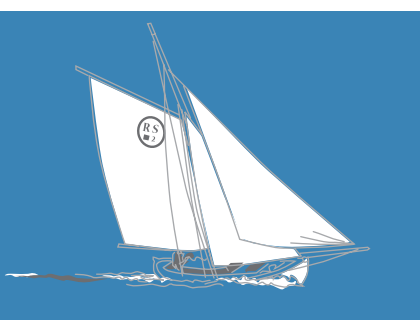
- Difteri-vaksine
- Hib-vaksine: vaksine mot Haemophilus influenzae type B
- Kikhoste-vaksine
- Mesling-vaksine
- Kusma-vaksine
- Vaksine mot røde hunder
- MMR-vaksine: vaksine mot meslinger, kusma og røde hunder
- Polio-vaksine
- Stivkrampe-vaksine
- Pneumokokk (for 2-åringer)

4.8 Vurdering av årsaksforhold og konsekvenser

(kap. 4 Oppvekst og levekårsforhold)

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Utdanningsnivå	I alderen 30-39 år har 81 prosent av befolkningen i Bamble i 2014 fullført videregående eller høyere utdanning som høyeste fullførte utdanning. Dette har ligget stabilt de siste 7 årene. For landet som helhet gjelder dette 83 prosent.	<p>Det er godt tilbud av videregående skoler i Grenland, og det finnes også høyskole med mange ulike fagretninger.</p> <p>Bamble og Grenland har tradisjonelt vært et område med stor andel av industri, med behov for arbeidskraft uten høyere utdanning. Det har derfor vært god tilgang på godt betalte arbeidsplasser for personer uten høyere utdanning.</p>	<p>Selv om mange som ikke fullfører videregående skole har klart å skaffe seg jobb, krever et stadig tøffere arbeidsmarked høyere kvalifikasjoner ved ansettelser. Frafall kan derfor føre til at ungdom ikke kommer inn i arbeidslivet men ender med sosialytelser fra NAV. Dette vil kunne være negativt for den enkeltes personlige økonomi, sosiale kontakt med andre og mestringsfølelse. Man kan bli passivisert og er i risiko for å utvikle psykiske og fysiske helseplager.</p> <p>Samfunnsøkonomisk er det uheldig at ungdom ikke kommer i arbeid men blir mottagere av ytelser fra NAV.</p>

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Frafall i videregående opplæring	72 prosent av elevene fra Bamble som gikk ut av grunnskolen i skoleåret 2009-10 fullførte videregående opplæring. Det er en økt andel de siste årene som fullfører videregående opplæring. Bamble har noe lavere frafall fra videregående opplæring enn fylket og landet.	<p>Mulige årsaker til frafall: Psykiske eller psykososiale problemer, manglende motivasjon og mestring, skoletretthet, feilvalg, fysisk sykdom, vanskelige hjemmeforhold, rusproblemer.</p> <p>Det er også nær sammenheng med resultater i grunnskolen. Elever med mer en 30 grunnskolepoeng har nesten dobbelt så høy gjennomføringsgrad som elever med færre en 30 grunnskolepoeng.</p> <p>Frafall kan ha sammenheng med mangel på lærlingsplasser, da Bamble kommune også har en høy andel elever på yrkesfaglig studieretning.</p>	<p>Å gjennomføre videregående eller høyere utdanning gjør det lettere å skaffe arbeid i et arbeidsmarked preget av stadig høyere krav til kompetanse. Industrien i Grenland tar også inn færre ansatte med lav kompetanse enn tidligere.</p> <p>Utdanning utover grunnskole gir høyere forventet levealder og bedre helse for mange.</p>
Husholdningenes medianinntekt	Husholdningene i Bamble har 497 000 kr i medianinntekt. Dette er 55 000 kr høyere en i Telemark, og 32 000 kr høyere enn i landet som helhet.	Siden husholdningene i Bamble i større grad enn ellers i landet består av flere personer, kan dette øke deres medianinntekt.	Mange husholdninger i Bamble har god økonomi, og dette kan gjøre det lettere å ta gode livsstilsvalg og sikre best mulig helse.

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Husholdningenes samlede inntekt	Samlet inntekt i husholdningene i Bamble er noe høyere enn i Telemark og landet. 21 prosent av husholdningene i Bamble har samlet inntekt under 349 000 kroner og 42 prosent av husholdningene har inntekt over 750 000 kroner i Bamble.	Det at det er bor flere personer i hver husholdning i Bamble enn i Telemark og landet kan bidra til å forklare hvorfor samlet inntekt i husholdningene i Bamble er høyere.	Selv om det er færre husholdninger i Bamble med lav samlet inntekt enn i landet sliter likevel mange med dårlig økonomi som følge av lav inntekt. Denne belastningen kan oppleves større når man bor i en kommune der mange har god inntekt. Det at man i Bamble i stor grad bor blandet uavhengig av inntekt kan også føre til at det er lettere å sammenligne egen økonomi med dem man bor i nærheten av, går på skole eller jobb sammen med. Opplevelsen av at man har dårlig råd kan dermed føles sterkere i Bamble enn på steder der mange har lav inntekt. Lav inntekt er også en risikofaktor for dårlig fysisk og psykisk helse.

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Barn i lavinntektsfamilier	<p>Andelen barn i lavinntektsfamilier har økt fra 8 prosent i 2011 til 12,6 prosent i 2014. Dette ligger over landsgjennomsnittet på 11,5 prosent.</p> <p>17,1 prosent av barn under 18 år i Bamble lever med aleneforsørger. Landsgjennomsnittet er 15 prosent.</p>	<p>Noe av økningen av andelen barn i lavinntektsfamilier kan sees i sammenheng med at Bamble har mange familier, spesielt flyktningfamilier, som har sosialhjelp som hovedinntekt. Dette forårsakes blant annet av noe økt arbeidsledighet og utfordringer rundt sysselsetting av flyktninger.</p> <p>Arbeidsledighet og uførhet blant foreldre i alle grupper av befolkningen vil kunne føre til lav inntekt i familien.</p> <p>Å være eneforsørger kan føre til at familien sliter med dårlig økonomi.</p> <p>Samlivsbrudd er den hyppigste årsaken til at familier har eneforsørger.</p>	<p>Med dagens stramme arbeidsmarked kan det være en økende utfordring for personer som står utenfor arbeidsmarkedet å komme inn i dette. Dette kan medføre dårlig familieøkonomi, og barn kan bli hindret i å delta på fritidsaktiviteter, ferier og andre opplevelser sammen med familie eller venner. Det vil også kunne forsterke barns følelse av dårlig økonomi dersom man går i klasse med eller er i samme miljø som barn fra familier med god økonomi.</p> <p>Dårlig økonomi i familien kan være en risikofaktor for lavere gjennomføring av videregående opplæring og uheldige livsstilsvalg. Disse barna kan dermed være i risiko for å utvikle dårlig helse.</p> <p>Barn av eneforsørgere antas å være en potensielt utsatt gruppe, både økonomisk, sosialt og helsemessig.</p>

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Arbeidsledighet 18-30 år	<p>Andelen arbeidsledige under 29 år i 2014 er på 3,3% i Bamble. Dette har stort sett ligget over landsgjennomsnittet de siste 20 år.</p> <p>Andelen helt ledige av alle langtidsledige (over 26 uker) under 30 år er på 12,9 prosent i april 2016. Andelen har svingt kraftig gjennom året med januar-februar 2016 som lavest på ca 5 prosent.</p> <p>Andelen arbeidssøkende under 30 år på tiltak varierer mye gjennom året. I april 2016 var 31 arbeidssøkende på tiltak. Dette er en fordobling fra sommermånedene.</p>	<p>Frafall i videregående opplæring øker arbeidsledighet blant yngre mennesker. Dette henger blant annet sammen med at arbeidsgivere tar inn færre ansatte med lav kompetanse. Bamble og resten av Grenland har også fått et strammere arbeidsmarked med økt etterspørsel etter personer med høy kompetanse.</p> <p>En del personer i yngre aldersgrupper sliter også med psykiske eller fysiske helseplager som gjør det vanskeligere å komme inn på arbeidsmarkedet.</p> <p>Sesongvariasjoner i tiltaksplasser skyldes at mange tiltak settes i gang vinter og høst, mens sommer og ferietid er mindre aktive.</p>	<p>Det er en tendens til at flere unge står utenfor arbeidslivet. Langvarig arbeidsledighet kan ha negative helsekonsekvenser – først og fremst knyttet til psykiske plager og symptomer. Dette kan også føre til uførhet.</p> <p>Høy sysselsetting er en forutsetning for å sikre et bærekraftig velferdssamfunn, redusere sosiale forskjeller, forebygge fattigdom og oppnå likestilling. Det er derfor svært viktig å forebygge frafall fra videregående, og sette inn tiltak for å hjelpe dem tilbake til skole eller i arbeid.</p> <p>Det er viktig å hjelpe personer som har falt ut av arbeidslivet tilbake i arbeid gjennom blant annet ulike former for tilrettelegging eller tiltak. Dette kan forebygge sosial ulikhet i helse.</p>

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Arbeidsavklaringspenger (AAP)	Det har vært en liten økning på 0,5 prosent i andelen av alle unge under 30 år i Bamble som får AAP. Andelen i Bamble er nå 5,4 prosent. Dette ligger ca. 2 prosent over landsgjennomsnittet.	Personer som sliter med psykiske lidelser eller muskel- og skjelettlidelser står for størstedelen av dem som mottar arbeidsavklaringspenger. Mens det er flere med psykiske lidelser blant den yngre delen av befolkningen, er det flere blant eldre som sliter med muskel- og skjelettplager.	AAP kan gis ved minst 50 prosent nedsatt arbeidsevne, og sikrer personen livsopphold i en midlertidig periode. Det må være en viss utsikt til å forbedre arbeidsevnen, gjennom behandling, arbeidsrettede tiltak eller oppfølging fra NAV. Målet er at personen skal klare å skaffe eller beholde arbeid i løpet av perioden med AAP. Dersom personen ikke kan fungere i arbeid vil det være aktuelt å søke om uførepensjon. Det anses som svært viktig for den enkeltes fysiske og psykiske helse og samfunnets økonomi at yngre mennesker kommer inn i arbeidslivet.
Sykefravær og uføretrygd	Legemeldt sykefravær er redusert til 5,2% i 2016. Andelen uføretrygdete personer under 44 år er svakt stigende. I 2014 var 3,9% av denne aldersgruppen uføretrygdet.	Årsakene til sykmelding og uførhet er komplekse og sammensatte. Dette kan blant annet innebære ulike fysiske og psykiske sykdommer, belastninger i livssituasjon, livstilsfaktorer, usikker arbeidssituasjon, lavt utdanningsnivå, holdninger og praksis til sykmelding og uføretrygd, bortfall av arbeid for innbyggere uten høyere utdanning.	Økning av andelen uføre under 44 år vil føre til at flere vil stå utenfor arbeidslivet i lengre tid. Dette kan medføre konsekvenser som ensomhet, dårlig økonomi og ytterligere redusert fysisk og psykisk helse. Andelen unge uføre vil sannsynligvis øke. Økte trygdeutbetalinger har samfunnsøkonomiske konsekvenser.

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Trivsel på skolen	<p>Det har vært en positiv utvikling i trivsel på skolen blant elever på 7. trinn i Bamble de siste tre skoleårene. På en skala for trivsel fra 1-5 scorer elever på 7. trinn 4,5 i skoleåret 2015-2016, dette er en økning på 0,2 fra skoleåret 2013-2014.</p> <p>Det har også vært en positiv utvikling i trivsel på skolen blant elever på 10. trinn i Bamble de siste tre skoleårene. Trivselen i Bamble er også høyere enn i fylket og landet. På en skala for trivsel fra 1-5 scorer elever på 10. trinn 4,4 i skoleåret 2015-2016.</p>	<p>Trivsel på skolen har sammen- satte og kom- plekse forklar- inger. Trivsel vil kunne påvirkes av skolemiljø, læringsmiljø, hjem- memiljø og indivi- duelle faktorer.</p> <p>Økt trivsel kan også ha sammen- heng med skolenes deltagelse i pro- grammet respekt.</p>	<p>God trivsel på sko- len vil kunne øke motivasjon og elev- prestasjoner, gi bedre selvbilde, økt mestringsfølelse og forebygge psykiske plager blant barn og unge.</p> <p>Trivsel i skolen vil også kunne motvirke frafall i videregående skole. Videre kan skoletrivsel knyttes til livstilfredshet, spesielt for jenter (Danielsen m.fl, 2009).</p>
Mobbing på skolen	<p>Andelen 7. klassing- er i Bamble som har opplevd mobbing 2-3 ganger eller oftere den siste måneden har sunket siste skoleår til 2,1 prosent. Andelen 7. klassinger som ble mobbet i fylket og landet var mer dob- belt så høyt.</p> <p>Andelen 10. klassinger i Bamble som har opplevd mobbing 2- 3 ganger eller oftere den siste måneden er sunket de siste tre skoleårene. Mens denne ande- len i 2013-14 var 3,3 prosent, har den sunket til 2,4 prosent i skoleåret 2015-16. Andelen 10. klassinger som opplever mobbing i fylket og landet har ligget rundt 4,2 prosent.</p>	<p>Mobbing har sam- mensatte og kom- plekse årsaker. Dette kan skyldes forhold avhengig av skolemiljø, læringsmiljø, hjem- memiljø og indivi- duelle faktorer.</p>	<p>Mobbing er en vesen- tlig individuell risiko- faktor for psykiske lidelser. Barn som mobbes har opptil sju ganger høyere risiko for psykiske plager som engstelse, depresjon, ensomhet og rastløshet, enn barn som ikke mob- bes. Blant barn og unge som mobbes er også kroppslige helseplager som hodepine, ryggsmert- er, "vondt i magen" og svimmelhet, dob- belt så vanlig som blant andre barn. Jo oftere et barn blir mobbet jo større er risikoen for helse- plager (Nordhagen 2005).</p> <p>Mobbing vil også kunne føre til dårlig skoletrivsel, lavere skoleprestasjoner og frafall fra vide- regående opplæring.</p>

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Elevprestasjoner	<p>De siste 5 årene har andelen 5.klassinger som har leseferdigheter på laveste mestringsnivå i Bamble blitt redusert med 6,2 prosentpoeng.</p> <p>Bamble har hatt en reduksjon av femteklassinger på laveste ferdighetsnivå i regning. 31,6 prosent av elevene på 5. trinn scorer på det laveste ferdighetsnivået. Dette er likevel dårligere enn landsgjennomsnittet på 25,6 prosent.</p>	<p>Skolen har iverksatt tiltak og prosjekter for å forbedre elevenes leseferdigheter og læringsmiljø. I utfordringsnotatet til enhet for skole og barnehage er dette egne fokusområder i barnehage og skole.</p> <p>Det er mulig at tiltak for å iverksette bedre læringsmiljø og regneferdigheter i skolen har bidratt til bedre matematikkferdigheter. Skolen iverksetter også tiltak om å benytte regning i alle fag.</p>	<p>Å kunne lese er en verdi i seg selv, for opplevelse, engasjement og identifikasjon. Det er også et nødvendig grunnlag for læring i de fleste fag. Lave prestasjoner i lesing og regning vil øke sannsynligheten for frafall i skolen.</p> <p>Regning er en basisferdighet som er viktig for å fullføre videre utdanningsløp og som i stor grad inngår i arbeidslivet. Praktisk regning er også viktig å beherske for å mestre ulike hverdagslige situasjoner.</p>
Helsestasjon og skolehelse-tjeneste	<p>Det er tilstrekkelig høy deltagelse i vaksinasjonsprogrammet for barn i Bamble til at de uvaksinerte blir beskyttet.</p>	<p>God vaksinasjonsdekning kan skyldes at store deler av befolkningen i Bamble er positive til å la sine barn vaksineres. I tillegg gir helsesøster-tjenesten informasjon til foreldre om vaksinasjon og følger opp med innkallinger til vaksinasjon på riktige tidspunkt.</p>	<p>For mange potensielt farlige sykdommer er vaksinasjon det mest effektive forebyggende tiltaket man kjenner. Ved et effektivt vaksinasjonsprogram med høy vaksinasjonsdekning vil det sirkulere lite smitte i befolkningen, og vil føre til at de uvaksinerte indirekte blir beskyttet. Dette kalles flokkimmunitet.</p>

Tips for lesing av dokumentet

Dersom du ikke ønsker å lese hele kapittelet kan du kortfattet få viktig informasjon på denne måten:

Grå bokser gir deg kortfattet oppsummering av status i Bamble knyttet til tabeller og grafer.

Grafer og tabeller bør leses dersom man ønsker å sette seg grundigere inn i tallgrunnlaget

Gule bokser inneholder generell faktainformasjon og bakgrunnskunnskap om viktige temaer i kapittelet.

Kapittelet avsluttes med en tabell som kortfattet gir oversikt over status, mulige årsaker og konsekvenser.

5 FYSISK, BIOLOGISK, KJEMISK OG SOSIALT MILJØ

5.1 Drikkevannskvalitet

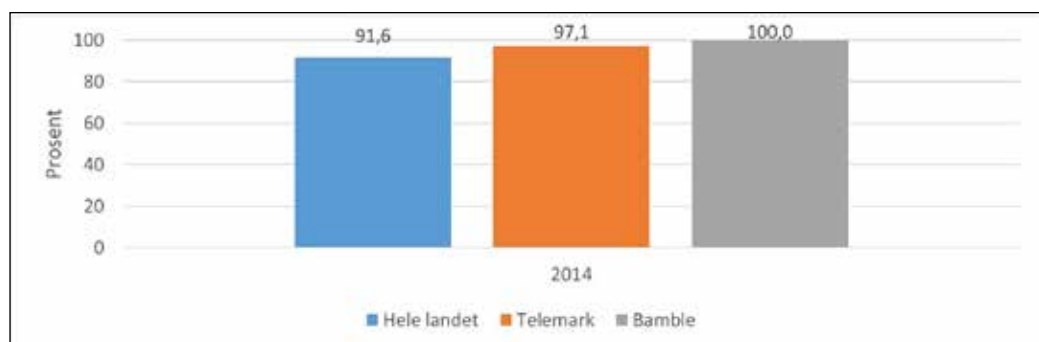
I 2014 var det tilfredsstillende analyseresultater for 100 % av innbyggerne som var tilknyttet vannverk i Bamble.

Med tilfredsstillende resultater menes: Overskridelse av grenseverdien kan godtas i inntil 5 % av prøvene. Minst 12 prøver av E.coli/koliforme bakterier må være rapportert. I tillegg skal det være stabil leveranse, dvs. under 30 minutter ikke-planlagte avbrudd i året.

I Bamble er 92 prosent av innbyggerne tilknyttet rapporteringspliktig vannverk i 2014. Dette er 3 prosent over landsgjennomsnittet.

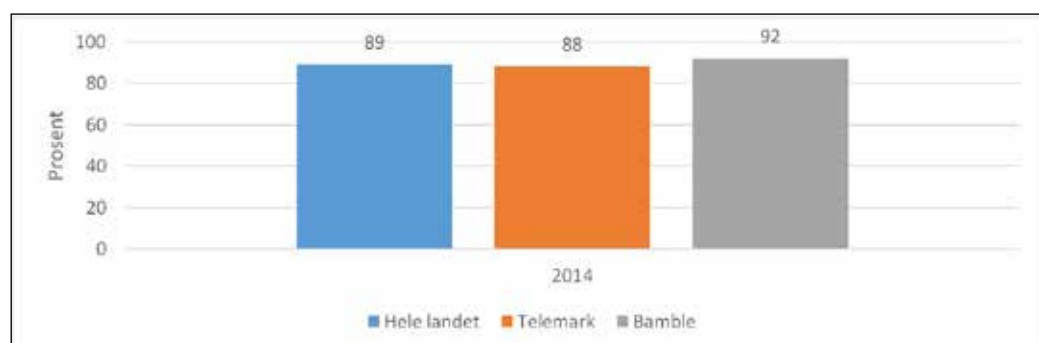
Figur 26.

Andelen innbyggere som er tilknyttet kommunalt vannverk med tilfredsstillende analyseresultater med tanke på E.Coli og med tilfredsstillende leveringsstabilitet 2014. Kilde: Kommunehelse

Figur 27.

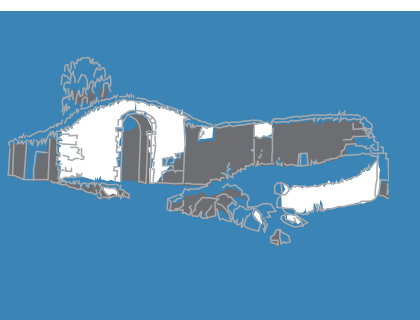
Andelen innbyggere som er tilknyttet rapporteringspliktig vannverk. Prosent. 2014. Kilde: Kommunehelse

5.2 Inneklima skoler og barnehager

Tema: Betydning for helsen

Barn og unge bruker mye av sin tid i barnehage og på skole. Det er derfor av stor betydning at byggene er i god teknisk stand og at barna trives. Alle skoler og barnehager skal ha helsekvaliteter som sikrer barna sunne omgivelser. Dette gjelder faktorer som inneklima/luftkvalitet, belysning, lydforhold, sanitære forhold, psykososiale forhold og sikkerhet. Miljørettet helsevern i Grenland har ansvar

for å godkjenne alle skoler og barnehager i de 6 grenlandskommunene Bamble, Drangedal, Kragerø, Porsgrunn, Siljan og Skien. For å få godkjenning må skoler og barnehager oppfylle kravene i forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v.

Status/risikovurdering for Bamble kommune

Tilsyn i skoler og barnehager gjennom mange år, har vist at standarden på byggene blir bedre. Kommunene har blitt flinkere til å kartlegge vedlikeholdsbehovet, bevilge penger til vedlikehold og å holde byggene i god teknisk stand. Standarden i Bamble er gjennomgående god.

Oversikt over godkjenningsstatus i barnehager og skoler i Bamble kommune pr. 01.06.2016 Kilde: Miljørettet helsevern Grenland

Ant. barnehager	13	Ant. godkjente	13	Ant. ikke godkjente	0
Ant. skoler	7	Ant. godkjente	7	Ant. Ikke godkjente	0
Ant. vgs.	1	Ant. godkjente	0	Ant. Ikke godkjente	1

5.3 Legionella

Tema: Legionella

Legionellabakterien er årsak til legionærsykdom og Pontiacfeber og smitter ved at man puster inn små vanddråper (aerosoler) fra infiserte vannsystemer. Eldre og personer med nedsatt immunforsvar er mest utsatt for smitte. De siste årene har flere blitt oppmerksomme på sykdommen og antall meldte tilfeller har økt. Kjøletårn, ulike luftscrubbere, boblebad og innendørs fonter anses som høyrisikoanlegg for spredning av legionellainfisert aerosol til omgivelsene. Likevel er de fleste tilfellene av legionærsykdom sporadiske og sannsynligvis forårsaket av smitte fra dusjen hjemme. (Helsetilstanden i Norge, Folkehelseinstituttet, 2010).

Miljørettet helsevern i Grenland har kartlagt omfanget av risikoinnretninger i Bamble kommune. Følgende anlegg er registret pr. 01.06.2016

	Bamble	Merknader
Kjøletårn	0	
Scrubber	2 stk	Ineos
Boblebad	3 stk	Quailty Skjærgården hotell og badepark

I tillegg har man oversikt over dusjanlegg i idrettshaller, skoler (garderobeanlegg) og sykehjem.

Det jobbes med å registrere alle anlegg som har en høy risiko for å spre legionellaforurensede aerosol til omgivelsene (eks: kjøletårn og luftscrubbere) eller som kan ramme mange mennesker (eks. boblebad) i kommunens kart. I en utbruddssituasjon vil kartregistreringen kunne benyttes til å utarbeide spredningsdiagram.

5.4 Radon

Tema: Radon

Radon er en usynlig og luktfri gass, som dannes kontinuerlig i jordkorpa. Uten-dørs vil radonkonsentrasjonen normalt være lav, og helsefare oppstår først når gassen siver inn og oppkonsentreres i vårt innemiljø. Viktige faktorer som påvirker radonkonsentrasjonene i inneluft er byggets konstruksjon og tetthet mot byggegrunnen, ventilasjon, geologiske forhold, og klima. Oppvarming av bygninger i vinterhalvåret fører til at varm luft stiger opp og at et undertrykk dannes i de laveste etasjene. I en bygning som ikke er tett mot grunnen, og der det er trykkforskjell mellom jordlufta i byggegrunnen og inneluften, vil den radonholdige jordlufta kunne strømme inn og gi forhøyede konsentrasjoner i inneluften. Områder med løsmasser og berggrunn som inneholder radiumrike bergarter som for eksempel alunskifer, granitter og pegmatitter vil kunne føre til svært høye radonnivåer innendørs. (Kilde: Statens strålevern).

Radon i inneluft øker risikoen for lungekreft. Risikoøkningen bestemmes av hvor lang tid man utsettes for radon og av hvor høyt radonnivået er.

Det finnes ingen nedre terskelverdi for når radon gjør skade. Risikoen er høyest for de som aktivt røyker eller har røykt. Risikoen ved radoneksponering er nemlig rundt 20 ganger større for røykere enn for personer som aldri har røykt, men risikoen er også betydelig for ikke-røykere. (Kilde: Statens strålevern).

Normer/grenseverdier/standarder

Alle bygningen bør ha så lave radonnivåer som mulig og innenfor anbefalte grenseverdier. Strålevernforskriften stiller krav om at barnehager, skoler og utleieboliger skal tilfredsstillte følgende krav:

- Tiltaksgrense på 100 Bq/m³
- Så lave nivåer som mulig – tiltak kan også være aktuelt under tiltaksgrensen
- Maksimumsgrenseverdi på 200 Bq/m³

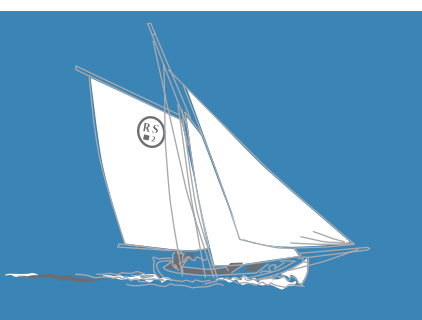
Statens strålevern gjennomførte i 2000/2001 en kartlegging av radon i Bamble. En andel på 7 % av kommunens husstander deltok i kartleggingen, og det ble funnet at 1,5 % av disse har en radonkonsentrasjon som er høyere enn anbefalt tiltaksnivå på 200 Bq/m³ luft.

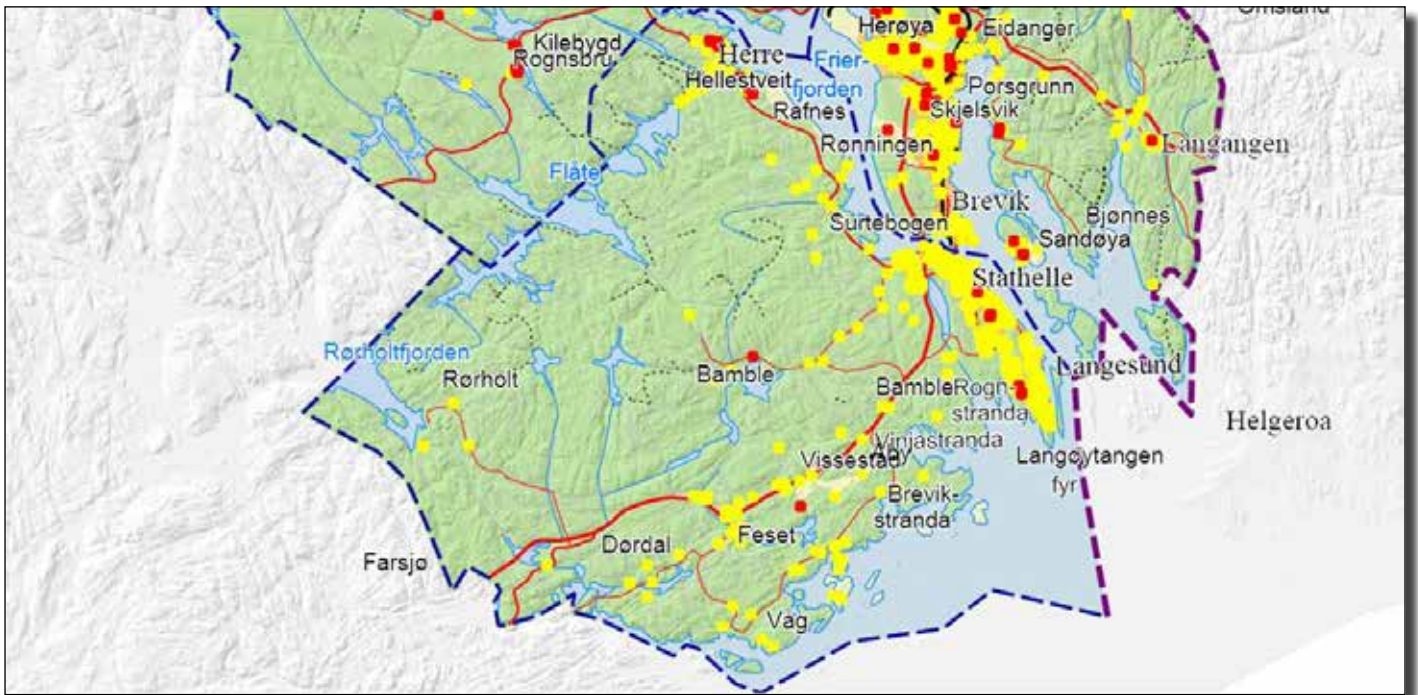
På Herre ligger mellom 5 % og 20 % av målingene over tiltaksgrensen, noe som tilsier en middels høy sannsynlighet for forhøyede radonverdier. I dette området bør det gjøres oppfølgende målinger i utvalgte boliger.

I de resterende delene av Bamble kommune kan man anslå en lav sannsynlighet for forhøyede radonverdier, da under 5 % av målingene ligger over 200 Bq/m³. Kommunens arbeid kan i disse områdene begrenses til generell informasjon og veiledning til innbyggerne.

(Kilde: Statens strålevern).

Miljørettet helsevern i Grenland og Bamble kommune gjennomførte i tidsrommet 2012 – 14 en ny kartlegging av radon og resultatene fra denne kartleggingen er lagt inn i kommunens webkart.

5.5 Vannkvalitet friluftsbad

Bamble er rikt på kyststrekninger, innsjøer og vassdrag som ligger godt til rette for bading. Ved de fleste badeplasser er vannkvaliteten så god at risikoen for å bli syk ved bading er svært liten. Enkelte områder mottar imidlertid punktutslipp eller diffuse utslipp av avløpsvann fra omliggende bebyggelse, industri eller jordbruk, og påvirkningen kan variere med varierende strømningsforhold gjennom døgnet. Slike påvirkninger kan gi både direkte synlige forurensninger og økt næringstilførsel, som kan gi opphav til algeoppblomstringer, samt mulighet for overføring av smittsomme sykdommer dersom vannet svelges. I tillegg kan slike forurensninger gi sårinfeksjoner/slimhinneinfeksjoner eller fremkalle hudirritasjoner/–allergiske reaksjoner ved hudkontakt under bading.

Tema: Vannkvalitet friluftsbad

Den helsemessige gevinsten av å være aktiv i vann er mye større enn risikoen for å bli syk av badevannet. Det å opprettholde og tilrettelegge for gode badeplasser er et viktig bidrag til fysisk aktivitet, særlig hos barn og unge. Badestrendene har også betydning som sosial møteplass.

Risikoen for å pådra seg sykdom ved bading i friluftsbad i ferskvann eller saltvann anses normalt som liten i Bamble fordi det finnes mange egnede badeplasser med liten forurensning. Det er kun i spesielle tilfeller dersom badingen foregår i nærheten av kloakkutslipp og i tilfeller av ukontrollerte utslipp av avløpsvann eller vann fra forurensede overvannssystemer at risikoen for smitte må anses som forhøyet. På grunn av stabile gode prøveverdier på vannkvalitet over flere år samt behov for endringer i ressursbruk er det besluttet fra sentralt hold at målinger av vannkvalitet skulle avsluttes fra 2013.

Normer/grenseverdier/standarder

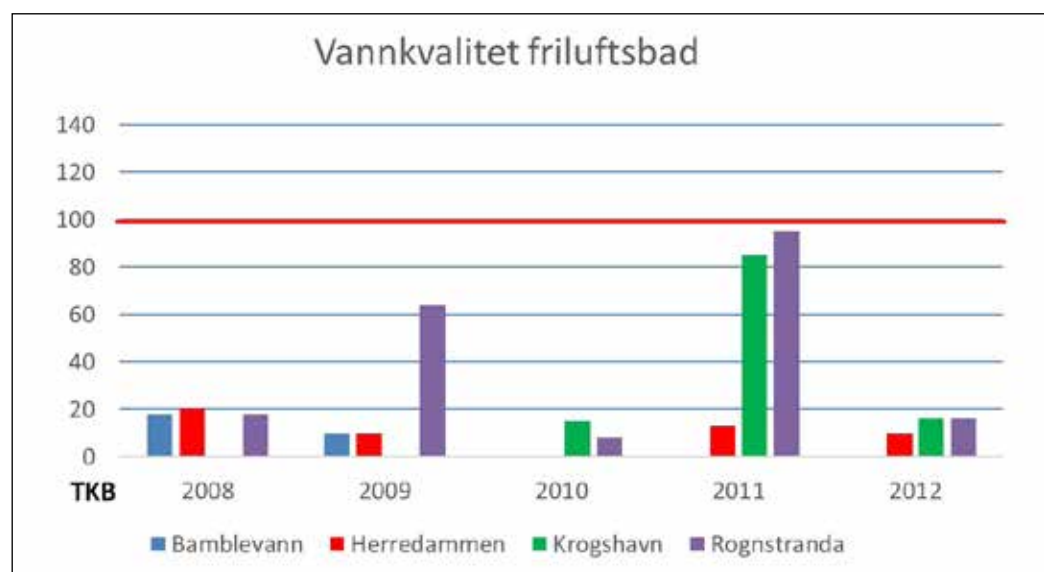
Det er fastsatt normer for vannkvalitet ved friluftsbad i Norge. Disse normene ligger til grunn for helsemyndighetens vurdering av vannkvaliteten:

Gradering	TKB*/100 ml vann
God vannkvalitet	< 100
Mindre god vannkvalitet	100 - 1000
Ikke akseptabel vannkvalitet	> 1000

*Termotolerante koliforme bakterier (TKB)

Figur 28.

Vannkvalitet friluftsbad Bambe 2008-2012. Kilde Miljørettet helsevern Grenland

Figuren viser vannkvaliteten målt som TKB. Grensen for god vannkvalitet er markert med rød strek.

5.6 Luftkvalitet ute

Tema: Biltrafikk

Biltrafikken er den viktigste kilden til luftforurensninger i byer og tettsteder. En vesentlig del av NO₂- og CO utslippene stammer fra bilparken, og omtrent halvparten av svevestøvet på landsbasis er generert av biler. Luftforurensningen i byer og tettsteder har endret karakter og sammensetning i løpet av de siste 10-20 årene. På 1960/-70-tallet var luftforurensningene dominert av utslipp fra fyringsanlegg og industri. Fra begynnelsen av 1980-årene tok biltrafikken gradvis over som den viktigste kilden til de lokale luftforurensningene i byene våre, og i dag er bidragene fra biltrafikken helt dominerende.

En rekke undersøkelser har vist sammenheng mellom nivået av byluftpartikler og forekomst av helseeffekter både i luftveiene og hjerte-karsystemet. Svevestøv fra trafikk er en blanding av forbrenningspartikler, mineralpartikler og ulike typer partikler dannet ved slitasje av kjøretøy, spesielt fra dekk og bremses.

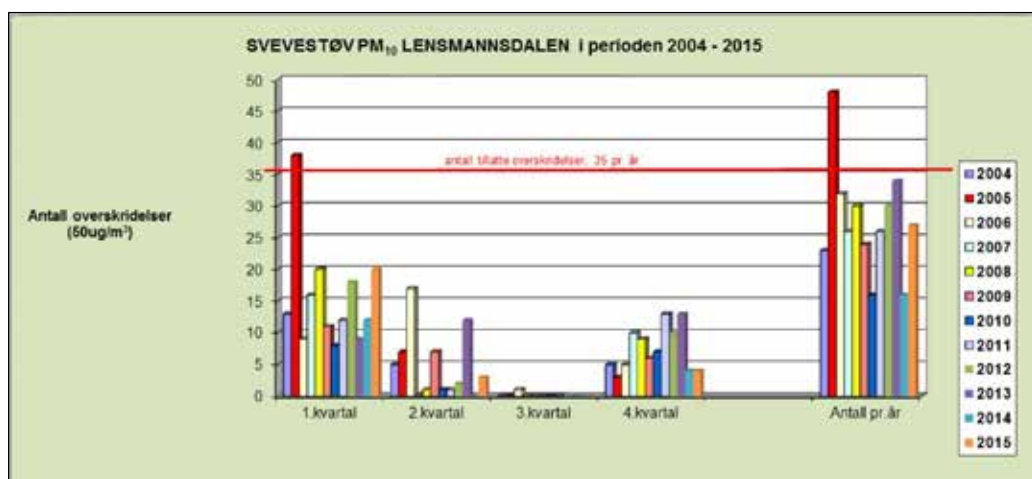

Den lokale luftkvaliteten i Grenlandsområdet overvåkes av fem målestasjoner plassert på ulike steder i kommunene. Overvåkingen er et samarbeid mellom Statens vegvesen, industrien i Grenland og kommunene Bamble, Porsgrunn og Skien.

Det er tidvis overskridelser av grenseverdier for svevestøv langs de mest trafikkerte vegene i Grenlandsområdet. Figuren under viser årsvariasjoner av svevestøv. De fleste overskridelsene skjer i 1. kvartal, i forbindelse med at snøen/isen langs vegene smelter, vegene blir bare og tørre, og støv generert fra piggdekk virvles opp. Straks sommerdekkene kommer på, er det nedgang i partikkelnivået. Det er også en opphopning av overskridelser mot slutten av året, i 4. kvartal.

Figur 29.
Antall overskridelser av svevestøv PM₁₀ for årene 2004 – 2012

5.7 Støy

Tema: Støy

Støy defineres som uønsket lyd og virker negativt på helse både i form av mulig hørselskade, søvnproblemer og stressrelaterte helseplager. Støy kan være en kilde til mistriivsel. Fravær av støy, dvs vellyd eller stillhet, er en viktig livs- og miljøkvalitet.

Det er mange kilder til støy bla, transportsektoren (veg, bane, båt, fly), produktjonsvirksomhet (industri, verksteder o.l) næringsvirksomhet (forretning ol) og fritidsaktiviteter (musikkarrangementer, treningsstudio, ballbinger/scateboard-ramper osv).

I Bamble kommune er det i hovedsak støy forårsaket av fritidsaktiviteter (musikkarrangementer) og industristøy som dominerer. Generelt kan mange støykonflikter unngås gjennom god areal- og byggesaksplanlegging.

I Langesund sentrum er det en rekke utsteder der det arrangeres utendørs konserter eller spilles musikk via høgtaleranlegg utendørs. Naboer til de ulike utstedene har klaget på støy og andre ulemper disse arrangementene fører med seg. Av hensyn til beboerne i Langesund sentrum, fastsatte Fylkesmannen i Telemark i vedtak datert 01.03.2010 et eget reglement for støy fra konsertvirksomheten ved Wrightegaarden inkludert all utendørs konsertvirksomhet i Langesund sentrum. I vedtaket fra Fylkesmannen begrenses antall konserter som kan arrangeres i Langesund sentrum i perioden fra 01.06 – 31.08 og det er fastsatt støygrenser som arrangøren må overholde.

Støy fra industri- og produksjonsbedrifter er mange steder et økende problem. Årsaken er gjerne endret arealbruk og fortetting. Der nye boliger etableres nært opptil eksisterende industri eller ny industri legges for nær eksisterende bolig, oppstår det ofte konflikter i ettertid. Retningslinje for behandling av støy i arealplanleggingen anbefaler at man unngår å etablere støyfølsomme bygg (boliger, barnehager, skoler eller helseinstitusjoner) i rød støysone og at det stilles krav til avbøtende tiltak dersom man må bygge støyfølsomme bygg i gul sone.

I Bamble kommune har det vært og er det en del klager på støy fra eksisterende virksomhet der driften er endret enten ved vesentlig utvidelse av arbeidstiden (kvelds- og/eller helgeskift) og/eller endringer i arbeidsoperasjoner.

5.8 Friluftsliv

Tema: Friluftsliv

Friluftsliv har en særstilling som fritidsaktivitet i den norske befolkningen. Gange er den vanligste fysiske aktiviteten i alle aldersgrupper, og fotturer i skog og mark er den suverent største aktiviteten som to tredeler av befolkningen driver med. Friluftsliv og naturkontakt gir i tillegg til fysisk aktivitet, mulighet for av-stressing, ro og stillhet. Naturen er også en god arena for sosial kontakt og fellesskap. Det er godt dokumentert at friluftsliv og naturkontakt er viktig i forebygging og behandling av ulike psykiske lidelser som depresjon og angst (St. meld. Nr. 19 (2014-2015)).

Det er gjennomgående god tilgang på friluftslivsområder i hele Bamble. Bamble har flotte varierte turområder med god tilgjengelighet til både vann, sjø og skog. Kyststien, lysløyper og skogsbilveier gir gode muligheter for turer og sykling. Kommunen har et mangfold av bade og fiskemuligheter.

5.9 Kriminalitet

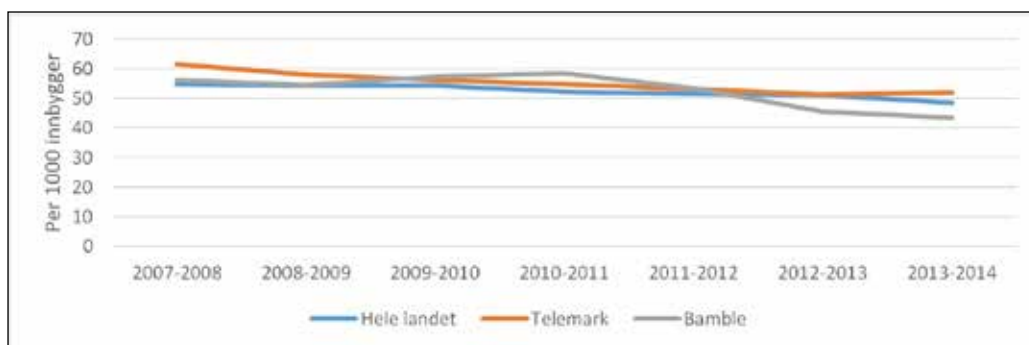
Anmeldte lovbrudd i Bamble er redusert fra 58,5 tilfeller pr 1000 innbygger i årene 2010-2011 til 43,4 tilfeller pr 1000 innbygger i årene 2013-2014. I samme periode har det også vært nedgang i antall anmeldte lovbrudd i Telemark og landet som helhet, men denne har vært svakere enn i Bamble. Antallet anmeldte lovbrudd i Bamble er lavere enn i Telemark og landet for øvrig med ca. 8 færre tilfeller i Bamble pr 1000 innbygger.

Den vanligste formen for lovbrudd i Bamble er vinningskriminalitet, etterfulgt av trafikkriminalitet og narkotikakriminalitet.

Figur 30.
Anmeldte lovbrudd (unntatt forseelser) i Bamble, Telemark og landet som helhet.
2007-2014. To års glidende gjennomsnitt. Kilde: SSB

5.10 Kulturtilbud

I 2014 deltar 331 barn og unge i kulturskolen, og målet er en økning til 350 i 2017. I 2014 er det en andel på 29% gutter. Når det gjelder innvandrerbarn er andelen 3,5%. Det deltar ingen barn eller unge med sterkt nedsatt funksjonsevne, men målet er at dette skal økes til 2% i 2017. I 2014 fikk 4 elever friplass, mens i 2015 er dette antallet økt til 10.

«Ungdata 2015» viser at bare 40 prosent av ungdommer i Bamble opplever at kulturtilbudet til ungdom i området der de bor, slik som kino, konsertscener, bibliotek eller liknende, er svært godt eller nokså godt.

Figur 31.
Fordeling av ulike brukere av kulturskolen 0-19 år 2011-2015, samt mål for 2017.

ELEVER, 0-19 år	2011	2012	2013	2014	2015	Mål 2017
Gutter:	73	114	110	94	71	
Jenter	234	170	244	225	226	
Total	307	284	354	319	297	350
Andel gutter	24 %	40 %	31 %	29 %	31,4%	40 %
Innvandrere	3	3	6	11	22	
Andel innvandrere	1,0 %	1,1 %	1,7 %	3,5 %	7,4%	2,50 %
Elever med lav elevavgift/friplass	0	3	2	4	7	
Andel friplasser	0,0 %	1,1 %	0,6 %	1,3 %	2,3%	4 %
Barn og unge med sterkt nedsatt funksjonsevne	0	0	0	0	0	7
Andel barn og unge med sterkt nedsatt funksjonsevne	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	2,0 %

Kilde: Bamble kommune kulturskole. Tallene er pr 1. oktober hvert år, som er «offisiell dato for telling til nasjonale statistikker.

5.11 Vurdering av årsaksforhold og konsekvenser

(kap. 5 Fysisk, biologisk, kjemisk og sosialt miljø)

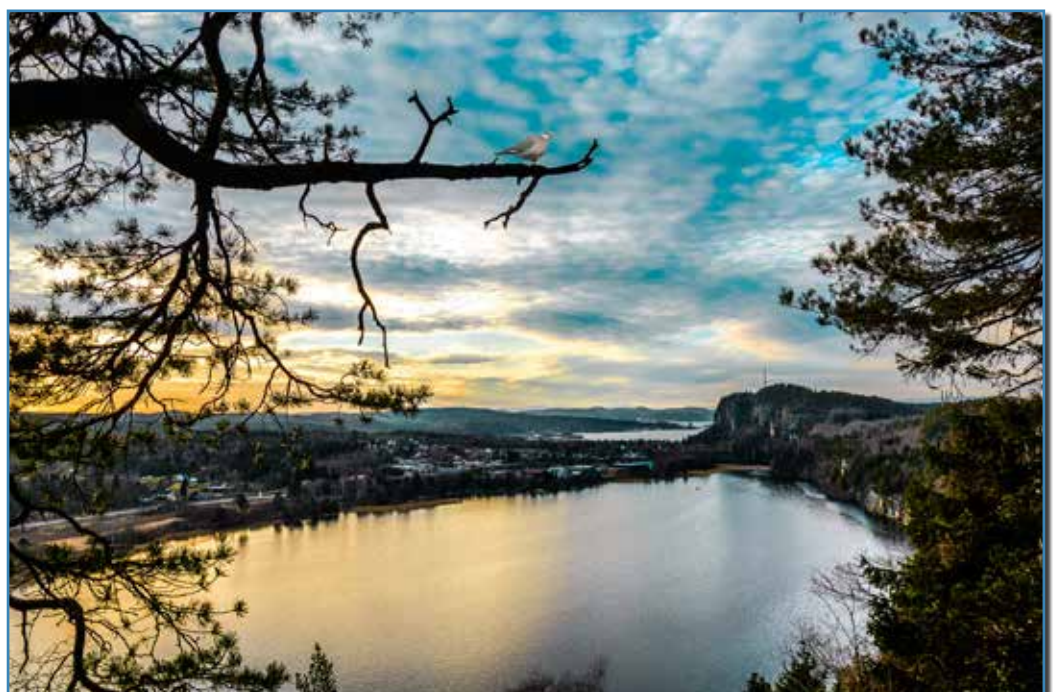
	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Drikkevannskvalitet	<p>I 2014 var det tilfredsstillende analyseresultater for 100 % av innbyggerne som var tilknyttet vannverk i Bamble. Nye Flåte vannbehandling-sanlegg ble tatt i bruk i 2014 og drikkevannet har nå også en barriere mot parasitter og sporer.</p> <p>Bamble har forholdsvis nytt vann- og avløpsnett.</p> <p>Ca 40% av hyttene i Bamble er tilknyttet vann og avløpssystem.</p>	<p>Bamble har effektivt renseanlegg.</p> <p>Det utføres oppgraderinger av vann- og avløpsnettet i Bamble.</p> <p>Både kommunale og private vann- og avløpssystemer er utbygd. Disse tilkoples kommunale anlegg der dette er mulig.</p>	<p>God drikkevannskvalitet forebygger sykdom. Drikkevann fritt for smittestoffer er en vesentlig forutsetning for folkehelsen, og E.coli er en av de mest sentrale parametere for kontroll. E. coli er en tarmbakterie som indikerer fersk fekal forurensning.</p>
Legionella	<p>Det jobbes med å registrere alle anlegg i Bamble som har en høy risiko for å spre legionellavirus til mange mennesker.</p>	<p>Kjøletårn, ulike luftscrubbere, boblebad og innendørs fonter anses som høyrisikoanlegg for spredning av legionellainfiserede vanndråper til omgivelsene. De fleste tilfellene av legionærsykdom sporadiske og sannsynligvis forårsaket av smitte fra dusjen hjemme.</p>	<p>Legionellabakterien er årsak til legionærsykdom og Pontiacfeber og smitter ved at man puster inn små vanndråper fra infiserte vannsystemer. Eldre og personer med nedsatt immunforsvar er mest utsatt for smitte.</p>
Radon	<p>Selv om det er få steder målinger av radongass er over tiltaksgrensen i Bamble, finnes det noen områder med forhøyede verdier av radon.</p>	<p>Viktige faktorer som påvirker radonkonsentrasjonene i inneluft er byggets konstruksjon og tetthet mot byggerunnen, ventilasjon, geologiske forhold og klima.</p>	<p>Radon i inneluft øker risikoen for lungekreft. Risikoøkningen bestemmes av hvor lang tid man utsettes for radon og av hvor høyt radonnivået er. Bamble kommune har foretatt og følger opp radonmålinger i alle kommunale bygg og kommunale boliger. Tiltak iverksettes der verdiene er over tiltaksgrensen.</p>

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Vannkvalitet friluftsbad	Målinger av vannkvalitet på badeplasser i ferskvann og saltvann i Bamble viser over flere år stabile gode verdier.	Risikoen for å pådra seg sykdom ved bading i friluftsbad i ferskvann eller saltvann anses normalt som liten i Bamble fordi det finnes mange egnede badeplasser med liten forurensning. Det skyldes blant annet godt utbygd avløpsnett.	Den helsemessige gevinsten av å være aktiv i vann er mye større enn risikoen for å bli syk av badevannet. Det å opprettholde og tilrettelegge for gode badeplasser i kommunen er et viktig bidrag til fysisk aktivitet, særlig hos barn og unge. Badestrendene har også betydning som sosial møteplass.
Luftkvalitet ute	Luftkvaliteten ute i Bamble er i all hovedsak god. Største utfordringen med luftkvaliteten i Bamble er rundt de største trafikkerte veiene som E-18 når det er stor trafikk.	Forurensning som følge av biltrafikk forårsakes hovedsakelig av svevestøv som følge av bruk av piggdekk om vinteren, samt avgasser som NO ₂ - og CO utslipp.	En rekke undersøkelser har vist sammenheng mellom nivået av byluftpartikler og forekomst av helseeffekter både i luftveiene og hjertekarsystemet.
Støy	Enkelte boområder i Bamble har utfordringer knyttet til støy.	I Bamble har det vært og er det en del klager på støy fra uteliv i Langesund og eksisterende næringsvirksomhet der driften er endret enten ved vesentlig utvidelse av arbeidstiden (kvelds- og/eller helgeskift) og/eller endringer i arbeidsoperasjoner. Fortetting og nybygg i nærhet av eksisterende næringsvirksomhet kan også føre til støyutfordringer.	Støy virker negativt på helse både i form av mulig hørselskade, søvnproblemer og stressrelaterte helseplager. Støy kan være en kilde til mistrivsel. Fylkesmannen i Telemark har vedtatt et eget regelment for støy fra konsertvirksomheten ved Wrightegaarden inkludert all utendørs konsertvirksomhet i Langesund sentrum. I vedtaket fra Fylkesmannen begrenses antall konserter som kan arrangeres i Langesund sentrum i perioden fra 01.06 – 31.08 og det er fastsatt støygrenser som arrangøren må overholde. Retningslinje for behandling av støy i arealplanleggingen anbefaler at man unngår å etablere støyfølsomme bygg (boliger, barnehager, skoler eller helseinstitusjoner) i rød støysone og at det stilles krav til avbøtende tiltak dersom man må bygge støyfølsomme bygg i gul sone.

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Friluftsliv	Friluftsliv har en særstilling som fritidsaktivitet blant befolkningen i Bamble.	Det er gjennomgående god tilgang på friluftslivsområder i hele Bamble. Dette gir gode muligheter for fotturer i skog og mark, sykling, fiske, padling og andre friluftaktiviteter.	Friluftsliv og naturkontakt gir i tillegg til fysisk aktivitet, mulighet for avstressing, ro og stillhet. Naturen er også en god arena for sosial kontakt og fellesskap. Det er godt dokumentert at friluftsliv og naturkontakt er viktig i forebygging og behandling av ulike psykiske lidelser som depresjon og angst
Kriminalitet	Nedgang i anmeldte lovbrudd i Bamble i perioden 2013-2014.	Kriminalitet har mange og ulike årsaker. Individuelle risikofaktorer kan være sykdom, skadet følelsesliv, dårlige oppvekstvilkår, dårlig impuls kontroll og rusbruk. Samfunnsmessige risikofaktorer for kriminalitet kan være dårlig sosial kontroll, fattigdom, arbeidsledighet, sosiale og etniske motsetninger. Tiltak som tar sikte på å forebygge disse risikofaktorene kan ha ført til nedgang i kriminalitet i Bamble. Nedgang i anmeldte lovbrudd kan også skyldes mer tilgjengelig og tilstedeværende politi.	Universell kriminalitetsforebygging er viktig i folkehelsearbeidet. Det iverksettes også individuelle tiltak i Bamble for å endre atferd hos mennesker som allerede har begått lovbrudd. Kriminalitet kan skade personer på en slik måte at det fører til fysisk og/eller psykisk redusert helse. Økonomiske verdier vil også kunne bli skadet gjennom kriminalitet. Kriminalitet vil også kunne føre til fengselsopphold med den belastning det innebærer for den innsatte og deres nærmeste. Fengselsopphold krever også store ressurser fra samfunnet for øvrig.

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Kulturtilbud	<p>297 elever deltar i kulturskolen. Det er en økning i antall elever som har friplass fra 2 til 7 siste to år.</p> <p>I 2014 var 31% av elevene gutter.</p> <p>7,4% av elevene har innvandrerbakgrunn. Dette er en økning fra 3,5% i 2014.</p> <p>Ingen elever med sterkt nedsatt funksjonsevne går i kulturskolen.</p> <p>Kun 40% av ungdommene er fornøyd med kulturtilbudet i Bamble.</p>	<p>Kulturskolen har ressurser til å motta en viss andel elever til redusert elevavgift. Gutter er ofte mindre interessert i tradisjonelle aktiviteter som teater og dans. Det arbeides med å få på plass tilbud som breakdance og band for å gjøre tilbudet mer attraktivt for gutter.</p> <p>Man forsøker også å øke andel gutter i tradisjonelle aktiviteter som teater og dans.</p> <p>Økning i andel elever med innvandrerbakgrunn kan ha sammenheng med samarbeid med Viva om å gjøre kulturskolen kjent. Viva har dialog med innvandrerforeldre.</p> <p>Elever med sterkt nedsatt funksjonsevne må benytte ordinære kulturskoletilbud. Foreløpig er det ikke økonomiske rammer til å opprette egne tilbud for disse elevene.</p> <p>Det er ulik tilgang til aktiviteter og kulturtilbud i ulike deler av kommunen. Kulturskolen har for liten kapasitet i populære aktiviteter som gitar og sang. Bamble har ikke svømmehall og kino.</p>	<p>Kulturskolen gir barn og unge i Bamble mulighet til å delta i kulturelle aktiviteter uavhengig av familiens økonomi.</p> <p>Kunst og kulturuttrykk finnes over hele verden, og er viktig for alle mennesker. Dette kan gi personlig utvikling, energi og vekst. Kulturaktivitet bidrar til sosialt fellesskap, og er en arena hvor mennesker med felles interesser kan møtes.</p> <p>For å oppnå de positive effektene av kulturaktivitet er det viktig at tilbudet favner flest mulig barn og unge.</p> <p>Mange unge finner ikke kulturtilbud som passer til deres interesser i Bamble. Dette kan føre til at de søker ut av kommunen for aktiviteter eller at de ikke deltar i kulturaktivitet. Kan føre til økt sosial tilbaketrekning.</p> <p>Det bør målbevisst arbeides med å få større bredde i kulturtilbudet i Bamble. Ressurser kan benyttes for å stimulere frivillige til større bredde i tilbud, samt jobbe med eksisterende tilbud slik at de favner bredere. Tilrettelegge for aktiviteter som følger trender i tiden.</p>
Fysisk aktivitet	<p>Befolkningen i Bamble har god tilgang på nærområder som kan benyttes til ulike former for friluftsliv og fysisk aktivitet som turgåing, jogging og sykling.</p>	<p>God tilrettelegging for gående og syklende gir bedre muligheter for hverdagsaktivitet.</p>	<p>Helseeffekten er størst for de som går fra å være helt inaktive til å være litt i aktivitet. Økt gåing og sykling har størst potensiale i by- og tettstedsområder. Det arbeides blant annet for å utbedre vegnettet for gående og syklende i Bamble, sikre god tilkobling til grønne områder og friluftsområder, og lage trygge krysninger og overganger. Det jobbes også aktivt for å skape gode nærmiljøanlegg.</p>

Tips for lesing av dokumentet

Dersom du ikke ønsker å lese hele kapittelet kan du kortfattet få viktig informasjon på denne måten:

Grå bokser gir deg kortfattet oppsummering av status i Bamble knyttet til tabeller og grafer.

Grafer og tabeller bør leses dersom man ønsker å sette seg grundigere inn i tallgrunnlaget

Gule bokser inneholder generell faktainformasjon og bakgrunnskunnskap om viktige temaer i kapittelet.

Kapittelet avsluttes med en tabell som kortfattet gir oversikt over status, mulige årsaker og konsekvenser.

6 SKADER OG ULYKKER

Skader og ulykker tar mange liv, og antall drukningsulykker i Telemark har økt de siste årene. I 2014 var det ingen personer som døde i ulykker på veier i Bamble.

Tema: Skader og ulykker:

Mennesker pådrar seg skader i mange type ulykker, slik som brannulykker, drukningsulykker, trafikkulykker, forgiftningsulykker og fallulykker (Folkehelseinstituttet 2014). Ulykker som fører til personskade er en stor utfordring for folkehelsen, og medfører lidelse, redusert funksjon og livskvalitet. Ulykker med personskader tar mange unge liv, og er den hyppigste dødsårsaken for personer under 45 år. Mange ulykker har sammenheng med rus. Mulighetene for å forebygge ulykker er gode hvis det legges til rette for det (St. meld. Nr. 19 (2014-2015)).

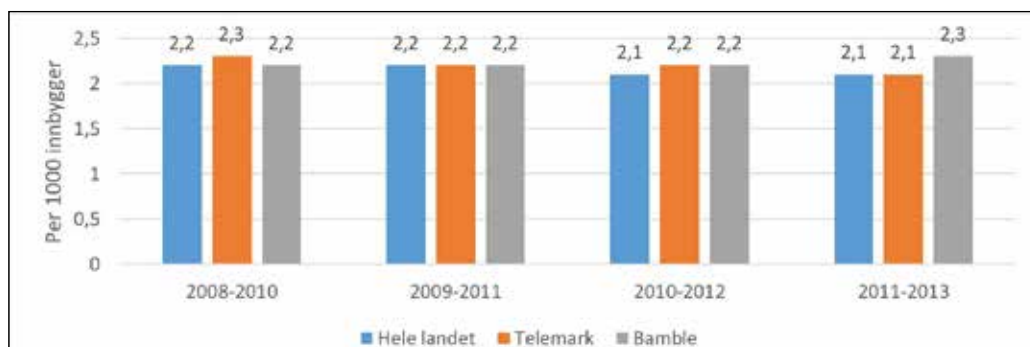
6.1 Personskader behandlet i sykehus

I perioden 2008-2013 ble i overkant av 1 % av Bambles befolkning innlagt på sykehus som følge av ulykker. Dette er lik landsgjennomsnittet.

Når det gjelder antallet hoftebrudd har også dette ligget svært stabilt med ca. 2 tilfeller pr 1000 innbyggere i samme periode. Dette ligger tett opp til landsgjennomsnittet.

Figur 32.

Personer innlagt i sykehus som følge av hoftebrudd. Per 1000 innbygger. 2008-2013. Tre års glidende gjennomsnitt. Kilde: Kommunehelsa

Tema: Hoftebrudd

Hoftebrudd – som er en underkategori av lårbensbrudd – koster det norske samfunnet 4,5 milliarder per år det første året etter hoftebruddet (Folkehelseinstituttet 2014). Forebygging av hoftebrudd er folkehelsearbeid i et nøtteskall: det er langt billigere å forebygge enn å reparere. Om lag 70 prosent av alle hoftebrudd skjer blant kvinner. Mange av bruddene skyldes redusert beinmasse (osteoporose) kombinert med fall. Kosthold og fysisk aktivitet gjennom livsløpet er viktig for å forebygge osteoporose (St. meld. Nr. 19 (2014-2015)). Fall kan forebygges gjennom en rekke tiltak, slik som aktivitet og fallforebyggende trening, ernæringstiltak, gjennomgang av legemidler, redusert bruk av alkohol og tryggingstiltak i bolig og utemiljø (Helsedirektoratet).

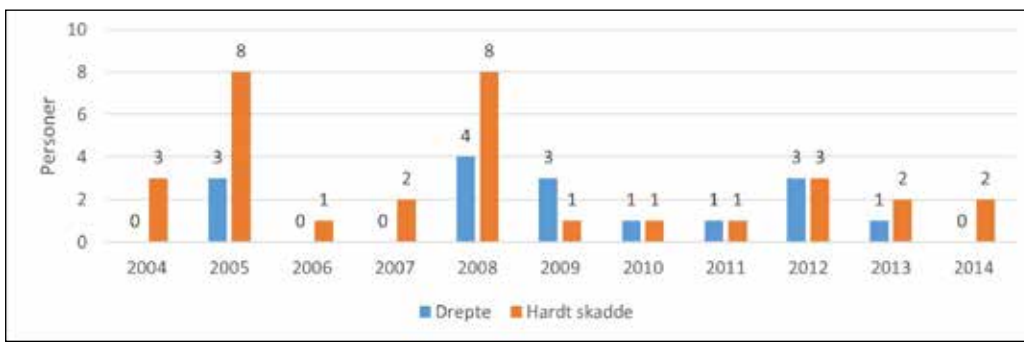

6.2 Trafikkulykker

Det har vært en betydelig nedgang i både antall drepte og skadde i vegtrafikkulykker i Bamble etter 2008. Fra 2009-2014 har antallet variert 1 og 3 hardt skadde i trafikken i Bamble hvert år. Antallet omkomne har også variert mellom 1 og 3 personer i samme periode.

Figur 33.

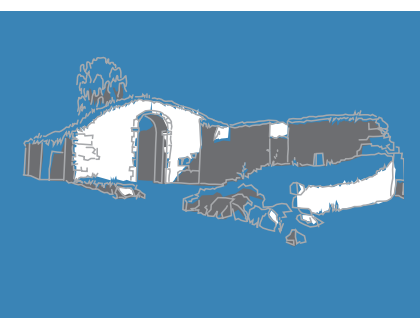
Antall drepte og hardt skadde i veitrafikkulykker i Bamble, 2004-2014. Kilde: SSB

6.3 Vurdering av årsaksforhold og konsekvenser

(kap. 6 Skader og ulykker)

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Personskader behandlet i sykehus	1% av Bambles befolkning innlegges på sykehus årlig pga. ulykker.	Personskader kan ha mange og ulike årsaker. Individuelle årsaker kan være ulykker, medisinbruk, svekket gange og balanse, stillesittende liv, sviktende kognitive funksjoner og syn, illegalt rus- og medisinbruk, selvskading, Faktorer i omgivelsene som kan føre til skader kan være dårlig lys, glatte eller ujevne underlag, dårlig strøing om vinteren m.m	Personskader kan ha konsekvenser gjennom ulike former for funksjonsnedsettelse og uførhet. Dette vil også kunne føre til økt behov for helsetjenester, pleie og rehabilitering. Personskader kan også føre til redusert livskvalitet.
Hoftebrudd	I overkant av 30 personer i Bamble innlegges i sykehus med hoftebrudd (årlig gjennomsnitt).	Hoftebrudd kan ha mange og ulike årsaker. Individuelle årsaker kan være ulykker, tidligere fall, medisinbruk, sykdommer, svekket gange og balanse, stillesittende liv, frykt for fall, mangelfull ernæring, svekkede kognitive funksjoner og syn.	For den enkelte kan hoftebrudd gi alvorlige komplikasjoner og for mange eldre føre til tidligere død. Hoftebrudd krever store ressurser og kompetanse fra kommunens hjelpeapparat i form av økt behov for helsetjenester, pleie og omsorgstjenester samt rehabilitering. Fall kan forebygges gjennom en rekke tiltak, slik som aktivitet og fallforebyggende trening, ernæringstiltak, gjennomgang av legemidler, redusert bruk av alkohol og tryggingstiltak i bolig og utemiljø.
Antall drukningsulykker i Telemark.	Det har vært en jevn økning i antall drukningsulykker i Telemark de siste 5 årene. Mens det var 1 drukning i 2012, 3 i 2013 og 5 i 2014, var det 8 i 2015.	Fall fra båt og brygge er hyppig årsak til drukningsulykker. Promille på sjøen øker risikoen for drukning. Bruk av redningsvest og riktig fottøy kan forebygge drukning.	Forebyggende tiltak som svømmeopplæring og redusert bruk av alkohol i forbindelse med båtliv og bading kan redusere antall drukningstilfeller.

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Trafikkulykker	<p>Mellom 1-3 personer blir hardt skadd eller omkommer i trafikken i Bamble hvert år. Ulykkestallene har sunket etter 2008. I tillegg kommer trafikkulykker som forårsaker mindre alvorlige konsekvenser.</p> <p>Naturgitte begrensninger for å få til trygge løsninger for gående og syklende.</p>	<p>Mange av de alvorlige trafikkulykkene i Bamble skjer på E-18 hvor det er høy trafikkbelastning. Ferietrafikk utgjør en økt risiko for ulykker på E-18.</p> <p>De fleste som blir drept eller hardt skadd har vært innblandet i utforkjøringsulykker, møteulykker, kryssulykker eller fotgjengerulykker. Noen av de viktigste medvirkende årsakene til at det skjer alvorlige ulykker er høy fart, ruspåvirkning, manglende førerdyktighet, sykdom og trøtthet. Medvirkende årsaker til skadeomfanget er manglende bruk av bilbelte og hjelm, høy fart, farlig sideterreng, personbil mot tungt kjøretøy og dårlig karosserisikkerhet.</p> <p>Det er steder med manglende gang- og sykkelveier med fotgjengeroverganger i kommunen.</p> <p>Dårlig utbygd kollektivtrafikk gjennom Høgenhei</p>	<p>De mange trafikk sikkerhetstiltakene som er gjennomført på hovedvegnettet og utviklingen av sikrere kjøretøy er de viktigste årsakene til at antallet alvorlige trafikkulykker i Bamble er redusert.</p> <p>Trafikkulykker kan føre til funksjonsnedsettelse, uførhet og redusert livskvalitet.</p> <p>Trafikkulykker kan også gi økt krav til pleie og omsorgstjenester fra kommunen. Dette kan i varierende grad være svært ressurskrevende, og krever personell med nødvendig kompetanse.</p> <p>Det er vedtatt trafikk sikkerhetsplan i Bamble kommune.</p> <p>Holdningsarbeid og fysiske tiltak kan fremme trafikk sikkerhet.</p> <p>Høgenhei begrenser mulighetene for myke trafikanter til å ferdes fra Rugtvedt til Stathelle og omvendt. Dette gjør det vanskelig for gående og syklende. Ved å satse på kollektivtrafikk gjennom Høgenhei vil det bli enklere å ferdes mellom Vest-Bamble og Langesundshalvøya.</p>

Tips for lesing av dokumentet

Dersom du ikke ønsker å lese hele kapittelet kan du kortfattet få viktig informasjon på denne måten:

Grå bokser gir deg kortfattet oppsummering av status i Bamble knyttet til tabeller og grafer.

Grafer og tabeller bør leses dersom man ønsker å sette seg grundigere inn i tallgrunnlaget

Gule bokser inneholder generell faktainformasjon og bakgrunnskunnskap om viktige temaer i kapittelet.

Kapittelet avsluttes med en tabell som kortfattet gir oversikt over status, mulige årsaker og konsekvenser.

7 HELSERELATERT ATFERD

Sosial ulikhet i helsevaner er utbredt i Bamble som i andre deler av landet. Mange innbyggere i Bamble oppfyller ikke nasjonale anbefalinger om fysisk aktivitet og kosthold. Selv om andelen røykere har gått mye ned de siste årene, særlig blant ungdom, har snusbruk økt mye. Bruk av alkohol og hasj er lavere blant ungdom i Bamble enn i resten av landet.

Tema: Helserelatert atferd

Helserelatert atferd som fysisk aktivitet, kosthold og bruk av tobakk, snus og rusmidler har stor betydning for folkehelsen. Røyking, usunt kosthold, bruk av rusmidler, inaktivitet og overvekt/fedme påfører samfunnet betydelige helseutfordringer, og øker risikoen for utvikling av hjerte- og karsykdom, diabetes type 2, KOLS og noen typer kreft. Helserelatert adferd er ulikt fordelt i befolkningen og følger bestemte sosioøkonomiske mønstre. Røyking, usunt kosthold, fysisk inaktivitet og fedme er mer utbredt i grupper med lav utdanning og inntekt enn blant personer med høy utdanning og inntekt. Disse sosiale forskjellene finner vi i alle aldersgrupper (Folkehelseinstituttet)

7.1 Hverdagsaktivitet

Det er særlig hverdagsaktivitet som har blitt redusert de siste årene. Fysisk aktivitet som tidligere var en del av arbeid og daglige gjøremål er sterkt redusert. Stillesitting på skole, jobb, transport og foran skjerm er en utfordring for folkehelse.

Reisevaneundersøkelsen for Grenland fra 2013-2014 viser at 21 prosent av daglige reiser i Grenland blir gjort til fots (17 prosent) eller på sykkel (4 prosent). I 2009 og 2005 var andelen noe høyere – henholdsvis 22 og 23 prosent. Andelen er høyest i Skien og Porsgrunn (særlig i sentrumsområdene), og lavest i Siljan og Bamble. Det er særlig personer under 18 år, personer med lavere utdanningsnivå, og personer uten tilgang til bil/førerkort som velger å gå eller sykle (Haugsbø m. fl.2015).

7.2 Fysisk aktivitet ungdom

Ungdataundersøkelsen fra 2015 viser at 57 prosent av 8. -10. klassingene i Bamble er så fysisk aktive at de blir andpustne eller svette minst tre ganger i uka. I tillegg svarer 34 prosent av 8.klassingene at de er i slik aktivitet 1-2 ganger i uka. Denne andelen synker til 25 prosent blant 10. klassingene. Gruppen som svarer de sjelden eller aldri er så fysisk aktive at de blir andpustne eller svette øker fra 6 prosent i 8. Klasse til 13 prosent i 10. klasse.

På alle klassetrinn er andelen som oppgir å trene på egen hånd noe større enn andelen som oppgir å trene eller konkurrere i et idrettslag. En del ungdommer trener både på egenhånd og i idrettslag, organisert på annen måte og/eller på treningsstudio.

Mange er bekymret for at ungdom bruker for mye tid på skjermaktiviteter, og at dette fører til isolasjon og inaktivitet. «Ung i Telemark 2015» viser at omtrent halvparten av ungdommene i Telemark bruker to til fire timer på skjermaktiviteter utenom skoletiden hver dag.

Samtidig bruker 16 prosent av guttene daglig mer enn seks timer foran skjerm utenom skolen. Mens gutter bruker mye tid på dataspill/TV-spill, bruker jenter mer tid på sosiale medier.

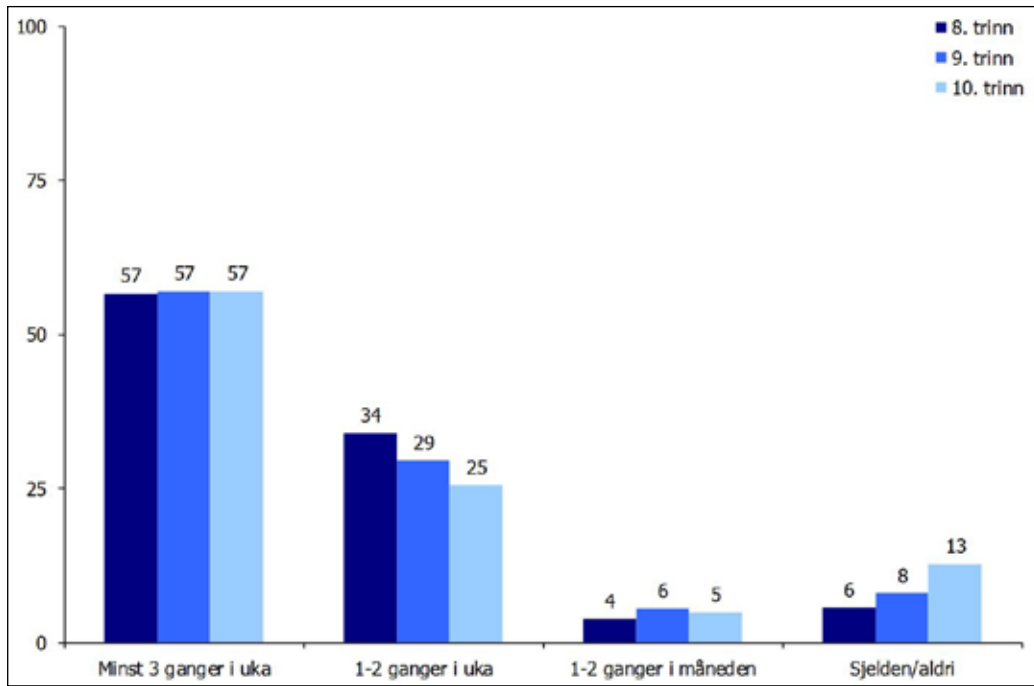

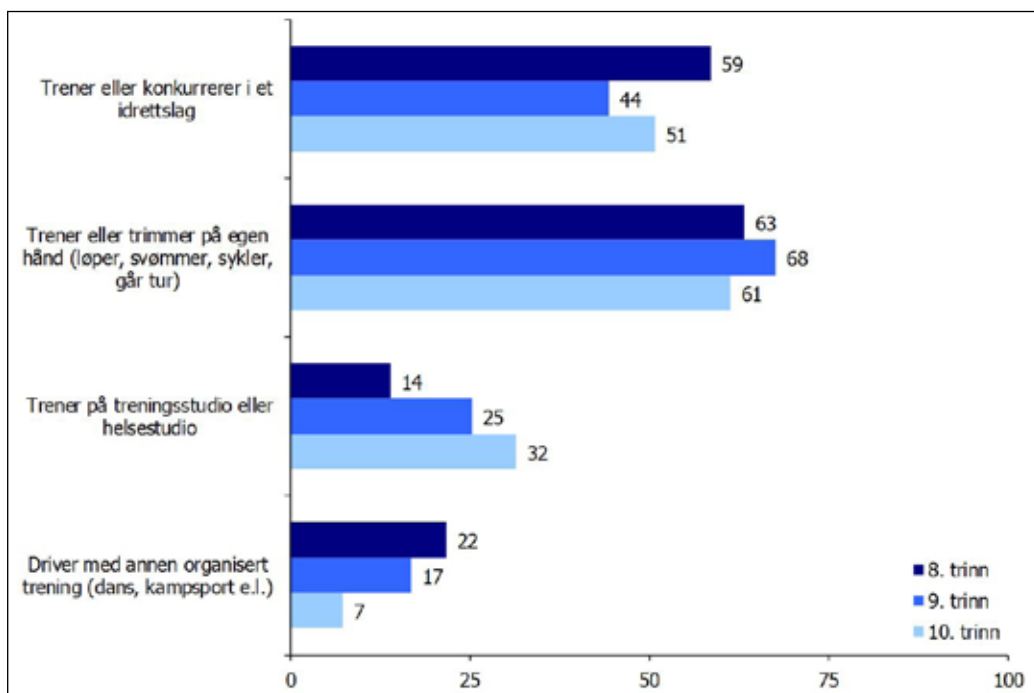
Figur 34.

Hvor ofte er du så fysisk aktiv at du blir andpusten eller svett? 8.trinn, 9.trinn og 10.trinn. Prosent. Kilde: Ungdata 2015

Figur 35.

Hvor ofte trener du eller driver du med følgende aktiviteter? (Andel «Minst månedlig»). 8.trinn, 9.trinn og 10.trinn. Prosent. Kilde: Ungdata 2015

7.3 Kosthold

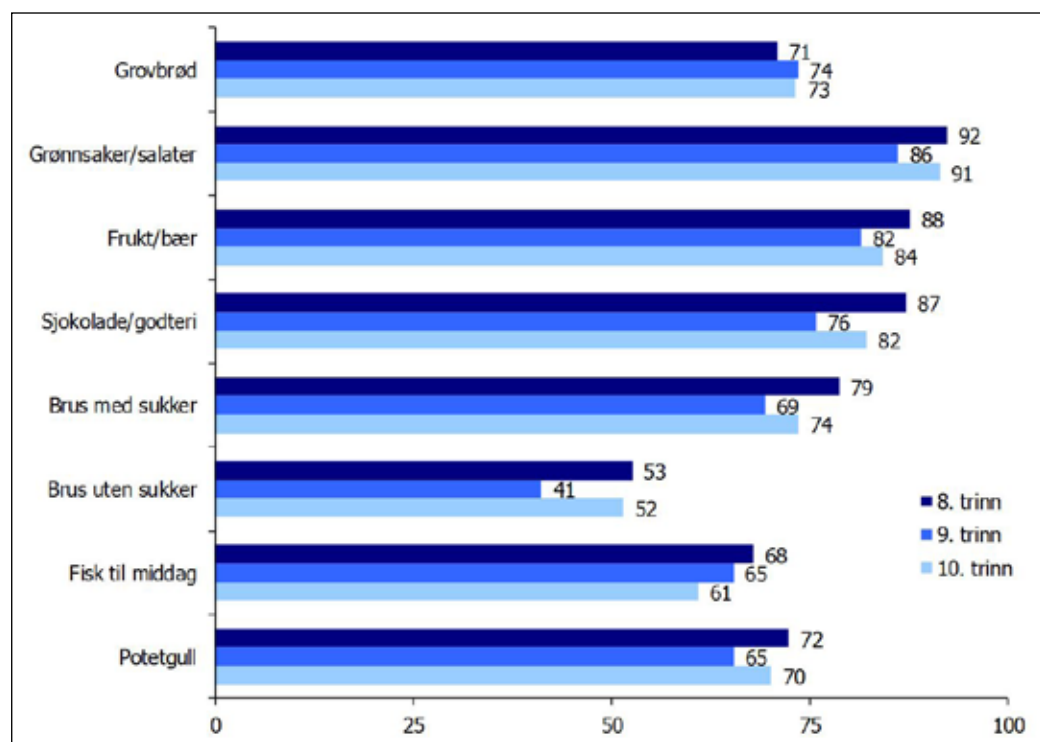
Tema: Kosthold

Det vi spiser og drikker påvirker helsa vår. Norsk kosthold inneholder særlig for mye mettet fett, sukker og salt, og for lite grove kornprodukter, grønnsaker, frukt og fisk. I tillegg er det fortsatt et høyt brusforbruk. Et kosthold i tråd med de offisielle kostrådene kan redusere risikoen for å utvikle ikke-smittsomme sykdommer som hjerte- og karsykdommer, diabetes, enkelte kreftsykdommer, overvekt, forstoppelse, tannrøte og jernmangel (Folkehelseinstituttet 2014).

Mellom 70-80 prosent av 8.-10. klassingene i Bamble spiser sjokolade/godteri, potetgull eller drikker brus med sukker ukentlig. Når det gjelder grovbrød spiser i overkant av 70 prosent av ungdomsskoleelevene dette ukentlig, mens det når det gjelder grønnsaker /salater eller frukt og bær er spiser over 80 prosent dette ukentlig. Andelen som sier de spiser fisk ukentlig til middag er i overkant av 60 prosent.

Figur 36.

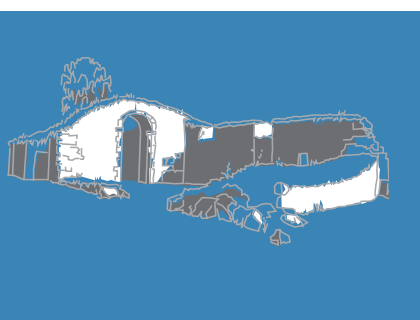
Hvor ofte spiser eller drikker du følgende? (Andel «Minst ukentlig»). 8.trinn, 9.trinn og 10.trinn. Prosent. Kilde: Ungdata 2015

Tall fra Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse fra 2012 viser at 48 prosent av befolkningen mellom 16 og 79 år i Telemark spiser frukt og grønnsaker daglig. Dette er litt under landsgjennomsnittet som er på 50 prosent.

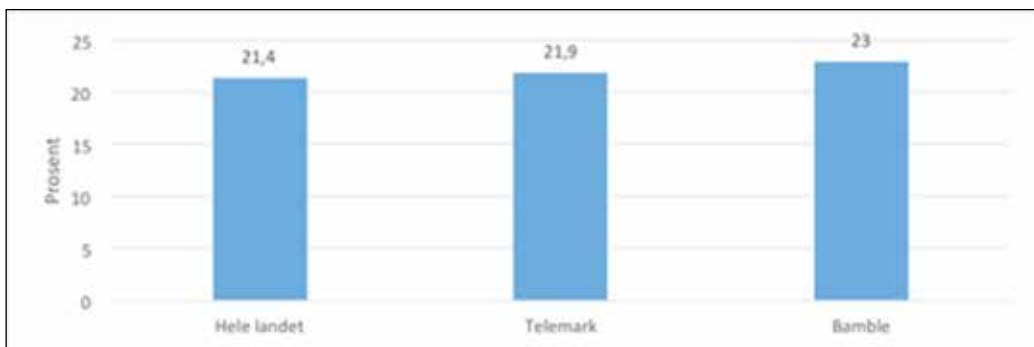
23% av menn fra Bamble som møtte ved sesjon i perioden 2011-2014 hadde overvekt eller fedme (BMI over 25). Dette ligger 1,5 prosentpoeng over landsgjennomsnittet.

Andelen kvinner med overvekt eller fedme ved første svangerskapskontroll har gått ned fra 39% i 2008-2010 til 35% i 2012-2014. Dette er relativt likt landsgjennomsnittet, men under gjennomsnittet for Telemark.

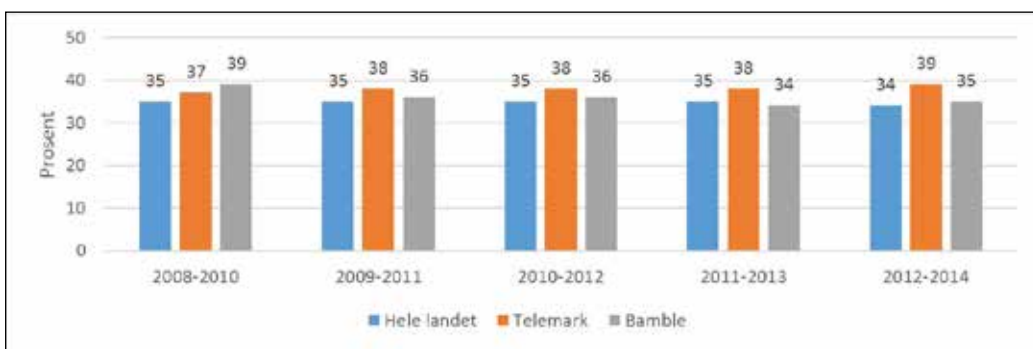

Figur 37.
Andelen menn med overvekt og fedme (BMI 25+) ved sesjon. 2011-2014. Tre års glidende gjennomsnitt. Prosent. Kilde: Kommunehehlsa

Figur 38.
Andelen kvinner med overvekt og fedme (BMI 25+) ved første svangerskapskontroll. Tre års glidende gjennomsnitt. Prosent. Kilde: Kommunehehlsa

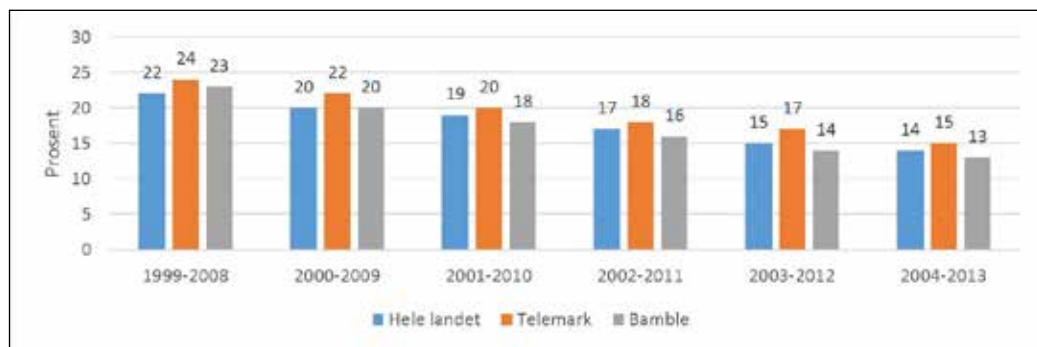
7.4 Røyking og snus

Tema: Tobakk

Røyking er ansett å være en av de viktigste årsakene til redusert helse og levealder. Omtrent halvparten av dem som røyker daglig i mange år, dør av sykdommer som skyldes tobakken. I tillegg rammes mange av sykdommer som fører til vesentlige helseplager og redusert livskvalitet. Studier viser at de som røyker daglig, i snitt dør 10 år tidligere enn ikke-røykere, og at 25 prosent av dagligrøykerne, dør 20-25 år tidligere enn gjennomsnittlig levealder for ikke-røykere.

Det har vært nedgang i røyking blant gravide kvinner ved start av svangerskapet i perioden fra 1999-2008 til 2004-2013. 10 års glidende gjennomsnitt viser at 22% av kvinnene ved start i svangerskapet røyket i perioden 1999-2008, mens denne andelen har sunket til 13% i 2004-2013. Dette følger gjennomsnittet for hele landet.

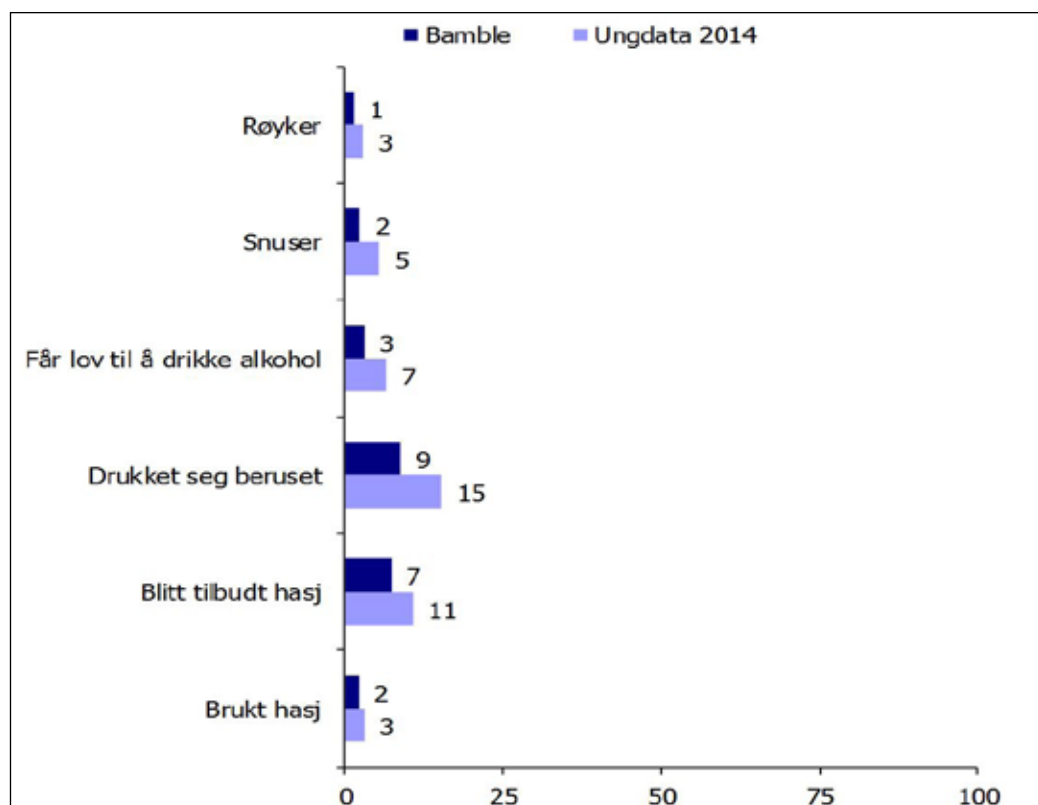
Figur 39. Andelen kvinner som oppgir at de røyker ved svangerskapets begynnelse. 1999-2013. Ti års glidende gjennomsnitt. Prosent. Kilde: KommuneHelsa

7.5 Alkohol og andre rusmidler

Ungdataundersøkelsen fra 2015 blant 8.- 10-klassinger viser at 1 prosent av ungdommene i Bamble svarer at de røyker «minst ukentlig». I landet er dette tallet 3 prosent. Når det gjelder snusbruk svarer 2 prosent at de bruker snus «minst ukentlig». Dette er under halvparten av landet. 3 prosent får lov å drikke alkohol av foreldrene sine, mens tallet for landet er 7 prosent. I Bamble har 9 prosent drukket seg fulle de siste 12 månedene, mens gjennomsnittet i landet er 15 prosent. Også når det gjelder tilbud av hasj de siste 12 månedene er 7 prosent av ungdommene i Bamble tilbudt dette, mens i landet er forekomsten 11 prosent. Når det gjelder hvor mange som har brukt hasj de siste 12 månedene er andelen ganske lik landet med 2 prosent i Bamble og 3 prosent i landet.

Figur 40. Rusbruk blant 8.-10. klassinger i Bamble i prosent. Kilde: Ungdata 2015

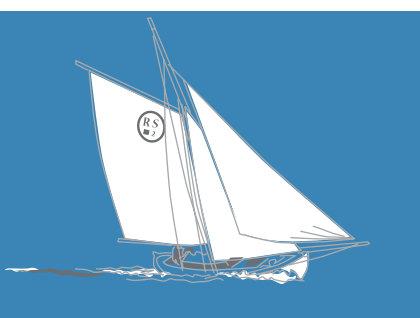

7.6 Vurdering av årsaksforhold og konsekvenser

(kap. 7 Helsereelatert atferd)

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Fysisk aktivitet	<p>Ungdata 2015 viser at over 80 prosent av 8.-10. klassinger trener hver uke. Andelen som ikke trener øker på hvert trinn på ungdomsskolen.</p> <p>På Rønholt og Herre deltar 39% av ungdom i ungdomsskolealder i idrettslag. Dette tallet er 60% blant unge på Rugtvedt, Stathelle og Langesund. Grasmyr og Langesund har den største deltagelse i uorganisert ballspill (kilde ungdatabase 2015).</p>	<p>En del unge bruker mye tid foran skjerm, og driver lite med fysisk aktivitet.</p> <p>Frafall fra fysisk aktivitet kan skyldes at Bamble har få tilbud om fysisk aktivitet for ungdom uten krav til prestasjon.</p> <p>Tilbud om fysisk aktivitet og tilgang til fotballbaner og idrettsanlegg kan variere med bosted.</p> <p>En del fritidsaktiviteter koster mye penger, og dårlig økonomi kan hindre barn og unge og delta i slike aktiviteter.</p>	<p>Regelmessig fysisk aktivitet i barne- og ungdomsårene er viktig for normal vekst og utvikling. Det virker også positivt på den psykiske helsen, konsentrasjon og læring. I tillegg ser det ut som om regelmessig fysisk aktivitet i ungdomsårene er viktig for å skape gode vaner for resten av livet.</p> <p>Fysisk aktivitet kan stimuleres gjennom tilrettelagte nærmiljøanlegg</p> <p>Fysisk aktivitet er viktig i forebygging av en rekke plager og sykdommer som overvekt og fedme, type 2-diabetes, hjerte- og karsykdommer, muskel- og skjelettplager og enkelte kreftformer.</p>
Kosthold ungdomstrinn	<p>Mer enn 1 av 3 ungdomsskoleelever spiser ikke en fiskemiddag ukentlig, og 1 av 4 spiser ikke grovbrød så ofte som en gang pr uke.</p> <p>4 av 5 i 8.-10. klasse i Bamble spiser sjokolade/godteri, potetgull eller drikker brus med sukker ukentlig. Under halvparten velger å drikke sukkerfri brus.</p>	<p>Ungdom etablerer kostholdsvaner både i tråd med familiens kostholdsvaner, men påvirkes også av hva venner og andre ungdoms kostholdsvaner.</p> <p>Ungdom disponerer ofte egne penger og kan i større grad enn da de var barn kjøpe egne godterier og søtsaker.</p>	<p>Norsk kosthold inneholder særlig for mye mettet fett, sukker og salt, og for lite grove kornprodukter, grønnsaker, frukt og fisk. I tillegg er det fortsatt et høyt brusforbruk.</p> <p>Et kosthold i tråd med de offisielle kostrådene kan redusere risikoen for å utvikle ikke-smittsomme sykdommer som hjerte- og karsykdommer, diabetes, enkelte kreftsykdommer, overvekt, forstoppelse, tannrøte og jernmangel.</p>

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Kosthold og overvekt/fedme	<p>I overkant av 23% av menn som møter på sesjon lider av fedme.</p> <p>Andelen kvinner som har overvekt eller fedme ved første svangerskapskontroll i 2014 er 35%.</p>	<p>Fedme kan ha ulike årsaker, og dette forskes det mye på. Man vet at fedme kan forårsakes av kosthold med mye sukker og fett. Lite fysisk aktivitet vil også kunne øke faren for fedme.</p> <p>Fedme kan også forårsakes av genetiske forhold og sykdom.</p>	<p>Overvekt og fedme er i ferd med å bli et stort helseproblem i de fleste land, også i Norge. Erfaring viser at det for de fleste er vanskelig å oppnå varig vektreduksjon når man først har blitt overvektig. Forebygging av overvekt er derfor av stor betydning.</p> <p>Fedme kan føre til livstilssykdommer som diabetes 2, hjerte- og karsykdommer og kreft. Dette er sykdommer som i tillegg til å være en belastning å leve med for den enkelte også kan gi økt bruk av helsetjenester, uførhet og tidlig død.</p>
Røyking og snus	<p>Andel røykende kvinner ved svangerskapsstart var 22% i 2008, og sunket til 13% i 2013. (10 års glidende gjennomsnitt).</p> <p>På ungdomstrinnet røyker kun 1% av elevene i Bamble, og 2 % av elevene snuser. Dette er lavere enn for landet.</p>	<p>Det har vært sterkt fokus på skadevirkninger av tobakksbruk blant gravide de senere år.</p> <p>Systematisk holdnings-skapende arbeid i hjemmene, skolene og i samfunnet for øvrig med fokus på skadevirkninger av bruk av tobakk kan forklare noe av den lave andelen som bruker tobakk. I tillegg virker aldersgrenser og pris regulerende på ungdoms bruk av tobakk.</p>	<p>Bruk av tobakk kan gi redusert helse i form av sykdommer som kreft, KOLS og annen lungesykdom samt hjerte- og karsykdom. Når færre kvinner og ungdom røyker vil dette på sikt kunne gi bedre helse og redusert behov for helsetjenester knyttet til tobakksrelatert sykdom og helseplager.</p> <p>Mindre bruk av tobakksprodukter vil også kunne bedre den enkeltes privatøkonomi.</p>
Alkohol og andre rusmidler	<p>Ungdom i Bamble bruker i mindre grad alkohol og andre rusmidler enn i resten av landet.</p>	<p>Blant ungdom i Bamble er det ofte sosialt akseptert ikke å ruse seg. Det kan også være en høyere debutalder for drikking av alkohol.</p>	<p>De som drikker og ruser seg fra tidlig alder kan bli mer synlige og muligens stigmatisert.</p> <p>Hypig bruk av rusmidler kan gi fysisk og psykisk sykdom som krever behandling i helsevesenet. Hypig rusbruk blant unge vil også kunne føre til nedsatt gjennomføringsevne i skolen og dermed på sikt kunne føre til arbeidsledighet og fattigdom.</p>

8 HELSETILSTAND

Forventet levealder blant kvinner i Bamble er 1 år kortere enn landsgjennomsnittet er for kvinner, mens menn lever omtrent like lenge som landsgjennomsnittet for menn. Sosial ulikhet i helsevaner er sannsynligvis den viktigste årsaken til forkortet levealder blant kvinner. Psykiske helseplager er en stor utfordring for folkehelsen i Bamble. Omfanget av KOLS og muskel- og skjelettplager er også høyt i Bamble.

8.1 Forventet levealder og dødelighet

Tema: Forventet levealder

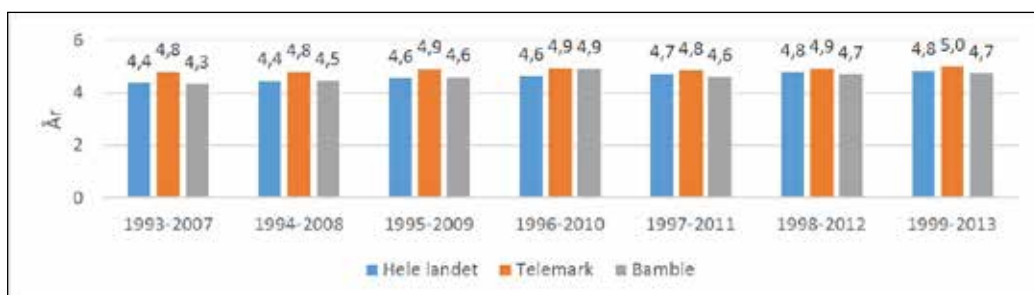
Forventet levealder gir informasjon om helsetilstanden i befolkningen. Levealderen er høy, og har økt jevnt og trutt over mange år. Det er et nasjonalt mål at Norge skal være blant de tre landene i verden med høyest levealder. Målet skal nås ved å redusere omfanget av tidlig død og redusere sosiale forskjeller i dødelighet. Dette må først og fremst skje gjennom endring i helserelatert atferd (St. meld. Nr. 19 (2014-2015)). Et slikt arbeid må starte så tidlig som mulig – helst før barna blir født. For å fremme gode helsevaner blant barn og unge er det viktig å arbeide på universelle arenaer, slik som barnehage og skole. Der når man alle uavhengig av sosial og kulturell bakgrunn.

For voksne og eldre vil fastlegene, kommunene og helsemyndighetene kunne ha en viktig rolle for å utjevne sosiale helseforskjeller. Disse instansene kan også gjennom ulike tiltak bidra til at den voksne befolkningen tar gode livsstilsvalg. Dette kan forebygge helseplager eller gi den enkelte hjelpe til å leve et best mulig liv til tross for helseplager.

Personer i Bamble med videregående skole eller høyere utdanning kan forventes å leve 4,7 år lengre enn personer som kun har gjennomført grunnskole. Denne forskjellen har vært svakt økende de siste årene. Landsgjennomsnittet er 4,8 flere leveår til dem som har fullført videregående utdanning eller mer, mens i Telemark er denne forskjellen 5 år.

Figur 41.

Forskjeller i forventet levealder ved fødselen mellom personer med grunnskole sammenliknet med de med videregående utdanning eller høyere. Femten års gjennomsnitt. Kilde: KommuneHelsa

Tips for lesing av dokumentet

Dersom du ikke ønsker å lese hele kapittelet kan du kortfattet få viktig informasjon på denne måten:

Grå bokser gir deg kortfattet oppsummering av status i Bamble knyttet til tabeller og grafer.

Grafer og tabeller bør leses dersom man ønsker å sette seg grundigere inn i tallgrunnlaget

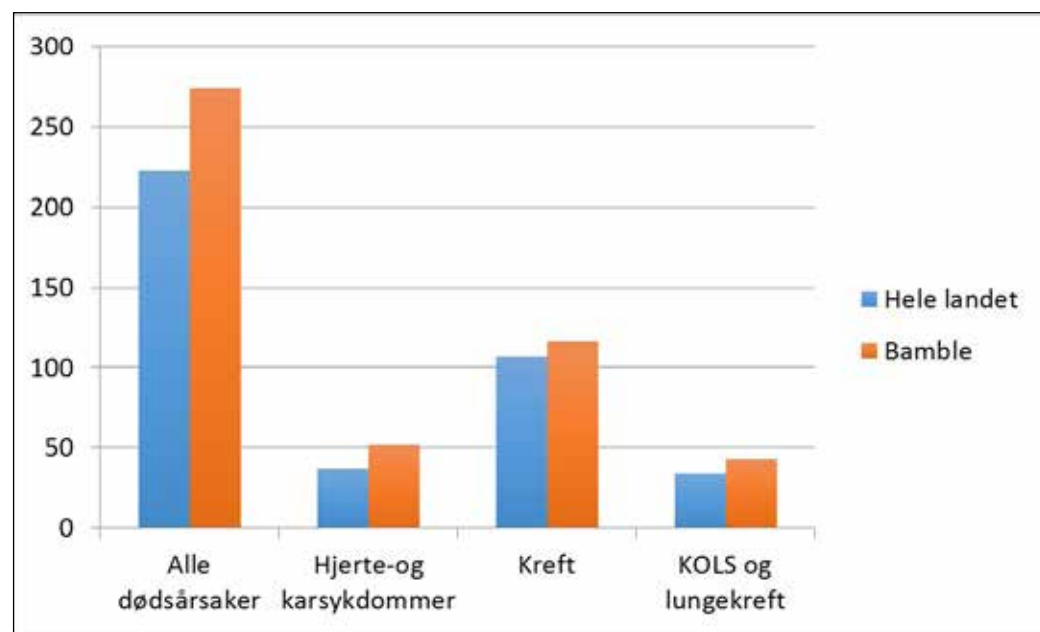
Gule bokser inneholder generell faktainformasjon og bakgrunnskunnskap om viktige temaer i kapittelet.

Kapittelet avsluttes med en tabell som kortfattet gir oversikt over status, mulige årsaker og konsekvenser.

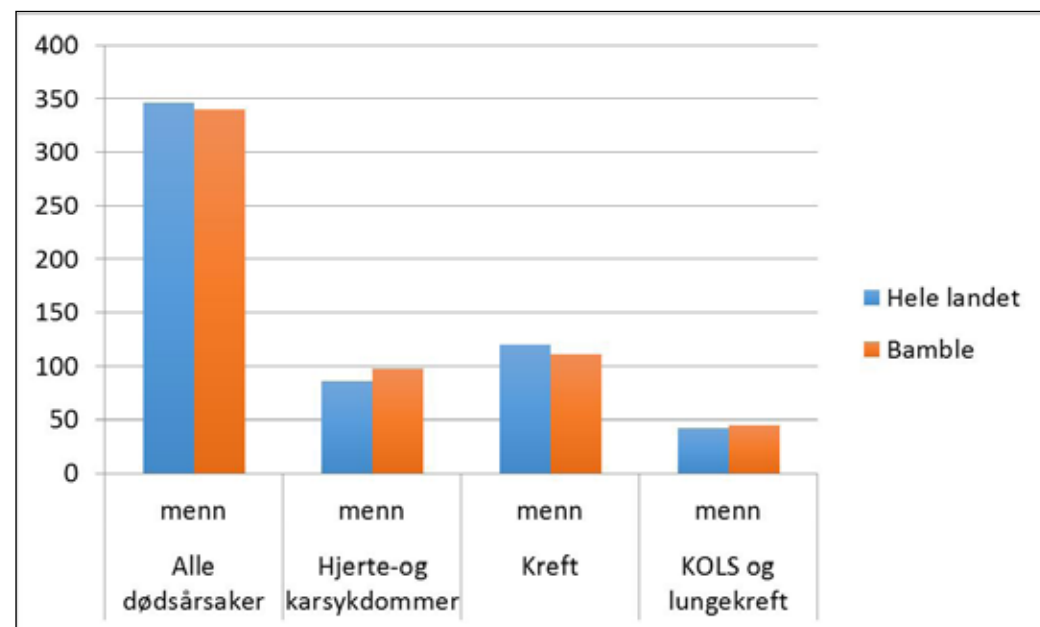
I 2014 er forventet levealder blant kvinner i Bamble er 81,8 år, og dette er 1 år kortere enn landsgjennomsnittet for kvinner. Menn i Bamble forventes derimot å leve 78 år, og dette er 2 måneder kortere enn landsgjennomsnittet for menn (Kilde: Kommunehehlsa). Dette har sammenheng med at kvinner i Bamble i alderen 0-74 år har høyere dødelighet enn i landet som helhet. I Bamble dør 274 per 100 000 kvinner årlig, mens tallene for landet viser at 223 kvinner pr 100 000 dør årlig. Kvinner i Bamble har høyere dødelighet av hjerte- og karsykdommer, kreft, KOLS og lungekreft.

Menn i Bamble i alderen 0-74 år har noe lavere dødelighet enn i landet. Dødeligheten blant menn i Bamble er 340 pr 100 000 mens dødeligheten i landet for øvrig er 346 pr 100 000. Menn i Bamble har høyere dødelighet av hjerte- og karsykdom enn menn i resten av landet. Dødeligheten av kreft, KOLS og lungekreft er lavere blant menn i Bamble enn i landet.

Figur 42. Dødelighet blant kvinner (0 -74 år) per 100 000. Ti års glidende gjennomsnitt 2003-2012. Kilde: Kommunehehlsa

Figur 43. Dødelighet blant menn (0--74 år) per 100 000. Ti års glidende gjennomsnitt 2003-2012. Kilde: Kommunehehlsa

8.2 Psykiske lidelser

Tema: Psykiske helseplager

Psykiske helseplager er en betydelig folkehelseutfordring i Bamble som ellers i landet. Psykiske plager som angst, depresjon og atferdsproblemer er relativt vanlig blant både barn og voksne. Psykiske plager og vansker kan være belastende, men bare de mest alvorlige tilfellene kvalifiserer til å få en diagnose – en psykiske lidelse. For de aller fleste er psykiske plager forbigående. Personer som har opplevd psykiske plager i ungdomsårene har imidlertid større risiko for psykiske plager og lidelser senere i livet, i tillegg til at de har større risiko for frafall i videregående skole, rusproblemer og dårlig fysisk helse. Mange med psykiske lidelser har minst to psykiske lidelser. Mange har også rusproblemer. Lettere psykiske lidelser er viktigste årsaken til sykefravær (Folkehelseinstituttet).

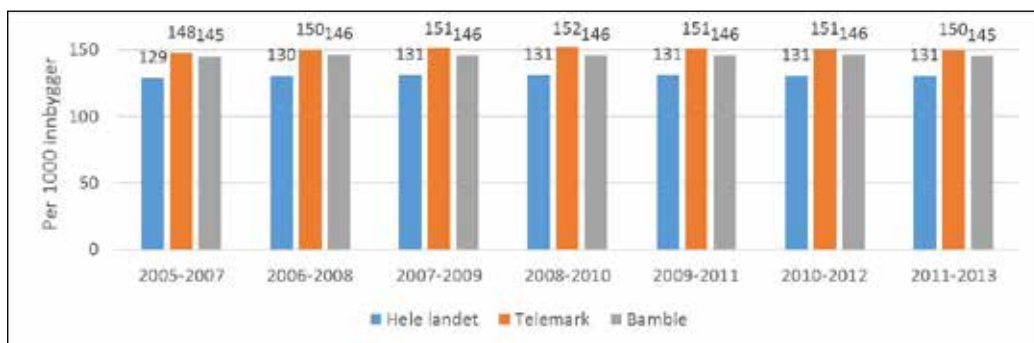
Bruken av antidepressiva, antipsykotika, sovemidler og beroligende midler har vært relativt stabil fra 2007 til 2013. Årlig har gjennomsnittlig ca. 2030 personer i Bamble hentet ut minst en resept på slike medisiner. Bruken av disse medisinene er også hyppigere i Bamble med 14 flere brukere i Bamble per 1000 innbyggere enn i hele landet i 2011-2013.

I Bamble er 14,5% brukere av primærhelsetjenesten som følge av psykiske lidelser eller symptomer. Dette er høyere enn landsgjennomsnittet på 13,1%, men lavere enn for Telemark som ligger på 15%. Forekomsten i Bamble har ligget stabilt i perioden 2005-2013.

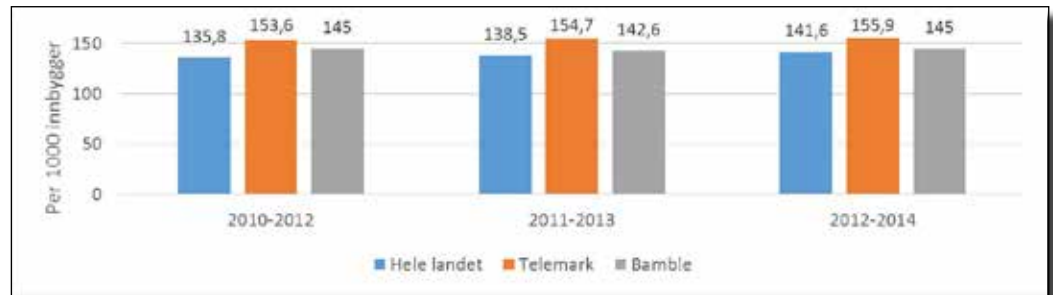
Figur 44.

Brukere av legemidler mot psykiske lidelser, inkludert antipsykotika, antidepressiva, sovemedisin og beroligende midler. Per 1000 innbygger. 0-74 år. 2005-2007 til 2011-2013. Tre års glidende gjennomsnitt.

Kilde: Kommunehelsetjenesten

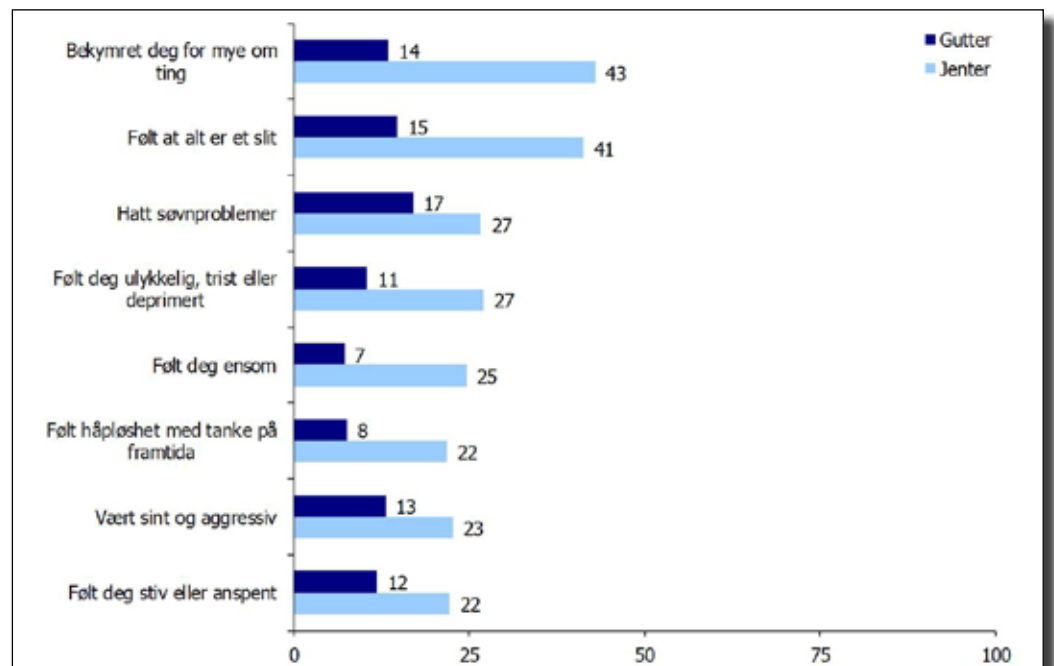
Figur 45. Brukere av primærhelsetjenesten som følge av psykiske lidelser eller symptomer. Per 1000 innbygger. 0-74 år. 2010-2012 til 2012-2014. Tre års gjennomsnitt. Kilde: KommuneHelsa

Ungdata i 8.- 10. Klasse fra 2015 viser at jenter i Bamble hyppigere opplever depressoivt stemningsleie enn guttene. Omkring 43 prosent av jentene har opplevd den siste uka å være ganske mye eller mye bekymret for ting og følt at alt er et slit. Blant guttene har ca. 15 prosent opplevd dette i samme periode. Mellom 22-27 prosent av jentene svarer at de siste uke har følt seg ulykkelig, trist eller deprimert, følt seg ensom, følt håpløshet med tanke på framtida, vært sint og aggressiv og følt seg anspent og stiv. Mellom 7 og 12 prosent av guttene oppgir å ha følt det på denne måten. Blant jentene sier 27 prosent at de har slitt søvnproblemer siste uka, mens 17 prosent av guttene opplever å ha hatt søvnproblemer siste uke.

Figur 46.

Depressivt stemningsleie og ensomhet: Har du i løpet av den siste uka vært plaget av noe av dette? Andel «Ganske mye plaget» eller «Veldig mye plaget»). Fordelt på jenter og gutter. Kilde: Ungdata 2015.

Ungdata i 8.- 10. Klasse fra 2015 viser at jenter i stor grad hyppigere er plaget av bekymringer, uro og engstelse enn gutter. Av jentene sier 31 prosent at de har lett for å klandre seg selv og lett for å gråte. Tilsvarende tall for guttene er 9 prosent og 6 prosent. I underkant av 20 prosent av jentene sier også at de sliter med nervøsitet og indre uro eller matthet eller svimmelhet. Blant guttene er tallene omkring 6 -7 prosent. Av jentene opplever 7 prosent at de blir plutselig redd uten grunn, mens dette forekommer blant 7 prosent av guttene. 9 prosent av jentene er stadig redd og engstelig, mens dette kun gjelder for 2 prosent av guttene.

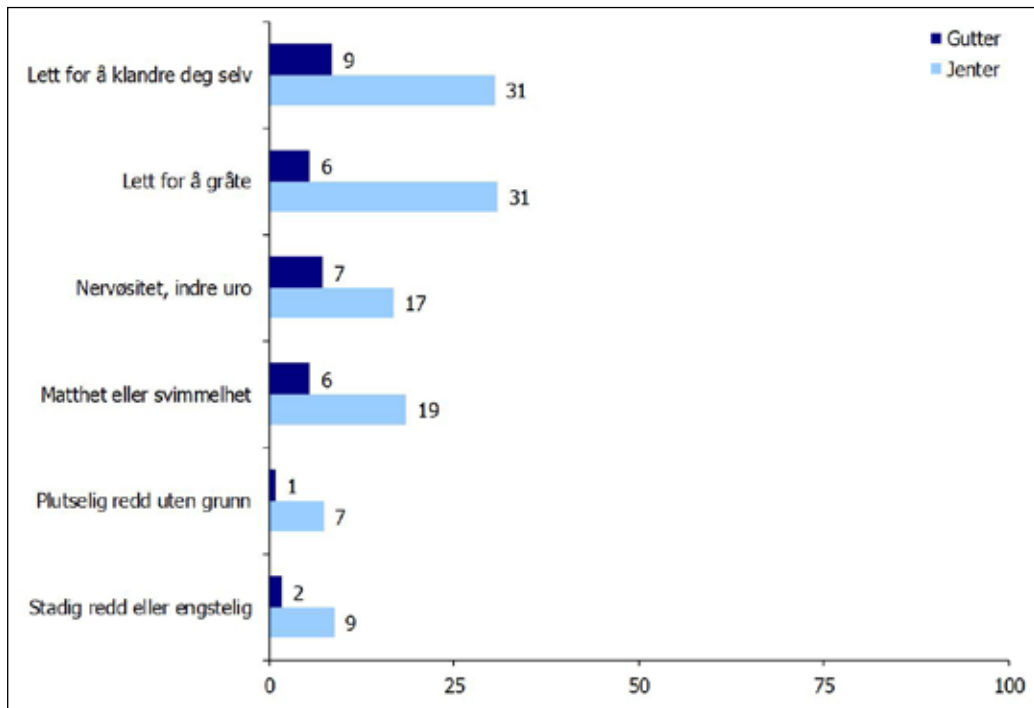

Figur 47.

Angst: Har du i løpet av den siste uka vært plaget av noe av dette?

Andel «Ganske mye plaget» eller «Veldig mye plaget»). Delt i jenter og gutter.

Kilde: Ungdomsundersøkelsen 2014

8.3 Demens

Tema: Demens

Ettersom store etterkrigskull nå blir eldre og levealderen øker, vil antall tilfeller med demens øke betydelig i årene som kommer. Vi har ikke gode tall for demens i Norge, men antall demenstilfeller vil muligens fordobles fram mot 2040-2050. Trolig vil en av fem få demens i løpet av livet. Risikofaktorene for demens likner mye på risikofaktorene for hjerte- og karsykdommer. I tillegg spiller gener en vesentlig rolle.

I Bamble kommune ser man økende antall personer med demens. I følge kommunens egne registreringer pr. 1. juli 2016 har 108 personer diagnosen demens. Det finnes store mørketall i antallet demenstilfeller i Bamble fordi mange i lang tid håndterer dette alene eller med hjelp av pårørende (Kilde: Enhet for Helse- og omsorg, Bamble kommune 2016).

8.4 Muskel- og skjelettsykdom

Andelen personer mellom 0-74 år som oppsøker primærhelsetjenesten som følge av muskel- og skjelettplager er i perioden 2012-2014 er 264 pr 1000 innbyggere. Dette er omtrent som landsgjennomsnittet, men for de siste 4 årene ser man en jevn svak økning i slik plager i både Bamble og resten av landet.

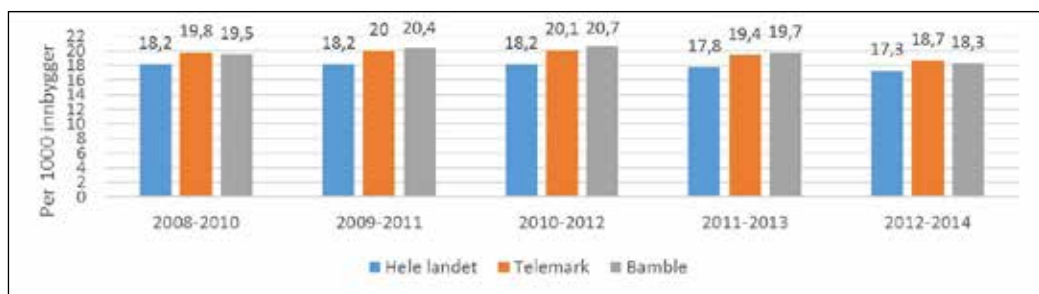
Figur 48. Brukere av primærhelsetjenesten som følge av muskel- og skjelettplager og - diagnoser (ekskl. brudd og skader). 2010-2012 til 2012-2014. Per 1000 innbygger. 0-74 år. Tre års glidende gjennomsnitt. Kilde: Kommunehelsa

8.5 Hjerne- kar og lungesykdom

Antall brukere i Bamble av spesialisthelsetjenesten som følge av hjerte- og karlidelser har vist kun små variasjoner årlig fra 19,5 tilfeller pr 100 000 innbyggere i perioden 2008-2010 til 18,3 tilfeller pr 100 000 innbyggere i 2012-2014. I samme periode har tilsvarende tall for landet ligget stabilt på omkring 18 tilfeller pr 100 000 innbyggere. Tallene for Telemark har ligget stabilt noe over landsforekomsten i samme periode. Både Bamble, Telemark og landet har vist en liten nedgang i antall brukere av spesialisthelsetjenesten som følge av hjerte- og karlidelser i den siste perioden fra 2012-2014.

Figur 49. Brukere av spesialisthelsetjenesten som følge av hjerte- og karlidelser. Per 1000 innbygger. 0-74 år. 2008-2010 til 2012-2014. Tre års glidende gjennomsnitt. Kilde: Kommunehelsa

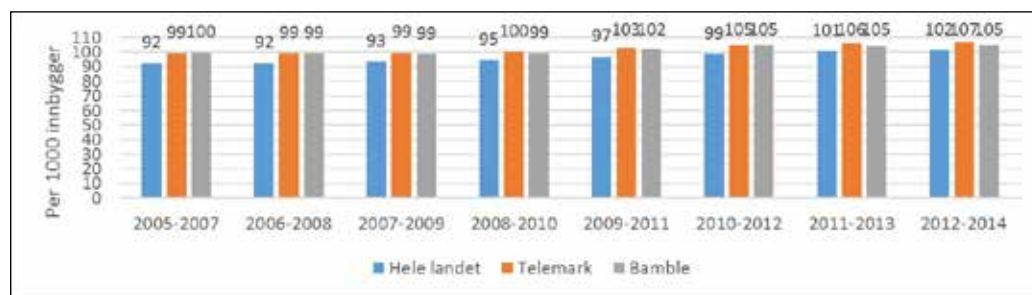
Det har vært en økning i bruken av medikamenter mot KOLS og astma i aldersgruppen 45-74 år i Bamble kommune de siste 7 årene. Det årlige gjennomsnittet økte fra 100 til 105 personer pr 1000 innbygger fra 2005-2007 til 2012-2014. Dette ligger rett i overkant av landsgjennomsnittet.

Figur 50.
Brukere av legemidler mot KOLS og astma. Per 1000 innbygger. 45-74 år. 2005-2007 til 2012-2014. Tre års glidende gjennomsnitt. Kilde: KommuneHelsa

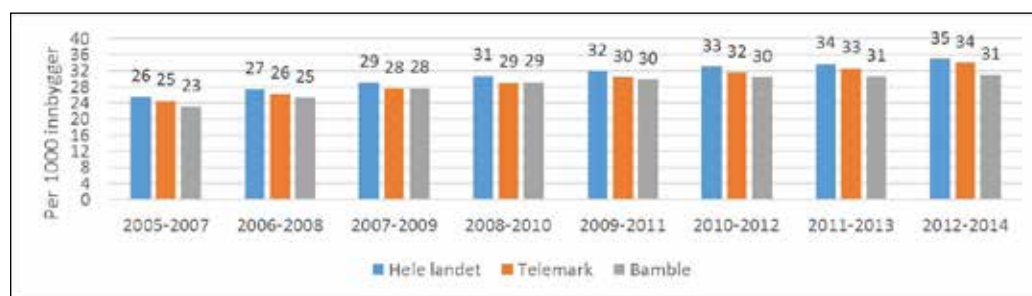
8.6 Diabetes

Tema: Diabetes type 2

Diabetes type 2 er en av de store folkesykdommene, og kan i stor grad forebygges gjennom fysisk aktivitet, kosthold og vektreduksjon. Forekomsten av diabetes type 2 er langt høyere blant personer med lav utdanning enn personer med høy utdanning. Noen innvandrergupper har også særlig høy forekomst av diabetes type 2. (Folkehelseinstituttet 2014).

Det har vært en økning i brukere av medisin mot diabetes 2 i Bamble fra 23 brukere pr 100 000 innbyggere i perioden 2005-2007 til 31 brukere pr 100 000 innbyggere i 2012-2014. Forekomsten i bruk av diabetes medisin er noe lavere i Bamble enn i Telemark og landet som helhet.

Figur 51.
Brukere av legemidler til behandling av type 2-diabetes. 30-74 år. Per 1000 innbygger. 2005-2007 til 2012-2014. Tre års glidende gjennomsnitt. Kilde: KommuneHelsa

8.7 Kreft

Tema: Forekomst og årsaker til kreft

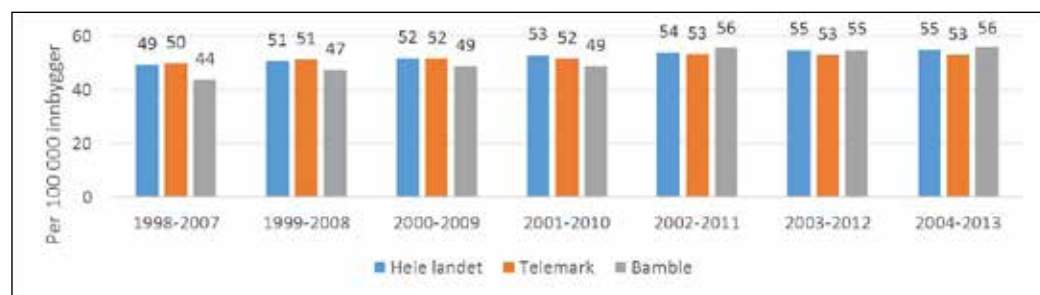
Forekomsten av kreft har økt de siste årene, mens kreftdødeligheten har gått ned. Flere av de som får kreft i dag overlever sammenliknet med tidligere. Med dagens kreftforekomst vil omtrent en av tre få diagnostisert kreft før de blir 75 år gamle. Både forekomst og dødelighet er høyere hos menn enn hos kvinner. Kreftrisikoen er større hos personer med lav utdanning og inntekt enn hos personer med høy utdanning og inntekt. Unntaket er brystkreft blant kvinner, der risikoen er størst for de med høy utdanning. Dette skyldes trolig at de får barn sent, og at de får færre barn enn andre. De vanligste risikofaktorene for kreft er røyking, alkohol, kroniske infeksjoner, hormonelle forhold, kosthold, fysisk aktivitet, faktorer i omgivelsene, soling og arv/genetikk. Det anslås at ett av tre tilfeller av kreft har sammenheng med levevaner (Folkehelseinstituttet 2014). Antall nye krefttilfeller i Bamble er på nivå som i resten av landet, og har økt en del de siste årene.

Antall nye lungekrefttilfeller i Bamble per 100 000 innbygger etter 1998 har økt. I perioden 1998 til 2007 lå forekomsten av lungekreft i Bamble under landsgjennomsnittet med 44 nye lungekrefttilfeller pr 100 000 innbygger. Lungekreftforekomsten i Bamble er økt slik at den nå ligger forholdsvis likt med landsgjennomsnittet med en forekomst på 56 nye lungekrefttilfeller pr 100 000 innbygger i perioden 2004-2013.

Antallet nye tilfeller av tykk- og endetarmskreft i Bamble har økt fra 54 tilfeller pr 100 000 innbyggere i 1998-2007 til 64 tilfeller pr 100 000 innbyggere i 2003-2012. Dette ligger langt under landsgjennomsnittet som er 78 nye tilfeller av tykk- og endetarmskreft pr 100 000 innbygger i 2003-2012.

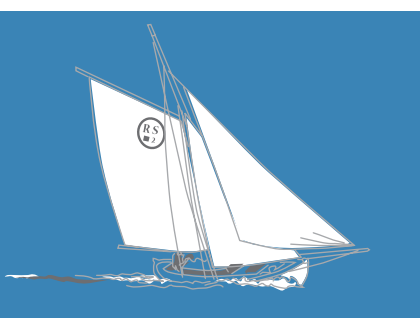
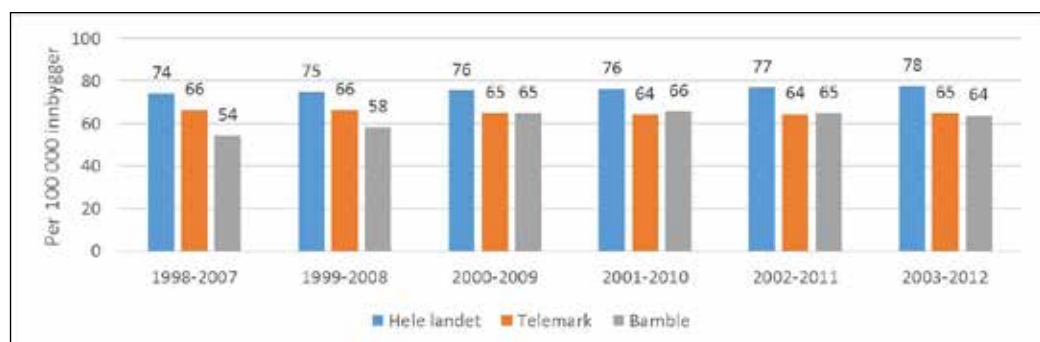
Figur 52.

Nye lungekrefttilfeller. Per 100 000 innbygger. 1998-2007 til 2004-2013-. Ti års glidende gjennomsnitt. Kilde: Kommunehelsa

Figur 53.

Nye tilfeller av tykk- og endetarmskreft. 1998-2007 til 2003-2012. Per 100 000 innbygger. Ti års glidende gjennomsnitt. Kilde: Kommunehelsa

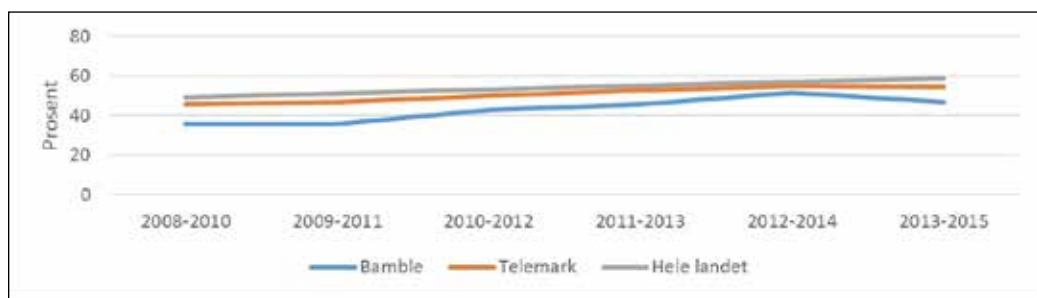

8.8 Tannhelse

I Bamble hadde 46,7% av 12-åringene, og 11,8% av 18-åringene ikke hatt behov for tannfyllinger i årene 2013-2015. Dette er en lavere andel enn landsgjennomsnittet hvor 58,6 % av 12 åringene og 20,9% av 18-åringene ikke hadde hatt karies. Andelen unge uten karieserfaring er synkende i Bamble, men svakt økende i landet som helhet etter perioden 2012-2014.

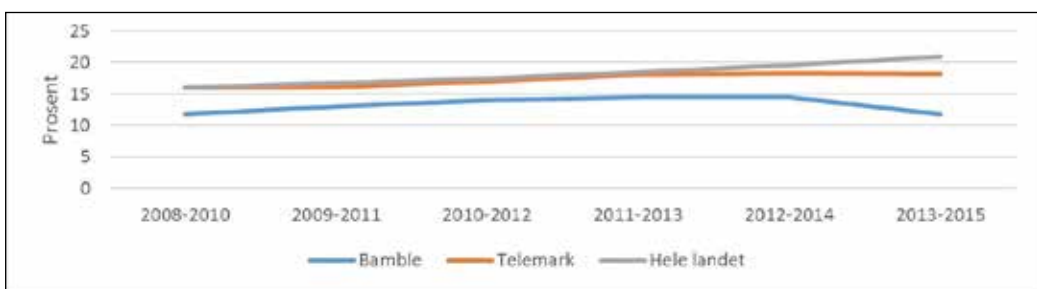
Figur 54.

Andelen undersøkte 12-åringer uten karieserfaring (tannråte). 2008-2010 til 2013-2015. Tre års glidende gjennomsnitt. Prosent. Kilde: Telemark fylkeskommune

Figur 55.

Andelen undersøkte 18-åringer uten karieserfaring (tannråte). 2008-2010 til 2013-2015. Tre års glidende gjennomsnitt. Prosent. Kilde: Telemark fylkeskommune

8.9 Vurdering av årsaksforhold og konsekvenser

(kap. 8 Helsetilstand)

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Forventet levealder	Personer i Bamble med videregående skole eller høyere utdanning kan forventes å leve 4,7 år lengre enn personer som kun har gjennomført grunnskole	Personer med utdanning utover grunnskole har i større grad enn dem uten slik utdanning foretatt livsstilsvalg som ikke å røyke, være i jevnlig fysisk aktivitet og har ofte også et sunnere kosthold.	De siste 30 årene har alle grupper i landet fått bedre helse, men helsegevinsten har vært størst for personer med lang utdanning og høy inntekt. Dette har medført at denne gruppen har høyere forventet levealder enn personer med kortere utdanning og lavere inntekt. Utjevning av sosiale helseforskjeller er en viktig målsetting i folkehelsearbeidet i Bamble.
Dødelighet 0-74 år	Kvinner i alderen 0-74 har høyere dødelighet av hjerte- og karsykdommer, kreft, KOLS og lungekreft enn i landet som helhet. Menn i alderen 0-74 år har noe lavere dødelighet enn i landet som helhet	Det er mange kjente og ukjente faktorer som påvirker dødelighet. Livsstilsfaktorer som røyking, fedme, kosthold, mosjon og alkohol vil i mange tilfeller kunne bidra til å forebygge sykdom og tidlig død. I tillegg vil også infeksjoner og stoffer i miljøet kunne påvirke dødelighet	Kvinner i Bamble forventes å leve ett år kortere enn landsgjennomsnittet. Tidlig død kommer ofte som resultat av en foregående lengre sykdomsperiode. Dette kan være en tid preget av fysisk og psykisk dårlig helse for den enkelte. Dette kan medføre lengre perioder med sykmelding, uførhet, medisinsk behandling og annen oppfølging fra det kommunale tjenestetilbudet. For å forhindre tidlig død er det viktig at innbyggerne i Bamble kommune gjør gode livsstilsvalg.

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Psykiske lidelser	Andelen mennesker med psykiske lidelser i Bamble kan virke høyere enn nasjonalt på bakgrunn av hyppigere bruk av medikamenter mot psykiske lidelser og hyppigere kontakt med helsetjenesten pga. slike plager.	Det er ikke alltid mulig å finne årsak til psykiske lidelser. Risikofaktorer kan dreie seg om tap av nære relasjoner, samlivsbrudd, konflikter, psykiske plager, rusmisbruk eller vold i familien, mobbing, digital mobbing, ensomhet eller traumatiske opplevelser. Blant flyktninger er traumer ofte forekommende.	<p>Psykiske lidelser kan gi økonomiske konsekvenser for den enkelte og samfunnet gjennom økt sykefravær, uførhet, arbeidsledighet, mangel på inntekt, manglende utdanning og økte sosiale forskjeller.</p> <p>For den enkelte og deres nærmeste kan psykiske lidelser føre til endrede roller i familien, utsatte barn og unge, tap av nettverk, isolasjon, stigmatisering, selvmord.</p> <p>For å bidra til å forebygge eller lindre psykiske plager og lidelser er det viktig å tilrettelegge for gode møteplasser for befolkningen i Bamble. Nettverksbygging på tvers av generasjoner kan forebygge ensomhet og isolasjon. Det bør også arbeides med anti-mobbing i den voksne delen av befolkningen. Rusforebyggende arbeid vil også kunne bidra til å utjevne sosiale helse-forskjeller.</p>

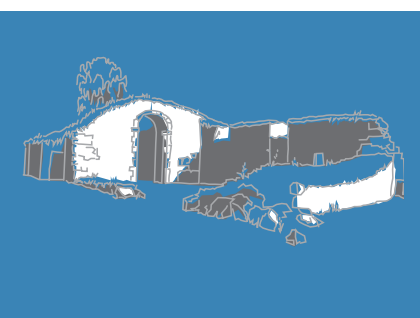

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Psykiske lidelser innvandrere	<p>Mange innvandrere sliter med traumer etter opplevelser som har hendt dem i hjemlandet og under flukt.</p> <p>Spesielt har en del innvandrerkvinner over 45 år har psykiske plager. De kan være analfabeter og traumatiserte, og er ofte fysisk og psykisk utslitt. Dette gir svært sammensatte helseutfordringer. Mange av disse er lite ute i samfunnet, de snakker lite norsk og har kanskje omsorg for barn.</p>	<p>Mange innvandrere har opplevd mye utrygghet og fått store traumer forårsaket av krig, tortur eller flukt.</p> <p>Opplevelser og traumer fra hjemland eller fra flukten kan forårsake fysiske og psykiske plager. Disse kvinnene kommer ofte fra dårlig fungerende land med lite tilgang til tjenester som skole og helsevesen. Mange av disse kvinnene har nær familie igjen i hjemlandet, og er kanskje kommet alene til Norge uten ekte-mann.</p>	<p>Mange innvandrere sliter med psykiske helseplager når de kommer til Bamble. Det er viktig at dette fanges opp og at de får riktig hjelp når de kommer til kommunen. Dette kan bidra til at den enkelte kan få bedret psykisk helse, raskere kan utnytte sine ressurser i familien og fellesskapet og raskere kommer ut i arbeid.</p> <p>Disse kvinnene er ofte ikke i stand til å komme i arbeid pga. deres fysiske og psykiske helsetilstand. De lever isolert fra det norske samfunnet og behersker lite norsk. Familiens eldste gutt kan bli ansvarlig for familiens regler og rutiner samt kontakt utad med offentlige instanser i tidlig alder. Dersom disse kvinnene lever isolert over lang tid kan det bli en stor utfordring og hjelpe disse i kommunens ulike hjelpesystemer dersom de trenger oppfølging i form av hjemmetjenester, institusjons-plass osv. Det er også mulig at barna kommer til å ta seg av sine syke foreldre. Samtidig kan barna oppleve press om å hjelpe økonomisk og praktisk og føle seg utsatt for et krysspress mellom foreldrenes kultur og den norske kulturen.</p>

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Psykiske plager ungdom	Det er stor forskjell mellom kjønnene på andelen av jenter og gutter som opplever å ha psykiske plager. 40% av jentene i 8.-10-klasse har opplevd at de har vært ganske mye eller mye plaget av symptomer på depressivt stemning-sleie siste uke. For guttene er dette tallet 13%. Omkring 30 prosent av jentene har siste uke selv opplevd veldig mye eller ganske mye symptomer som kan knyttes til angst. 6-9 prosent av guttene har opplevd det samme.	Psykiske plager blant unge kan ha ulike årsaker. Dette kan dreie seg om dårlig selvbilde, usikkerhet gruppepress, mobbing, manglende tilhørighet, stress og store krav til seg selv. Forhold i familien som skilsmisse, sykdom, vold og overgrep kan også gi psykiske plager hos barn og unge. Mulig gutter under-rapporterer egne psykiske plager.	Psykiske plager blant unge kan føre til uhen-siktsmessig atferd som isolasjon, selvskading, rus og kriminalitet. Psykiske plager øker også faren for frafall i vi-deregående skole, nedsatt arbeidsevne, uførhet samt psykiske vansker som voksen.
Demens	Hjelpeapparatet melder om et økende antall personer med demens i Bamble kommune. Det er registrert 108 personer med diagnosen demens. I tillegg er det mørketall som kan skyldes at pårørende dekker over og kompensere for funksjonstap.	Det finnes ulike former for demens, og årsakene er delvis ukjente. Man vet at gener, livsstil og kosthold kan bidra i utviklingen av demens. I tillegg finnes ulike sykdommer som gir demenslignende symptomer	Demens vil kunne føre til isolasjon og psykiske plager. Det gir også økt risiko for ulykker. Over tid vil også demens kunne føre til dårlig fysisk helse i form av underernæring, feilmedisinering og lignende. Antallet demenstilfeller øker med økende alder. Demente har ofte stort behov for hjelp til å fungere i dagliglivet. Dette er svært ressurskrevende. Det vil i fremtiden være behov for flere boliger for demente i Bamble. Demens kan også føre til at pårørende blir utslitt. Dette kan føre til at pårørendes helse og hele familiens livssituasjon blir påvirket. De nærmeste føler ofte utrygghet, og ektefellen kan også bli isolert. Noen mister nettverk fordi de ikke kan gå på aktiviteter da de må passe på den demente. Det vil i fremtiden være behov for flere langtids-plasser, skjermede plasser, boliger for demente og flere daga-vdelinger for demente og et mer demensvennlig samfunn. Det er også behov for kveldsplasser for demente

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Muskel og skjelett	26% av personene mellom 0-74 som oppsøker primær helsetjenesten gjør dette som følge av muskel- og skjelettplager.	Muskel- og skjelettplager har mange ulike årsaker og kan skyldes forhold som fysisk sykdom, skader, inaktivitet, slitasjeskader, overvekt, psykiske plager	Muskel- og skjelettplager er de vanligste årsakene til sykefravær og uførepensjon. Diagnosegruppen er derfor den som «plager flest og koster mest». Å legge til rette for økt fysisk aktivitet kan ofte forebygge eller lindre plager fra muskel- og skjelettsystemet.
Hjerte- og kar- og lunge-sykdom	Samtidig som bruken av spesialisthelsetjenesten for hjerte- og karsykdommer er gått opp, har dødeligheten gått betydelig ned. Det har vært en økning i bruken av medikamenter mot KOLS og astma i aldersgruppen 45-74 år i Bamble kommune.	Dødeligheten som følge av hjerte- og karsykdommer har blitt betydelig redusert i alle aldersgrupper de siste 40 årene. Nedgangen skyldes både færre nye tilfeller (færre røykere, sunnere levemåter og forebyggende tiltak), samt mer effektiv behandling. De viktigste risikofaktorer for hjerte- og lungesykdommer er røyking, kosthold med mye mettet fett, mye sukkerholdig drikke og høyt saltinntak, fysisk inaktivitet, diabetes og overvekt, samt høyt alkoholinntak. Selv små endringer i livsstil kan ha store positive konsekvenser. Det er store sosiale forskjeller.	Reduksjon i dødelighet av hjerte- og karsykdommer og økt forekomst av KOLS og astma fører til at flere personer i Bamble lever med lenger med kronisk sykdom. Mange av disse vil kunne ha behov for medisinsk assistanse, rehabilitering og annen hjelp til å leve med sin sykdom.
Diabetes	Antallet brukere av legemidler til behandling av type 2-diabetes har økt de siste 7 årene.	Livsstilsfaktorer som økt vekt og lite aktivitet kan bidra til utvikling av diabetes 2. Økende alder gir økt risiko for diabetes 2.	Når andelen eldre øker i Bamble vil sannsynligvis antallet personer med diabetes 2 også øke. Med denne sykdommen øker også risikoen for annen sykdom som hjerte- og karsykdom, hjerneslag osv. Dette vil kreve kommunale ressurser i form av medisinsk oppfølging, veiledning og rehabilitering. Livsstilsendringer kan i mange tilfeller forebygge eller redusere behov for medikamentell behandling av diabetes 2.

	Status	Mulige årsaker	Mulige konsekvenser
Kreft	<p>Forekomsten av nye lungekrefttilfeller har vært økende de siste 15 årene og antallet lungekrefttilfeller i Bamble ligger omtrent som landsgjennomsnittet.</p> <p>Forekomsten av tykk- og endetarmskreft har vært økende de siste 15 årene. Bamble ligger fortsatt under lands-gjennomsnittet, men tendensen er at vi nærmer oss resten av landet i forekomst av tykk- og endetarmskreft.</p>	<p>Det er mange ukjente faktorer som bidrar til kreftsykdom. Det anslås at ett av tre krefttilfeller henger sammen med levevaner. En endring i befolkningens levevaner har derfor et stort potensiale til å redusere risikoen for å utvikle kreft. Livsstilsfaktorer som røyking, fedme, kosthold, mosjon, alkohol, infeksjoner og stoffer i miljøet kan gi økt risiko for lungekreft og tykk- og endetarmskreft. Økende alder i Bamble kommunes befolkning øker også risikoen for økt antall krefttilfeller.</p>	<p>Kreftsykdom vil ofte føre til en eller flere lengre sykdomsperioder. Dette har konsekvenser i form av langtidssyk-melding, uførhet, redusert økonomi og livskvalitet. Mange vil oppleve fysiske og psykiske plager i forbindelse med diagnosen og behandling. Mange kreftpasienter vil ha behov for ressurskrevende medisinsk oppfølging, pleie, vei-ledning og rehabilitering.</p> <p>Kreftsykdom kan også føre til tidlig død.</p> <p>Pårørendes egen helse vil også kunne påvirkes i en slik grad at de har behov for helsehjelp.</p>
Tannhelse	<p>46,7% av 12-åringene og 11,8% av 18-åringene hadde ikke hatt behov for fyllinger i 2013-2015. Dette ligger under landsgjennomsnittet.</p> <p>De siste to årene har det vært en økning av 12- og 18 åringer med karies, mens utviklingen i landet er svak nedgang i andelen karies i disse gruppene.</p> <p>Flyktninger som kommer til Bamble kan ha dårlig tannhelse</p>	<p>Utvikling av karies kan skyldes lite bruk av fluor og dårlig tann-puss. Mye bruk av sukker i daglig kosthold samt sukkerholdig drikke vil også bidra til karies.</p> <p>Gode tannhelsevaner blant barn øker sannsynligheten for at tannhelsen blant ungdom bedres.</p> <p>Dårlig tannhelse blant en del innvandrere kan skyldes at de har mye karies, mangler funksjonell tyggefunksjon eller har tannkjøtt sykdommer</p>	<p>Mer karies blant unge i Bamble kan på sikt gi flere voksne og eldre som ikke har egne tenner i behold, og som må bruke tannprotese. Dårlig tannstatus kan være til hinder for sosial kontakt, og kan også medføre vansker med tygging av mat. Dette kan føre til feilernæring og underernæring.</p> <p>Kartlegging av tann-status skjer når nye inn-vandrere kommer til Bamble og det iverksettes nødvendig behandling.</p>

9 KOMMUNENS HOVEDUTFORDRINGER OG PRIORITERTE TILTAK

NB! Hovedutfordringene og prioriterte tiltak er utarbeidet av enhetene.

HOVEDUTFORDRING	PRIORITERTE TILTAK
<p>Bamble skal ha økt befolkningsvekst på samme nivå eller høyere enn nasjonal vekst.</p> <p>Enhet teknikk og samfunnsutvikling</p>	<p>Næringsutvikling Bidra til å videreutvikle eksisterende arbeidsplasser og legge til rette for opprettelse av nye arbeidsplasser. Bamble kommune har store nærings- og handelsarealer ferdig regulert og opparbeidet. Det er også avsatt betydelige områder for næringsliv og industri i kommuneplanens arealdel.</p> <p>Attraktive boområder Kommunen skal legge til rette for utvikling av attraktive boområder og boliger. Kommunen skal være pådriver for gjennomføring av boligbyggeprogram med fokus på variert boligbygging slik at det også bygges små og rimelige boliger for personer i etableringsfasen.</p> <p>Effektive vegforbindelser inn og ut av Bamble Bambles lange kyst med gode havner og hovedveien (E18) mellom Øst- og Sørlandet er muligheter som må videreutvikles. Effektive veiforbindelser inn og ut av Bamble er viktig for nyetableringer. En fremtidig sammenkobling av Vestfoldbanen og Sørlandsbanen åpner for nærmere samarbeid mellom Grenland, Agderfylkene og Sør-Vestlandet. Grenland og Langesundsfjorden er en av landets mest trafikkerte farleder og det er viktig at statlige arbeidsplasser i den forbindelse beholdes og videreutvikles.</p>

HOVEDUTFORDRING	PRIORITERTE TILTAK
<p>Bamble skal videreutvikle kommunesentra Langesund og Stathelle</p> <p>Enhet teknikk og samfunnsutvikling</p>	<p>Boliger En forutsetning for å få folk og aktivitet i kommunesentra er at det bor folk i bykjernene. Det er derfor viktig at en får realisert sentrumsnære boligprosjekter.</p> <p>Møteplasser og trivsel For at folk skal trives i byene må det etableres gode møteplasser og områder for rekreasjon og aktiviteter for folk i alle aldre. Eksempel på slike plasser er torg, parker og lekeplasser med benker, griller, lekeapparater, beplantning og ly for vær og vind.</p> <p>Handel Når det bor og ferdes folk i byen så vil det være behov for basisbutikker og servicenæring. I tillegg vil det være en større, konsentrert befolkning som gir et bedre grunnlag for kafeer og restauranter utenom sommersesongen.</p> <p>Estetikk Folk skal være stolt av byen og hjemstedet sitt. Da er det viktig at alle bidrar til at vi som bor her gjerne vil ha besøk, gjerne gå tur, og gjerne fortelle andre om hvilken fin plass dette er. Det er den beste markedsføringen av byene og kommunen. Da må beboerne, handelsstanden og kommunen bidra.</p> <p>Fritidsaktiviteter og rekreasjon Byene, og hele Bamble kommune, har unike muligheter for alle typer aktive fritidsaktiviteter i nærområdene. Det er turstier, båtliv, gjestebrygger, utkikkspunkter, badestrender, fiskemuligheter og mye mer i gangavstand fra bysentra. Stathelle har fint nærområde på Croftholmen, Langesund har Langøya, Krogshavn og Tangen fort.</p> <p>Turisme og informasjon Det må tilrettelegges bedre for turister gjennom skilting, informasjonsfoldere og markedsføring. Spesielt er det viktig at de som kommer eller reiser med fergen tar seg tid til å stoppe en natt eller to i kommunen.</p> <p>Kultur og arrangementer Store arrangementer og festivaler er god markedsføring og bidrar positivt til å gjøre Bamble kommune kjent i hele landet.</p>

HOVEDUTFORDRING	PRIORITERTE TILTAK
<p>Trygg, effektiv og miljøvennlig trafikk-avvikling for alle trafikanter</p> <p>Enhet teknikk og samfunnsutvikling</p>	<p>Trygge skoleveger Kommunen bruker årlig ca. 1,2 – 1,5 mill. kr til trafikk-sikringstiltak i forbindelse med tiltaket «Aksjon Skoleveg». Det vesentligste av dette benyttes til nyetablering av gang-sykkelveg forbindelser.</p> <p>Tilrettelegge for sykkeltrafikk Statens vegvesen, Telemark fylkeskommune og Bamble kommune utarbeidet i 2011 en plan for «Hovedvegnett for sykkeltrafikk i Bamble». Ambisjonsnivået er her: - Sammenbinde dagens anlegg, - Separere gående og syklende i sentrum og - Sykkelvegvisning.</p> <p>Bybåndet Boligutbygging innenfor bybåndet, vil på sikt generere flere brukere av gang- og sykkelveger og kollektivtilbudet på Langesundshalvøya. Dette vil føre til utfordringer i forhold til oppgradering og drift og vedlikehold av det eksisterende tilbudet.</p> <p>Ny E-18 Ny E18 gjennom kommunen vil føre til betydelig bedret trafikkavvikling også i sterkt belastede perioder, både for lokaltrafikk og gjennomgangstrafikk. I forbindelse med utbyggingen av E18 og utbedring av eksisterende tunneller, må det påregnes utfordringer for trafikkavviklingen i perioder ved Rugtvedt – Hekkensmyr. Statens vegvesen utarbeider en risikovurdering for dette.</p> <p>Kollektivtrafikk Kollektivtilbudet på Langesundshalvøya er forholdsvis bra utbygd, men i resten av kommunen er tilbudet svært dårlig.</p>
<p>Skape godt sosialt miljø og læringsmiljø i barnehage og skole</p> <p>Enhet for skole og barnehage</p>	<p>Være sammenprosjekt Kompetansehevende tiltak for personalet i barnehagene. Målet er å hjelpe personalet til å være varm og grense-settende for å skape et trygt sosialt miljø og godt læringsmiljø.</p> <p>Respektprogrammet Alle grunnskolene i Bamble har fått opplæring i respektprogrammet. Metoder fra dette programmet skal bidra til å gi positiv utvikling i læringsmiljø og sosialt miljø i skolene. Dette er et systematisk arbeid som fortsatt skal videreføres i skolen.</p> <p>Å sikre at overgangene mellom barnehage og skole er god, er viktig for at barna skal lykkes i skolen. Samtidig er det viktig at denne overgangen gir sosial trening og forbereder barna på overganger senere i livet. En arbeidsgruppe satt sammen på tvers av skolene, PPT, kommunale og private barnehager arbeider med å utvikle «God skolestart» for å sikre at alle barn ivaretas godt i overgangen barnehage-skole.</p>

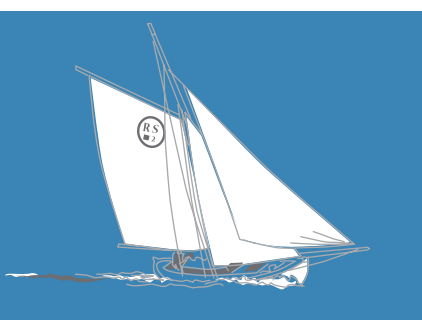
HOVEDUTFORDRING	PRIORITERTE TILTAK
<p>Bedre elevresultatene med mål om at flere elever skal fullføre videregående skole</p> <p>Enhet for skole og barnehage</p>	<p>Respekt for regning Prosjekt som skal gjennomføres på ungdomstrinnet i skolene i Bamble. Det skal arbeides for å få regning inn i alle fag. Målet er bedre resultater i matematikk.</p> <p>Å lære å lese er en forutsetning for å lykkes i skolen, og elever som strever med dette vil møte mange vansker gjennom skolegangen. Bamble-skolene har gjennom flere år fokusert på lesing, blant annet gjennom satstingen på SOL (systematisk observasjon av lesing), og det finnes mye god praksis i leseopplæringen.</p> <p>Et område hvor det likevel er stort språk fra skole til skole, er i forhold til begynneropplæringen i lesing. Fra høsten 2016 blir det satt ned en arbeidsgruppe for å lage en plan for begynneropplæring i lesing, slik at denne blir samkjørt mellom skolene, og at elever som har behov for ekstra støtte blir fanget opp og får nødvendig støtte.</p>
<p>Øke fysisk aktivitet i skolehverdagen for å gi grunnlag for bedre læring</p> <p>Enhet for skole og barnehage</p>	<p>Bevegelse i skolehverdagen Ambisjon om å benytte mer bevegelse i skolehverdagen. Benytte fysisk aktivitet som en metode i læring og for å øke hjernens forberedthet for læring.</p> <p>Fra høsten 2017 er skolene i Bamble med i utviklingsprosjektet «Liv og Røre», i samarbeid med Telemark fylkeskommune. Prosjektet har tre hovedsatsingsområder:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Fysisk aktivitet og helse – alle elever skal være fysisk aktive minst en time daglig 2. Kosthold – Skoler og SFO følger nasjonale retningslinjer for mat og måltider i skolen 3. Holdningsarbeid – Ledere, ansatte, foreldre og elever kjenner sammenhengen mellom fysisk aktivitet og læring <p>I tillegg pågår det forskjellige mindre utviklingsprosjekter i skolene, som «Mattedans» for 1. klassinger på Stathelle barneskole, Rugtvedt skole og Langesund barneskole. Dette utvides til alle barneskolene fra høsten 2017.</p>
<p>Høy andel unge under 25 år står utenfor arbeidslivet på grunn av ulike helseutfordringer. Kan ofte føre til uførhet</p> <p>NAV</p>	<p>Aktivitet til tross for helseutfordringer Nav inn i videregående: Gjennom tverrfaglig arbeid hjelpes elevene til mestring slik at de fullfører videregående skole.</p> <p>Prosjekt NAV- Bamble kommune: Arbeidspraksis med mål om kvalifisering til arbeid.</p>
<p>Høy andel personer går på arbeidsavklaringspenger</p> <p>NAV</p>	<p>Tett oppfølging av langtidssykmeldte for å hjelpe brukeren raskere tilbake i jobb.</p> <p>Prosjekt kjerneoppgaver i NAV. Tett oppfølging av personer uten jobb med arbeidsavklaringspenger. Mer enn 65 prosent av deltagerne i prosjektet har fått jobb</p>

HOVEDUTFORDRING	PRIORITERTE TILTAK
<p>Et økende antall flyktninger står utenfor arbeidslivet</p> <p>NAV og VIVA</p>	<p>Samarbeid VIVA- NAV i introduksjonsprogrammet. Fokus på arbeidsrettede tiltak og språk tidlig i løpet.</p> <p>Gjennomføre tiltak slik at flyktninger gjennom disse blir attraktive arbeidssøkere. Systematisk IKT-opplæring fra flyktninger kommer til landet.</p> <p>Prosjekt «Kompetanseprosjektet», der kommunen er med på å gi flyktninger kompetanse via en arbeidsplass. Det er NAV og VIVA som har det største fremdriftsansvaret for dette prosjektet.</p> <p>Prosjekt fra "bosatt til ansatt". Samarbeid mellom NAV og VIVA for å hjelpe brukeren raskt inn i jobb.</p> <p>Gi økt økonomisk forståelse til flyktninger som trenger det. Økonomisk rådgiver i NAV jobber tett sammen med VIVA.</p>
<p>Flere barn og unge skal oppleve god psykisk helse</p> <p>Enhet for kultur og oppvekst</p>	<p>Å bidra til at alle barn og unge får utvikle et positivt selv-bilde og god psykisk helse er av det viktigste samfunnet skal gjøre.</p> <p>Lett tilgang til ansatte med psykososial kompetanse på helsestasjon, barnehage og skole må prioriteres. Det betyr særlig satsing på miljøterapeuter og helsesøstre i skole.</p> <p>Bamble må ha null-toleranse for mobbing. Barn skal oppleve at barnehage- og skolemiljøet er trygt og godt. Det skal prioriteres gode forebyggende tiltak i kombinasjon med klare tiltak når noe skjer både i barnehage og skole.</p> <p>Barn og unges psykiske helse styrkes ved å gi gode mestring-sopplevelser. De viktigste faktorene som påvirker folks helse ligger utenfor helsesektoren. En satsing på opplevelser, mestring og sosial entreprenørskap i et kultur-perspektiv, vil gi nye muligheter for styrket selv-bilde.</p> <p>Samfunnet preges tidvis mye av prestasjon, lykkefokus og perfeksjon. Kommunen må bidra til at barn og ungdom får kompetanse på hva som er normalt og når problemene blir så store at det er behov for hjelp.</p>

HOVEDUTFORDRING	PRIORITERTE TILTAK
<p>Utjevne sosial ulikhet</p> <p>Enhet for kultur og oppvekst</p>	<p>Å bidra til at alle får utdanning som kvalifisering for arbeidslivet, er trolig det viktigste virkemiddel for å redusere sosial ulikhet.</p> <p>Gode barnehager og skoler må derfor være et prioritert tiltak.</p> <p>Alle ansatte som arbeider med barn og unge kan og bør være gode beskyttelsesfaktorer for barn og unge i Bamble. Det krever bevisst utvikling av ansattes kompetanse (verdier, kunnskap og ferdigheter) og ledere som er gode veiledere.</p> <p>Å sikre alle barn en god oppvekst krever fokus på barns familier. Kommunen må ha tjenester som gir familier god støtte og oppfølging. Det er bl.a. viktig med lavterskeltilbud til familier som ønsker veiledning og støtte.</p> <p>Kommunens må bidra aktivt til kultur- og fritidstiltak som legger til rette for at alle barn kan delta. Det er bl.a. viktig med:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gode økonomiske tilskuddsordninger til frivillige organisasjoner - Lav egenbetaling på kultur- og fritidstilbud for familier med svak økonomi – jfr. betalingsordningen i kulturskolen <p>Anlegg for ulike (og utradisjonelle) aktiviteter</p>
<p>Hindre utenforskap</p> <p>Enhet for kultur og oppvekst</p>	<p>Et godt liv handler om å ha noe å gå til, noen å gå til og noe å se fram til. Å stå utenfor eller ha svake sosiale fellesskap, er en stor helserisiko. Hva kan vi gjøre med det?</p> <p>Arbeidslivet er viktige sosiale fellesskap. At flest mulig deltar i arbeidslivet, bidra til deltakelse i sosiale fellesskap.</p> <p>Kommunen kan bidra til gode sosiale møteplasser. Eksempel på dette er nærmiljøsentralene, bibliotek- og litteraturhuset, friskvernstiltak.</p> <p>Kommunen kan gjennom oppfølging av mennesker som får tjenester fra kommunen også ha fokus på å bli integrert i sosiale fellesskap. Det kan være enslig eldre, mennesker som sliter psykisk, rusmisbrukere, flyktninger, arbeidsledige.</p> <p>Kommunen kan mobilisere for et mer åpent og inkluderende lokalsamfunn. Mange enkeltpersoner, lag, organisasjoner og menigheter er flinke til å inkludere mennesker. Kommunen kan invitere til samarbeid om hvordan vi som lokalsamfunn kan bli enda bedre til å ta vare på hverandre.</p>

HOVEDUTFORDRING	PRIORITERTE TILTAK
<p>Bamble kommune skal sørge for trygge og forsvarlige behandlings,- rehabiliterings,- og omsorgstjenester</p> <p>Enhet for helse og omsorg</p>	<p>Diabetes 2, hjerte-karsykdom, kreft, muskel-skjellet-sykdom er økende grunnet flere eldre. Dette medfører økt behov for pleie, medisinsk oppfølging og rehabilitering. Dødeligheten har gått betydelig ned på hjerte-karsykdom, men fører til at flere lever lenger med kronisk sykdom i form av hjertesvikt/slag. Dette krever økt medisinsk oppfølging, mer pleie, veiledning, tilrettelegging og rehabilitering i alle virksomheter i Helse- og omsorg.</p> <p>Hverdagsrehabilitering: ønskes på sikt for å hindre unødige «esing» av hjemmetjenesten i forhold til økt behov for bistand og medisinsk oppfølging.</p> <p>Geriatrisk poliklinikk (prosjekt ut 2016): Medisinsk utredning, fysisk utredning i forhold til balanse/fallfare og førerkortvurdering.</p> <p>Dagavdeling: Utvide dagens tilbud med flere plasser. Sikre riktig bruk av rehabiliterings/ korttidsplasser: Etablere midlertidig bofellesskap for å hindre «propper» på korttidsplassene i påvente av etablering av flere heldøgns plasser.</p> <p>Velferdsteknologi: ta i bruk dette for å effektivisere ressursbruken i helse- og omsorg.</p>
<p>Sikre godt utbygde, individuelt tilpassede tjenester og rask oppfølging til personer med psykiske plager og/eller et rusproblem</p> <p>Enhet for helse og omsorg</p>	<p>Sikre godt utbygde og individuelt tilpassede tjenester; Tjenestene må ha høy kompetanse og beredskap for å kunne gi et differensiert og raskt tilbud. Personer med psykiske problemer og/eller et rusproblem får rask oppfølging fra psykisk helseteam og rusteam. Tjenester blir gitt ut fra et lavterskelprinsipp hvor det ikke trengs noen henvisning fra annen instans. Det betyr at alle henvendelser blir raskt fulgt opp og kartlagt. I tillegg er det et bredt og tett samarbeid med interne og eksterne oppfølgende instanser som kan bidra inn med tiltak.</p> <p>Frisk Bris garanterer samtale med spesialsykepleier innen en uke etter lege har tatt kontakt angående sykmeldte for lettere psykiske lidelser. Det lages en behandlingsplan sammen med pasient. Denne inkluderer kontakt med arbeidsgiver, psykologtjenester, øvrig behandlingsapparat og mestringsaktiviteter på Frisk Bris. Pårørendeveiledning og familiebehandling; Faste pårørende kurs innen rusomsorg for å forebygge store belastninger/lidelser hos pårørende av rusmiddelavhengige. Samt fast tilbud innen psykisk helsevern for å styrke familier med et psykisk sykt familiemedlem. Etterverns-tilbud; Psykisk helse og rusomsorg samarbeider tett med Nav, Grep, friskvern og frivillige for å hjelpe og støtte brukergruppen inn i ordinære tiltak. Det er utarbeidet samarbeidsavtale med Bamble idrettsforening og rusomsorgen: "Aktiv på like vilkår"</p> <p>Det er et fast samarbeid med Mental Helse, Alarm og Frelsesarmeen rundt aktivitet og støttetiltak til denne brukergruppen.</p> <p>Likemannsprosjekt: Et samarbeidsprosjekt med alle Grenlandskommunene og brukerorganisasjonen A-larm. Prosjektet er en del av samhandlingsreformen og skal bidra til å styrke brukermedvirkningen og erfaringskompetansen i behandlingstilbudene av rusmiddelavhengige.</p> <p>Sosial møtearena: Opprettes etterhvert for å forebygge sosial isolasjon og støtte og hjelp til aktiviteter.</p> <p>Opprette kommunale øyeblikkelig-hjelpsplasser; Viktig for å forebygge innleggelse og å komme raskt inn i et sykdomsforløp.</p> <p>Psykologstilling: Ønskes for å sikre god tverrfaglig vurdering og behandling</p>

HOVEDUTFORDRING	PRIORITERTE TILTAK
<p>Økende antall personer med demens</p> <p>Enhet for helse og omsorg</p>	<p>Geriatrisk poliklinikk Tverrfaglig prosjektsamarbeid mellom Bamble kommune og Sykehuset i Telemark. Det utføres demensutredning av pasienter som er henvist fra fastlege. I tillegg utføres utredning og vurderinger av funksjonsnivå blant personer som har hatt demensdiagnose over tid. Dette bidrar til at riktig diagnose stilles og riktig hjelp gis den enkelte bruker. 18 personer er utredet i løpet av to måneder våren 2016. Dette prøveprosjektet videreføres ut året 2016.</p> <p>Forsterket skjermet avdeling Heldøgns institusjonsplass for demente med behov for ekstra oppfølging og skjerming. Bamble kommune har 7 slike institusjonsplasser. Det brukes teknologi som kan hjelpe den demente i den daglige funksjonen.</p> <p>Pårørendeskole Gi pårørende økt kunnskap om demens. Dette kan hjelpe dem til å mestre sin hverdag og få bedre livskvalitet.</p> <p>Aktivitetsvenn Fremme økt livskvalitet og avlastning for pårørende. Bo lengst mulig hjemme og utsette behov for heldøgns plass.</p> <p>Dagavdeling Utvide tilbudet med flere plasser Ny skjermet avdeling og flere heldøgns plasser på sikt</p>

**Bamble
kommune**

Bamble kommune

Postadresse: Pb. 80, 3993 Langesund
Besøksadresse: Rådhuset, Kirkevn. 12
Sentralbord: 35 96 50 00

postmottak@bamble.kommune.no
www.bamble.kommune.no